

Lainopillinen ja empiirinen tutkielma hautarauhan rikkomisesta

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Maisterintutkielma

Oskari Runola

Ohjaaja: Lauri Luoto

Rikosoikeus

2024

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lainopillinen ja empiirinen tutkielma hautarauhan rikkomisesta

Tekijä: Oskari Runola

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Rikosoikeus

Työn laji: Tutkielma ☒ Laudaturtyö ☐ Lisensiaatintyö ☐ Kirjallinen työ ☐

Sivumäärä: XI + 72

Vuosi: Syksy 2024

Tiivistelmä:

Tutkielmassa on ensimmäistä kertaa kattavasti analysoitu hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen (RL 17:12) oikeuskäytäntöä ja pyritty esittämään kokonaisvaltainen kuvaus säännöksen soveltamisesta sekä sen tulkintaan liittyvistä haasteista. Lisäksi tutkielmassa on pyritty luomaan lainkäyttäjälle apuväline tulkitessaan hautarauhan rikkomista. Tutkielma on jaettu kahteen osaan: empiiriseen ja lainopilliseen osioon, joissa empiirisen osion tuloksia käytetään lainopillisen tutkielman perustana.

Tutkielma tarkastelee sisällönanalyysin avulla, millaisia tuomioita hautarauhan rikkomisesta on annettu Suomessa vuosina 2000–2023 ja miten hautarauhan rikkomista tulisi tulkita. Empiirinen aineisto osoittaa, että yleisin sovellettu tekemuoto on pahennusta herättävä käsittely (RL 17:12 2 kohta) ja että hautarauhan rikkomisen esiintyy yleensä yhdessä muiden rikosnimikkeiden, kuten henkirikosten ja omaisuusrikosten, kanssa. Tuomioistuinten ratkaisuihin painottuu näyttökysymysten arviointi, ja oikeudelliset perustelut jäävät usein suppeiksi, mikä luo epä johdonmukaisuutta oikeuskäytännön tulkintoihin. Oikeuskäytännössä ongelmia on ilmennyt myös lainkonkurrenssikysymyksissä.

Lainopillisessa osiossa käsitellään hautarauhan rikkomista koskevan sääntelyn soveltamista ja tulkintaa keskeisten tunnusmerkistöjen valossa. Tutkimuksen lopussa tarkastellaan hautarauhan rikkomiseen liittyviä lainkonkurrenssikysymyksiä, kuten rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyttä sekä hautarauhan rikkomisen ja henkirikosten jälkitekosten osalta.

Avainsanat: hautarauhan rikkominen, laillisuusperiaate, analogiakielto, lainkonkurrenssi, jälkiteko, myötärangaistusteko.

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

Sisällys

LÄHTEET	V
LYHENTEET.....	XI
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta	1
1.2 Aiempi tutkimus ja tutkimuksen relevanssi	2
1.3 Aiheen rajausta ja tutkimuskysymykset.....	2
1.3 Menetelmät.....	3
1.5 Oikeuslähdeoppi.....	7
1.6 Tutkielman rakenne.....	8
2 HAUTARAUHAN RIKKOMISESTA ANNETUT TUOMIOT	9
2.1 Aineisto	9
2.2 Analyysi.....	11
2.2.1 Johdatus sisällönanalyysiin.....	11
2.2.2 RL 17:12:n 1 kohdan perusteella annetut tuomiot.....	12
2.2.3 RL 17:12:n 2 kohdan perusteella annetut tuomiot.....	13
2.2.2 RL 17:12:n 3 kohdan perusteella annetut tuomiot.....	22
2.3 Aineiston perusteella tehdyt johtopäätökset	24
2.3.1 Yleisin ja vähintään sovelletut tekotavat	24
2.3.2 Usein liitännäisenä rikoksena	25
2.3.3 RL 17:12 2 kohdan perusteella annettujen tuomioiden tyyppi- ja erityistapaukset	26
2.3.4 RL 17:12 3 kohdan perusteella annettujen tuomioiden tyyppitapaukset	28
2.3.5 Oikeudellisen arvioinnin puutteellisuus	28
2.3.6 Eroavaisuuksia jälkiteon arvioinnissa	29
2.3.7 Eroavaisuuksia rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyden arvioinnissa	29
2.3.8 Toimialueen sisäiset eroavaisuudet.....	30
2.3.9 Yhteenveto.....	30

3 HAUTARAUHAN RIKKOMINEN	31
3.1 Johdanto lainopilliseen osioon	31
3.2 Hautarauhan rikkomisella suojeltu oikeushyvä	31
3.3 Hauta	32
3.4 Haudan avaaminen, ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan ottaminen.....	35
3.5 Pahennusta herättävä käsittely	42
3.6 Haudan tai muistomerkin turmeleminen tai häpäiseminen	51
3.7 Vainajan muiston häpäiseminen.....	54
3.8 Hautarauhan rikkomiseen liittyviä lainkonkurrenssikysymyksiä.....	54
3.8.1 Rikoskonkurrenssioppi	54
3.8.2 Lainkonkurrenssin arviointikriteerit	55
3.8.3 Rikoksenteijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyys.....	58
3.8.4 Myötärangaistusteen arviointikriteerit	62
3.8.5 Hautarauhan rikkominen henkirikoksen jälkitekona	65
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	69

LÄHTEET

Virallislähteet

HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. Helsinki 1993.

HE 6/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleisiä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. Helsinki 1997.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 2002.

PeVL 10/2016. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle tullilainiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Helsinki 2016.

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY 1989.

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopisto 2011.

Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, Kriminalrättens grunder. Iustus Förlag 2013.

Bodenheimer, Edgar, Jurisprudence - The Philosophy and Method of The Law. Harvard University Press 1976.

Forss, Marko, Kuoleman jälkeinen kunnia ja yksityiselämä – mitä tietoa kansalainen saa julkaista kuolleesta henkilöstä erityisesti sosiaalisessa mediassa, s. 171–211 teoksessa Ahonen, Tuija – Korpisaari, Päivi (toim.), Viestinnän muuttuva sääntely: viestintäoikeuden vuosikirja. Helsingin yliopisto 2016.

Frände, Dan – Wahlberg, Markus (suom.), Yleinen rikosoikeus. Edita. Helsinki 2005.

Frände, Dan, Teleologisk tolkning och HD straffrättspraxis. JFT 5–6/2008, s. 544–552.

Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki 2012.

Frände, Dan, Den straffrättsliga legalitetsprincipen = Der strafrechtliche Gesetzlichkeitsgrundsatz. Juridiska Föreningens I Finland Publikationsserie N:o 52. Ekenäs 1989.

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 2011.

Honkasalo, Brynolf, Suomen Rikosoikeus - Yleiset Opit - Toinen osa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-Sarjan N:o 34.

Jareborg, Nils, Straffrättens gärningslära. Norstedts Juridik 1995.

Jescheck, Hans-Heinrich – Weigend, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts. Duncker & Humblot 1996.

Kallio, Heikki, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. Defensor Legis 1/2018, s. 19–36.

Karhu, Juha, Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia. Lakimies 7–8/2020, s. 1017–1034.

Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla, Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Teoksessa Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta (Tarmo Miettinen, toim.), s. 246–271. Edita Publishing Oy 2016.

Kolehmainen, Antti. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta (Tarmo Miettinen, toim.), s. 106–134. Edita Publishing Oy 2016.

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. Edita 2020.

Koskinen, Pekka, Kaksi ratkaisua vaaran aiheuttamisesta. Näkökohtia toissijaisuuslausekkeista ja rikosten yksiköinnistä. Lakimies 1978, s. 780–807.

Kühl, Kristian, Strafrecht. Allgemeiner Teil. Vahlen 2017.

Laakso, Seppo, Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampereen yliopisto 2012.

Lahti, Raimo, Lainkonkurrenssista. Lakimies 6/1968, s. 709–737.

Lappi-Seppälä, Tapio, Miksi Rikosoikeus?, s. 1–43 teoksessa Hirvonen Ari (toim.), Kohti 2000-luvun rikosoikeutta. Helsingin yliopisto 1994.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. AlmaTalent 2022.

Lindroos-Hovinheimo, Susanna, Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaikutus tulkintaan. Oikeus 3/2006, s. 364–380.

Luoto, Lauri, Lainkonkurrenssin ratkaisukriteerit KKO:n tuoreen oikeuskäytännön ja oikeustieteen valossa. Defensor Legis 2/2022, s. 403 – 418.

Majanen, Martti, Jälkikonkurrenssista. Teoksessa Raimo Lahti – Tapio Lappi-Seppälä (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselälle 1.1.2003 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003, s. 181–191.

Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008.

Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016.

Määttä, Tapio – Paso, Mirjami, Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2022.

Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora, Johdatus oikeuden empiiriseen tutkimiseen, s. 10–30 teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähteenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus 2021.

Paukku, Eelis, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate kriminaalipolitiikan tavoitteiden näkökulmasta. Edilex 2021.

Roxin, Claus, Strafrecht: Allgemeiner Teil. Band 2. Besondere Erscheinungsformen der Straftat. C.H. Bech 2003.

Sahavirta, Ritva, Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-Sarjan N:0 286.

Tapani, Jussi, Rikosten yksiköinti – marginaalista ytimeen? Teoksessa Hyttinen, Tatu (toim.), Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012, s. 221–239.

Tapani, Jussi, Rikosvastuun perusteet. Turun Yliopisto 2013.

Tapani, Jussi. Kriminaalipolitiikka ja rikoslainoppi – politiikan ja oikeuden rajalla. Oikeus 36/2007, s. 401–408.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. AlmaTalent 2019.

Tolvanen, Matti, Tieliikenneerikokset ja kriminaalipolitiikka. Lakimiesliiton kustannus, 1999.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018.

Ulväng, Magnus, Brottslighetskonkurrens. Om relationer mellan regler och fall. Justus Förlag 2013.

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Periaatteet prosessioikeudessa teoksessa Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen, Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus. 6. uudistettu painos. Alma Talent 2021, s. 115–228.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1975 II 83

KKO 1997:108

KKO 2002:11

KKO 2002:91

KKO 2003:115

KKO 2004:122

KKO 2006:76

KKO 2009:73

KKO 2011:35

KKO 2014:7

KKO 2015:88

KKO 2017:57

KKO 2019:31

KKO 2019:44

KKO 2019:106

KKO 2021:7

KKO 2024:55

Hovioikeudet

Rovaniemen hovioikeuden 09.11.2009 antama tuomio nro 1009.

Helsingin hovioikeuden 02.11.2011 antama tuomio nro 3253.

Turun hovioikeuden 25.04.2012 antama tuomio nro 924.

Helsingin hovioikeuden 24.03.2016 antama tuomio 16/112799.

Itä-Suomen hovioikeuden 08.04.2016 antama tuomio 16/115133.

Rovaniemen hovioikeuden 10.06.2016 antama tuomio 16/125321.

Vaasan hovioikeuden 22.05.2023 antama päätös 23/120607.

Käräjäoikeudet

Tampereen käräjäoikeuden 04.02.2001 antama tuomio 01/731.

Joensuun käräjäoikeuden 12.03.2003 antama tuomio 03/414.

Tampereen käräjäoikeuden 09.06.2004 antama tuomio 04/2789.

Helsingin käräjäoikeuden 12.09.2006 antama tuomio 06/8573.

Vakka-Suomen käräjäoikeuden 14.06.2007 antama tuomio 07/302.

Jyväskylän käräjäoikeuden 08.11.2007 antama tuomio 07/2344.

Lappeenrannan käräjäoikeuden 09.09.2008 antama tuomio 08/1277.

Keski-Suomen käräjäoikeuden 09.05.2017 antama tuomio 17/100817.

Helsingin käräjäoikeuden 08.06.2017 antama tuomio 17/123630.

Pirkanmaan käräjäoikeuden 22.09.2017 antama tuomio 17/137443.

Hyvinkään käräjäoikeuden 30.11.2018 antama tuomio 18/153766.

Etelä-Savon käräjäoikeuden 17.12.2018 antama tuomio 18/156460.

Helsingin käräjäoikeuden 04.04.2019 antama tuomio 19/115482.

Pirkanmaan käräjäoikeuden 10.04.2019 antama tuomio 19/116602.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden 10.04.2019 antama tuomio 19/116553.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden 21.08.2020 antama tuomio 20/128927.

Itä-Suomen hovioikeuden 20.09.2021 antama päätös 21/133781.

Keski-Suomen käräjäoikeuden 27.08.2021 antama tuomio 21/118141.

Helsingin käräjäoikeuden 04.04.2022 antama tuomio 22/114331.

Pohjois-Savon käräjäoikeuden 01.06.2022 antama tuomio 22/122957.

Keski-Suomen käräjäoikeuden 07.06.2022 antama tuomio 22/123822.

Pirkanmaan käräjäoikeuden 09.11.2022 antama tuomio 22/144965.

Vaasan hovioikeuden 22.05.2023 antama päätös 23/120607.

Oulun käräjäoikeuden 14.11.2023 antama tuomio 23/145646.

Internetlähteet

<https://ah.turku.fi/kilajk/2016/0511013x/3386241.htm>

<https://hautajaiset.fi/ohjeita-hautajaisiin/hautauksen-ennakkosuunnittelu/>

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/muista-huolehtia-sukusi-hautapaikasta-tee-se-nain>

<https://www.turunseurakunnat.fi/hautajaiset/hautapaikka>

<https://www.vantaanseurakunnat.fi/hautausmaat/hauta-asiat/hallinta-aika>

LYHENTEET

EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 85–86/1998)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	hallituksen esitys
HautaTL	hautaustoimilaki (457/2003)
KKO	korkein oikeus
PK	perintökaari (40/1965)
PL	perustuslaki (731/1999)
RL	rikoslaki (39/1889)
vp	valtiopäivät

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Ennen vuotta 1997 hautarauhan rikkomisesta säädettiin rikoslain 24 luvussa yhdessä muiden rauhan ja järjestyksen loukkaamista koskevien säännösten kanssa. Vuonna 1997 rikoslakia uudistettiin, ja hautarauhaa koskevat säännökset siirrettiin uuteen lukuun, rikoslain 17 lukuun, jossa säädellään yleisen järjestystä vastaan tehdyistä rikoksista. Vuoden 1997 uudistuksen myötä vanhan RL 24:4:n säännös kumottiin tarpeettomana, ja samalla hautarauhan rikkomista koskevista teoista, kuten ilkivalta, häiriökäyttäytyminen hautausmailla, ruumiin paheksuttava käsittely ja muut hautarauhan rikkomiseen liittyvät tekumuodot, siirrettiin 17 lukuun kriminalisoitavaksi.¹

Vaikka uudistus selkeytti rikoslain systematiikkaa ja lisäsi sääntelyn koherenssia, aiheesta ei ole laadittu kattavaa empiiristä tai lainopillista tutkimusta, vaikka nykyisen sääntelyn voimaantumisesta on kulunut jo lähes 27 vuotta. Tämä puute on merkittävä, sillä maailma on muuttunut huomattavasti näiden vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi älypuhelinien ja sosiaalisen median yleistymisen ovat tuoneet uusia haasteita hautarauhan rikkomisen arviointiin, sillä nykyään ruumiin kuvaaminen ja kuvien levittäminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön, mikäli tulkinnan perusteella se katsotaan ruumiin paheksuttavaksi käsittelyksi. Kyseistä seikkaa tuskin on osattu huomioida 27 vuotta sitten lakia säädettäessä.

Kuten todettua, hautarauhaa suojellaan Suomessa nykyisin RL 17:12:ssä. Kyseisen säännöksen mukaan se, joka 1) luvottomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan, 2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai 3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä, on tuomittava hautarauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Hautarauhan rikkomista koskeva säännös ei ainoastaan suojaa fyysisiä hautoja ja muistomerkkejä, vaan ulottuu laajemmin tapoihin, joilla yhteiskunta suhtautuu vainajiin. Usein ajatellaan, että lainsäädäntö suojelee vain hautausmaita ja siellä olevaa omaisuutta, mutta todellisuudessa hautarauhan rikkomisen kriminalisointi ulottuu myös monenlaisiin muihin tilanteisiin.

¹ Ks. mm HE 6/1997 vp. s. 45.

Tässä maisterintutkielmassa hautarauhan rikkomisen osalta lainopillista menetelmää käyttäen selvitetään, miten hautarauhan rikkomista koskevaa säännöstä tulee soveltaa. Lainopillista näkökulmaa täydentää empiirinen osuus, jossa analysoidaan koko oikeuskäytäntö, joka hautarauhan rikkomisesta on sen voimassaolon aikana kertynyt. Tutkielman tavoitteena on tuottaa erityisesti lainkäyttäjälle hyödyllistä tietoa tästä harvemmin sovellettavasta rikosnimikkeestä. Tutkielman pyrkimyksenä on kehittää tulkintasuosituksia ja koota yhteen merkitykselliset oikeuslähteet, jotka vaikuttavat hautarauhan rikkomisen soveltamiseen.

1.2 Aiempi tutkimus ja tutkimuksen relevanssi

Tutkimuskysymyksen olennaisuus ja ajankohtaisuus ovat tieteellisen tutkimuksen lähtökohtia, eikä itsestäänselvyyksiä tulisi edes tutkia. Mielekästä ei myöskään ole pohtia tutkielmassa aiemmin jo runsaasti tutkittua ongelmaa.

Hautarauhan rikkomista koskeva oikeustieteellistä tutkimusta ei Suomessa ole juuri ollenkaan tehty. Hautarauhan rikkomista on pääsääntöisesti käsitelty oikeustieteellisissä oppikirjoissa, ja niissäkin käsittely on pintapuolista.² Kaikkein syvällisimmän analyysin aiheesta on tehnyt Marko Forss artikkelissaan ”Kuoleman jälkeinen kunnia ja yksityiselämä – Mitä tietoja kansalainen saa julkaista kuolleesta henkilöstä erityisesti sosiaalisessa mediassa?”.³ Artikkelissa hautarauhan rikkomista käsitellään vain sosiaalisen median näkökulmasta eikä artikkelissa oteta kantaa säännöksen laajempaan tulkintaan.

Suomessa aiheesta ei siis ole tehty kokonaisvaltaista tai syvempää analyysiä. Tämä tutkielma pyrkii täyttämään tämän tutkimusaukon analysoimalla sekä lainvalmisteluasiakirjoja että tuomioistuinten päätöksiä.

1.3 Aiheen rajaaminen ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastellaan hautarauhan rikkomista käytännöllisen rikoslainopin keinoin. Käytännöllinen lainoppi pyrkii selvittämään, miten lakia tulee tulkita ja soveltaa käytännössä. Lainopillista näkökulmaa täydennetään empiirisellä analyysillä, jossa kartoitetaan Suomessa vuosina 2000–2023 annetut tuomiot koskien hautarauhan rikkomista. Koska tutkielman laajuus edellyttää aiheen rajaamista, lainopillisen tarkastelun pääpaino on erityisesti hautarauhan

² Ks. esim. Lappi-Seppälä – Hakamies – Helenius – Melander – Nuotio – Ojala – Rautio 2022, s. 486.

³ Forss 2016, s. s. 171–211.

rikkomisen tunnusmerkistön analyysissa, ja empiirisen tutkimusmetodin perusteella saatuja ongelmakohtia käsitellään vain osittain.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi, ja ne voidaan jakaa seuraavasti:

1. Minkälaisia hautarauhan rikkomista koskevia tuomioita Suomessa on annettu vuosina 2000–2023?
2. Miten hautarauhan rikkomista koskevaa säännöstä tulisi tulkita ja soveltaa?

1.3 Menetelmät

Tieteellisen tutkimuksen päämääränä on kuvailla, selittää ja ymmärtää todellisuutta sekä sen ilmiöitä. Tutkimus jaetaan usein empiiriseen tutkimukseen, joka perustuu kokemukselliseen tietoon, ja teoreettiseen tutkimukseen, joka koostuu rationaalisista toiminnoista, kuten käsitteiden määrittelystä ja loogisesta päättelystä.⁴ Tieteelle keskeinen ominaispiirre on metodi, ja tiedettä onkin kuvattu tiedon järjestelmälliseksi hankinnaksi tietyn metodin avulla.⁵ Tässä tutkielmassa hyödynnetään sekä teoreettista (lainopillista) että empiiristä tutkimusta.

Empiirisellä tutkimuksella tarkoitetaan kokemusperäistä, havainnointiin tai mittaamiseen perustuvaa tutkimusta. Siinä, missä lainoppi tulkitsee tai systematisoi oikeusnormeja tai pohtii oikeutta filosofisesti tai teoreettisesti, empiirinen tutkimus tarkastelee oikeutta ulkoa päin.⁶ Hautarauhan rikkomisen kontekstissa empiirinen tutkimus voi tutkia esimerkiksi sitä, miten usein tällaisia rikoksia esiintyy, millaisia rangaistuksia niistä määrätään ja miten tuomioistuimet soveltavat kyseistä rikosnimikettä käytännössä.

Empiirinen tutkimus voi myös tarkastella, miten rikosta koskevat oikeudelliset käytännöt muuttuvat ajan myötä ja miten nämä muutokset vaikuttavat ihmisten käsityksiin oikeudenmukaisuudesta. Kiinnostuksen kohteena voivat olla rikosilmiön laajuus, taustatekijät sekä yhteiskunnalliset vaikutukset. Kuten Nieminen ja Lähteenmäki huomauttavat, empiirinen tieto ei kuitenkaan ole täysin irrallaan lainopista, vaan se tukee oikeustieteellistä teorianmuodostusta ja tarjoaa tärkeää tietoa esimerkiksi lainopillisten tulkintasuosittelujen ja lainsäädäntötyön tueksi.⁷

⁴ Keinänen – Väättänen 2016, s. 246.

⁵ Ks. esim. Kolehmainen 2016, s. 111–112. Oikeustieteessä ei ole kuitenkaan katsottu olevan yleispätevää metodisäännöstöä, johon oikeus tutkimuskohteena sovitettaisiin, ks. esim. Hirvonen 2011, s. 7. Aarnio on pannut merkille, että oikeustieteessä melko harvoin tarkemmin täsmennetään, mitä metodilla tarkoitetaan (ks. Aarnio 2011, s. 12.).

⁶ Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 10.

⁷ Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 10–11.

Empiirisen tutkimuksen aineistot ja menetelmät voivat olla sekä kvalitatiivisia (laadullisia) että kvantitatiivisia (määrällisiä). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä numeerisen tiedon avulla, esimerkiksi analysoimalla tilastollisesti annettujen tuomioiden määrää ja kestoja.⁸ Kvalitatiivisessa tutkimuksessa taas keskitytään syvällisempiin, laadullisiin havaintoihin, kuten tuomioiden perusteluihin ja rikosten motiiveihin. Tutkimusmenetelmän valinta riippuu siitä, mitä halutaan tutkia, mutta usein kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset menetelmät täydentävät toisiaan.⁹

Tässä tutkielmassa tavoitteena on saada kattava kuva siitä, minkälaisia hautarauhan rikkomista koskevia tuomioita Suomessa on annettu. Tätä tavoitetta varten käytetään sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä dokumenttien sisältöä kuvataan sanallisesti ja analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti.¹⁰ Tässä tutkimuksessa kuvaillaan kunkin oikeustapauksen keskeiset faktat, kohdat, joiden perusteella syyttäjä on vaatinut rangaistusta, vastaajien vastaukset syytteen ja tuomioistuimen ratkaisu. Sisällöllinen tarkastelu toteutetaan erityisesti hautarauhan rikkomisen näkökulmasta. Tavoitteena on tiivistää tuomioiden sisältö yleiselle ja selkeälle tasolle, jotta saadaan kattava käsitys tuomiosta.

Kuten Tuomi ja Sarajärvi huomauttavat, sisällönanalyysiin perustuvaa tutkimusta voidaan kritisoida siitä, että se tarjoaa vasta perustan johtopäätösten teolle ilman varsinaista synteesiä.¹¹ Tämän tutkielman tavoitteena on kuitenkin esittää selkeät johtopäätökset hautarauhan rikkomisen yleisyydestä, tuomioista ja oikeuskäytännöistä, ja välttää siten pelkän aineiston järjestelyn jäämistä päällimmäiseksi tulokseksi. Tarkoituksena on lisäksi tunnistaa ja analysoida tuomioista löytyviä ongelmakohtia, jotka vaativat lainopillista arviointia. Näihin ongelmakohtiin voivat kuulua esimerkiksi lain soveltamisen epäselvyydet tai ristiriidat oikeuskäytännössä. Näin pyritään tuottamaan tietoa, joka palvelee sekä lainopillista tulkintaa että lainsäädännön kehittämistä.

Tutkielman toisessa osiossa käytetään tutkimusmetodina lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa, jonka tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältöä tulkitsemalla ja jäsentämällä sitä johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.¹² Lainoppi jaetaan käytännön lainoppiin, joka

⁸ Nieminen – Lähtenmäki 2021, s. 10–11.

⁹ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 187.

¹⁰ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 187.

¹¹ Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 187–188.

¹² Aarnio 1989, s. 48.

keskittyy oikeudellisten säädösten ja muiden tekstien tulkintaan ja lähestyy näin oikeutta pin-
 tatasollaan, ja teoreettiseen lainoppiin, joka taas täyttää lainopin systematisointitehtävää kehit-
 telemällä eri oikeudenalojen yleisiä oppeja.¹³ Rikosoikeudessa lainopissa on otettava huomioon
 rikosoikeuden ominaispiirteet.¹⁴ Niin sanotussa rikoslainopissa korostuu laillisuusperiaate,
 mikä asettaa erityisiä vaatimuksia tulkinnalle. Silloin kun lainopin kohteena rikosoikeudelliset
 normit ja periaatteet, puhutaan rikoslainopista. Käytännön rikoslainoppi tarjoaa tulkintasuosi-
 tuksia siitä, miten rikosoikeudellisia säännöksiä tulisi tulkita. On kuitenkin huomioitava, että
 rikoslainoppi eroaa tavanomaisesta lainopista muun muassa siinä, että laillisuusperiaate asettaa
 erityisiä vaatimuksia siinä annettaville tulkintasuosituksille.¹⁵

Lainoppi hyödyntää oikeudellisen tulkintaongelman ratkaisemiseksi oikeuslähde-, tulkinta- ja
 argumentaatio-oppeja. Kyseiset opit ovat yhteisiä sekä oikeustieteen tutkijoille että käytännön
 lainsoveltajille.¹⁶ Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tieteellisenä tutkimuksena harjoitet-
 tava lainoppi eroaa merkittävästi käytännön juridisesta toiminnasta. Ero ilmenee siinä, että lain-
 opillisessa tutkimuksessa noudatetaan tieteellistä asennetta, joka on enemmän kuin pelkkä tek-
 ninen taito. Tieteelliseen asenteeseen kuuluu, että lainopin kannanotot ovat kontrolloituja hy-
 poteeseja, jotka perustuvat tieteen yleisiin periaatteisiin: systemaattisuuteen, johdonmukaisuus-
 teen, intersubjektiivisuuteen, objektiivisuuteen, täsmällisyyteen ja asiallisuuteen.¹⁷

Tulkintaopit määrittelevät, miten oikeuslähteitä tulisi tulkita ja soveltaa yksittäisissä tapauk-
 sissa. Laintulkintaopit voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan: kielellinen, systeeminen ja ta-
 votteellinen tulkinta.¹⁸ Kielellinen tulkinta lähtee liikkeelle lakitekstissä käytettyjen sanojen
 tavanomaisesta merkityksestä. Tulkinnassa pyritään ymmärtämään, mitä laissa käytetyt käsit-
 teet tarkoittavat arkikielessä, mikä on tulkinnan peruslähtökohta kaikille oikeudellisille teks-
 teille.¹⁹ Systeeminen tulkinta tarkastelee normia osana laajempaa oikeudellista kokonaisuutta.
 Sovellettava normi pyritään sijoittamaan osaksi muuta lainsäädäntöä, jotta voidaan ymmärtää
 sen paikka ja tarkoitus oikeusjärjestyksessä.²⁰ Tavoitteellinen tulkinta keskittyy lain tarkoituk-
 seen ja sen tavoitteisiin. Se jaetaan subjektiivis-tavoitteelliseen ja objektiivis-tavoitteelliseen

¹³ Lainopista enemmän ks. esim. Aarnio 1989, s. 47–52, Hirvonen 2011, s. 21–26, 36–53 ja Määttä – Paso 2022, s. 7–11.

¹⁴ Ks. Frände 2005, s. 50.

¹⁵ Melander 2016, s. 9–10.

¹⁶ Määttä – Paso 2022, s. 8.

¹⁷ Aarnio 1989, s. 53–54.

¹⁸ Määttä – Paso 2022, s. 1 ja 34.

¹⁹ Määttä – Paso 2022, s. 35.

²⁰ Määttä – Paso 2022, s. 38.

tulkintaan.²¹ Subjektiiivis-tavoitteellinen tulkinta pyrkii selvittämään lainsäätäjän alkuperäisen tarkoituksen lain esitöiden avulla, kun taas objektiivis-tavoitteellinen tulkinta pyritään toteuttamaan parhaalla mahdollisella tavalla oikeusjärjestelmän ja kulloisenkin sovellettavan sääntelykokonaisuuden tavoitteet.²²

Rikosoikeudessa tulkintaopit eroavat hieman muista oikeudenaloista, koska rikosoikeudessa laillisuusperiaate asettaa erityisiä rajoituksia.²³ Rikosoikeudellisessa kontekstissa lainsäätäjän lakeja säättäessään ja lainkäyttäjää tulkintaa tehdessään on huomioitava kriminaalisointiperiaatteet, jotka saavat oikeudellisen sisältönsä pääasiassa perus- ja ihmisoikeuksista, perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä käsittelevästä doktriinista sekä rikosoikeudellisesta lainsäädännöstä ja lainvalmistelukäytännöstä.²⁴ Kriminalisointiperiaatteet asettavat rajoituksia sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistaviksi. Lainsäätäjän on otettava nämä rajoitukset huomioon laatiessaan rikossäännöksiä, ja eritoten kriminalisointiperiaatteiden vaatimukset vaikuttavat myös rikossäännösten tulkintaan ja soveltamiseen.²⁵

Tärkein ja vahvin kriminaalisointiperiaate on laillisuusperiaate.²⁶ Laillisuusperiaate, joka löytyy PL 8 §:stä sekä RL 3:1:stä, edellyttää, että ketään ei voida tuomita rangaistukseen teosta, jota ei ole tekohetkellä säädetty rangaistavaksi laissa. Tämä tarkoittaa, että rikoslaissa tulkinta on tiukasti sidottu säännöksen sanamuotoon, jotta ennustettavuus säilyy ja kansalaisten oikeusturva toteutuu. Molempien säännösten katsotaan sisältävän samat neljä vaatimusta: kirjoitetun lain vaatimus, analogiakielto, taannehtivan rikoslain kielto ja epätäsmällisyyskielto.²⁷ Laillisuusperiaate on myös osa EIS:n 7 artiklaa, jota tulkitsee EIT. Siksi perustuslain ja rikoslain laillisuusperiaatetta koskevien säännösten tulkinnassa on huomioitava myös EIT:n oikeuskäytäntö.²⁸

Analogiakielto estää lainsoveltajaa tulkitsemasta rikossäännöksiä syytetyn vahingoksi sellaisiin tilanteisiin, joita säännöksessä ei nimenomaisesti käsitellä.²⁹ Rikosoikeudessa on kuitenkin sallittua käyttää analogiaa syytetyn eduksi.³⁰ Analogiakiellon vuoksi rikosoikeudellisia

²¹ Kutsuttu myös nimellä historiallis-tavoitteellinen ja teleologinen tulkinta. (Ks. Määttä ja Paso 2022, s. 44).

²² Määttä ja Paso 2022, s. 44.

²³ Frände 2005, s. 50 ja Frände 1989, s. 238 – 251.

²⁴ Ks. kriminaalisointiperiaatteesta Melander 2008, s. 172, Lappi-Seppälä 1994, s. 33–41 sekä Tolvanen 1999, 179–223.

²⁵ Melander 2016, s. 20.

²⁶ Melander 2016, s. 21–23.

²⁷ Melander 2016, s. 41–42.

²⁸ Melander 2016, s. 43–45.

²⁹ HE 44/2002 vp, s. 29–30 sekä Tapani 2007, s. 402.

³⁰ Melander 2016, s. 83.

säännöksiä tulee tilanteissa, jotka kuuluvat kiellon piiriin, tulkita niiden sanamuodon rajoissa.

³¹ On kuitenkin tuotu esille, että rikosoikeudellista tulkintaa on realistisempaa lähestyä rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän ennustettavuusvaatimuksen näkökulmasta.³²

Epätasällisyyskielto taas vaatii, että rikossäännökset ovat riittävän tarkkarajaisia, jotta kansalaiset voivat ennakoida, mikä on rangaistavaa ja mikä ei.³³ Tämä asettaa rajoituksia säännösten avoimille tekotavatunnusmerkistöille, jotka voivat johtaa epäselvyyteen siitä, mikä toiminta on rangaistavaa.³⁴ Toisaalta vaikka epätasällisyyskielto on kohdistettu ensisijassa lainsäätäjään, se on saanut merkitystä myös rikoslain soveltamisessa, kun syytteitä on hylätty säännösten epätasällisuuden vuoksi.³⁵

Tässä tutkielmassa hautarauhan rikkomista koskevaa pykälää tulkittaessa käytetään käytännön rikoslainoppia siihen liittyvineen tulkintaoppeineen ja niiden rajoituksineen. Rikosoikeudelliset tulkintaopit ovat laajalti hyväksytyjä oikeustieteilijöiden keskuudessa. Joidenkin yksityiskohden osalta löytyy erimielisyyksiä: muun muassa sanarajaperiaatteen käyttökelpoisuudesta. Tässä tutkielmassa lähdetään välimallista. Tutkielmassa Lindroos-Hovinheimon ja Melanderin linjan mukaisesti huomioidaan tulkinnassa ennakoitavuus, mutta tullaan kuitenkin Frände tavalla kunnioittamaan vahvasti rikoslain sanamuotoa.³⁶

1.5 Oikeuslähteoppi

Lainopillisen tutkielman kannanottojen johtaminen, argumentaatio ja justifikaatio ovat kiinteässä yhteydessä oikeuslähteisiin.³⁷ Oikeuslähteoppi määrittelee, millaisia aineistoja voidaan käyttää oikeudellisen ratkaisun perustana ja minkälainen painoarvo jollekin lähteelle voidaan antaa oikeudellisen ratkaisun perusteena.³⁸ Suomessa yleisesti käytetty peczenikiläis-aarniolainen oikeuslähteoppi jakaa oikeuslähteet vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallituihin lähteisiin.³⁹ Vahvasti velvoittaviin lähteisiin kuuluvat lait ja niiden nojalla annetut säädökset, kun taas heikosti velvoittaviin kuuluvat esimerkiksi lakien valmisteluasiakirjat ja

³¹ Melander 2016, s. 83.

³² Melander 2016, s. 82–84.

³³ PeVL 10/2016, s. 9.

³⁴ ³⁴ HE 44/2002 vp, s. 29, Melander 2016, s. 66 ja Pauku 2021, s. 4.

³⁵ Ks. Melander 2008, s. 21, 197 – 198.

³⁶ Lindroos-Hovinheimo 2006, s. 377, Melander 2016, s. 83 ja Frände 2008, s. 546.

³⁷ Ks. Laakso 2012, s. 257.

³⁸ Ks. Laakso 2012, s. 257.

³⁹ Ks. Määttä – Paso 2022, s. 5 ja Bodenheimer 1976, s. 323.

KKO:n ratkaisut. Sallituiksi oikeuslähteiksi luetaan esimerkiksi oikeustieteelliset kirjoitukset ja alemmien tuomioistuinten ratkaisut.⁴⁰ Vaikka kyseinen oikeuslähdeoppi ei ole enää kaikilta osin ajantasainen sekä sen rinnalle on esitetty vaihtoehtoisia ja täydentäviä ajattelutapoja ja -malleja, sen perusajatuksilla on edelleen keskeinen asema suomalaisessa oikeuskulttuurissa.⁴¹ Lisäksi peczenikiläis-aarniolainen oikeuslähdeopin säädetyin lain velvoittavuutta korostava oikeuslähdeymmärrys on rikosoikeudellisesti relevantti tukimalli verrattuna moniin muihin oikeudenaloihin⁴², sillä poiketen muiden alojen oikeuslähdeoppiin rikosoikeuden oikeuslähdeoppi on poikkeuksellisen lakisidonnaista.⁴³

Tässä tutkielmassa on omaksuttu peczenikiläis-aarniolainen oikeuslähdeoppi, sillä se palvelee parhaiten tutkielman tavoitteita. Ennakkopäätöksiä hautarauhan rikkomisesta on vähän, joten tutkielman pääpaino on nimenomaan laissa ja lainvalmisteluasiakirjoissa. Näiden lisäksi tutkielmassa hyödynnetään käräjä- ja hovioikeuksien tuomioita, vaikka niiden asema oikeuslähdeinä on heikompi. On tärkeää huomioida, että näiden alemmien oikeusasteiden tuomioiden perusteella tehdyt johtopäätökset eivät ole yhtä sitovia kuin KKO:n ratkaisut, ja niihin tulee suhtautua suosituksina eikä velvoittavina oikeuslähteinä.

1.6 Tutkielman rakenne

Tutkielman rakenne muodostuu edellä mainittujen tutkimuskysymysten käsittelystä. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitellään tutkielman toisessa pääluvussa, joka toimii empiirisenä pohjana lainopilliselle analyysille. Lainopillinen tarkastelu, joka keskittyy säännöksen tulkinnaan ja soveltamiseen, esitetään kolmannessa pääluvussa. Toisessa pääluvussa esitellään lisäksi tutkimusaineisto. Empiirisen tutkielman tuloksia käsitellään lainopillisin menetelmin valikoidussa määrin lainopillisen osion lopussa. Tutkielman viimeisessä osiossa tehdään johtopäätös kummastakin osiosta.

⁴⁰ Ks. Määttä – Paso 2022, s. 5.

⁴¹ Ks. mm. Karhu 2020 ja Määttä – Paso 2022, s. 17 – 24.

⁴² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 151.

⁴³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 147.

2 HAUTARAUHAN RIKKOMISESTA ANNETUT TUOMIOT

2.1 Aineisto

Tutkielman aineisto on kerätty itse eri oikeusasteilta. Aluksi pyydettiin Suomen 20 käräjäoikeudelta ja viideltä hovioikeudelta vuosilta 2000–2023 kaikki tuomiot, joissa rikosnimikkeenä on hautarauhan rikkominen. Pyynnöt lähetettiin sähköpostitse 8.2.2024. Saadut vastaukset osoittivat, että monet tuomiot jäivät hakutulosten ulkopuolelle, koska hautarauhan rikkominen ei aina ollut pääasiallinen rikosnimike. Tämän vuoksi hakupyyntöjä tarkennettiin useaan otteeseen. Tarkennuspyynnöt lähetettiin 21.2.2024, 23.2.2024, 27.2.2024, 9.3.2024, 23.3.2024 ja 28.3.2024. Näillä tarkennuksilla varmistettiin, että aineistoon sisältyvät myös ne tapaukset, joissa hautarauhan rikkominen esiintyy osana laajempaa rikoskokonaisuutta.

17 käräjäoikeuksista saatiin yhteensä 87 tuomiota, joissa hautarauhan rikkominen esiintyi rikosnimikkeenä joko pääasiallisena tai yhtenä monista rikosnimikkeistä. Kolmesta käräjäoikeudesta hautarauhan rikkomisen nimikkeellä ei löytynyt yhtään tuomiota. Viidestä hovioikeudesta saatiin 19 relevanttia tuomiota. Hovioikeuksien toimittamista tuomioista karsittiin pois ne tuomiot, jotka eivät käsitelleet hautarauhan rikkomista, kuten valituksia palkkiosta, rangaistuksen mittaamista taikka ne, joissa hautarauhan rikkomista ei ollut käsitelty hovioikeudessa ollenkaan. Tämän lisäksi tuomiota pyydettiin Oikeusrekisterikeskuksesta, jolle tilaus tehtiin 2.4.2024. Oikeusrekisterikeskuksen tietovarannosta löytyi 14 diaaritietoa käräjäoikeuden tuomioista ja 3 hovioikeuden tuomiosta. Kaikki nämä tuomiot olivat jo aineistossa, joten Oikeusrekisterikeskuksen tiedot eivät tuoneet lisäyksiä.

Näistä 87 käräjäoikeuden ja 19 hovioikeuden tuomiosta on valikoitu kustakin hautarauhan rikkomisen tekemuodosta 32 tuomiota ja yksi päätös, jotka edustavat kyseisten rikosnimikkeiden tyypillisimpiä esimerkkitapauksia. Lisäksi tutkielmaan on valikoitu tapaukset, jotka edustavat kyseisen rikosnimikkeen erikoistapauksia, mutta sisältävät oikeudellisessa mielessä mielenkiintoisia seikkoja.

Tutkielmaan on valikoitu seuraavasti RL 17:12:n eri kohtien mukaiset tuomiot: Ensimmäisen kohdan (luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan) osalta mukaan on otettu kaikki annetut neljä tuomiota, koska tuomioita on annettu vain nämä neljä. Toisen kohdan (käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla) osalta tutkittiin yhteensä 67 tuomiota, joista 48 on käräjäoikeuden antamia ja 16 hovioikeuden

antamia. Näistä valikoitui mukaan 23 tuomiota, joista seitsemässä hovioikeus on antanut lainvoimaisen tuomion ja 16 tapauksessa lainvoimaisen tuomion on antanut kärjäoikeus. Kolmannen kohdan (turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä) osalta käsiteltiin yhteensä 37 tuomiota ja yksi hovioikeuden päätös. Näistä 35 tuomiosta oli kärjäoikeuden antamia ja kaksi hovioikeuden antamia, sekä yksi päätös hovioikeudesta. Tutkielmaan valikoitui näistä yhteensä 5 tuomiota ja yksi päätös, joista kahdessa hovioikeus on antanut lainvoimaisen tuomion, kolmessa kärjäoikeus. Ainoan lainvoimaisen päätöksen on antanut hovioikeus.

Jaotteluvalinnalla pyrittiin kattamaan eri tekemuodot ja mahdollistamaan syvällisempi analyysi oikeuskäytännön pääpiirteistä ja soveltamiskäytännöistä. Maisteritutkielman rajallisen laajuuden lisäksi rajausta puoltaa myös tuomioiden toistuvuus ja samankaltaisuus, mikä tekisi kaikkien tuomioiden yksityiskohtaisesta tarkastelusta epätarkoituksenmukaista ja lukijan kannalta raskasta. Tarkastelu on kuitenkin kohdennettu paitsi tyyppitapauksiin myös sellaisiin poikkeuksellisiin tapauksiin, joissa oikeuskäytännössä on ilmennyt erityisiä arviointikysymyksiä tai uusia tulkintalinjoja. Näin valitut tuomiot tarjoavat mahdollisimman kattavan ja monipuolisen kuvan eri tekemuotojen oikeudellisesta arvioinnista.

On huomioitava, että osa kärjä- ja hovioikeuksien tuomioista saattaa puuttua aineistosta tutkielman tekijästä riippumattomista syistä. Tähän voivat vaikuttaa tuomioistuinten tietojärjestelmien puutteellisuudet, tuomioiden arkistointikäytäntöjen vaihtelu sekä hakusanojen ja rikosnimikkeiden erilaistunut käyttö tuomioiden rekisteröinnissä. Esimerkiksi hautarauhan rikkomista koskevat tuomiot saattavat olla kirjattuina laajempien rikoskokonaisuuksien yhteyteen, jolloin ne eivät tule ilmi tavanomaisilla hakusanoilla. Nämä tekijät voivat heikentää aineiston kattavuutta ja johtavat mahdollisesti siihen, että kaikki relevantit tuomiot eivät sisälly tarkasteluun. Aineiston ulkopuolelle jää ainakin yksi Lapin kärjäoikeuden ja neljä Varsinais-Suomen kärjäoikeuden tuomiota, sillä tuomioistuimet eivät tutkimusluvasta huolimatta olleet valmiita toimittamaan tuomioita maksutta.

Huolimatta yksittäisten tuomioiden puuttumisesta voidaan kuitenkin todeta, että aineisto on kokonaisuutena laaja ja monipuolinen, kattaen eri oikeusasteiden tuomioita usean vuosikymmenen ajalta. Näin ollen yksittäisten tuomioiden poisjääminen ei heikennä tutkimuksen luotettavuutta tai johtopäätösten pätevyyttä, vaan aineisto tarjoaa riittävän kattavan ja edustavan pohjan oikeuskäytännön analysoinnille. Rajauksella ja valikoiduilla tapausesimerkeillä on pyritty varmistamaan se, että tutkimuksessa voidaan esittää syvällinen ja tarkka kuvaus hautarauhan

rikkomisen eri tekemuotojen oikeudellisesta arvioinnista sekä tunnistaa mahdollisia uusia tulkintalinjoja ja erityisiä arviointikysymyksiä, jotka ovat nousseet esiin oikeuskäytännössä.

2.2 Analyysi

2.2.1 Johdatus sisällönanalyysiin

Tässä osiossa tutkielman aineistossa olevia hautarauhan rikkomista koskevia tuomioita analysoidaan RL 17:12:n mukaisesti tunnusmerkistön eri kohtien (1–3) perusteella. Sisällönanalyysi on jaettu kolmeen osaan, jotka vastaavat RL 17:12:n mukaisia tekemuotoja: 1) luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan, 2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla, ja 3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä. Tutkielmassa esitellään kukin tekemuodon osalta niin sanotut tyyppitapaukset samalla tuoden esiin joitain oikeudellisessa mielessä erikoistapauksia.

Tarkkaan ottaen sisällönanalyysiosiossa tuodaan esille valittujen tuomioiden teonkuvaukset, mitä tekoja tuomiot koskevat ja minkä RL 17:12:n kohdan perusteella syyttäjä tai asianomistajat ovat vaatineet rangaistusta. Lisäksi kuvataan vastaajien vastaus syytteisiin liittyen hautarauhan rikkomiseen sekä se, miltä osin käräjäoikeus on käsitellyt asian: onko kyse ollut näyttökysymyksestä vai oikeudellisesta tulkinnasta. Analyysissä esitetään myös käräjäoikeuden perustelut ja lopullinen ratkaisu.

Mikäli asia on edennyt hovioikeuteen, tarkastellaan, miltä osin hovioikeus on käsitellyt asiaa ja mikä on ollut hovioikeuden ratkaisu. Näiden vaiheiden yksityiskohtaisen selittämisen jälkeen johtopäätösosiossa esitetään kattava analyysi ja havainnot, jotka voidaan tehdä kaikkien 108 tuomion perusteella, vaikka kaikkia tuomiota ei ole erikseen tutkielmaan luetteloitu.

Näin pyritään muodostamaan kattava kuva oikeuskäytännön soveltamiskäytännöistä eri tekemuotojen osalta. Tyyppitapausten analyysi auttaa tunnistamaan vakiintuneita käytäntöjä, kun taas erityistapaukset tuovat esiin mahdollisia uusia tulkintalinjoja tai poikkeuksellisia oikeudellisia arviointeja.

2.2.2 RL 17:12:n 1 kohdan perusteella annetut tuomiot

Tampereen käräjäoikeuden 04.02.2001 antama tuomio 01/731. X oli luvattomasti avannut A haudan, polttanut siellä paperia, virtsannut hautaan ja heittänyt pois haudalla olleen puisen hautaristin. Syyttäjä vaati X:lle rangaistusta kahdesta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 1 ja 3 kohtien perusteella. X myönsi menetelleensä teonkuvauksen mukaisesti. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi, että X:n näytettiin toimineen edellä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus tuomitsi X:n hautarauhan rikkomisesta.

Joensuun käräjäoikeuden 12.03.2003 antama tuomio 03/414. X oli yksityishautausmaalla nostanut haudan päältä ollutta turvetta. Syyttäjä vaati X:lle rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 1 kohdan perusteella. X kiisti syyllistyneen asiassa rikokseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö- sekä oikeudellisena kysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi X:n toimineen edellä kuvatulla tavalla, mutta katsoi, ettei teko täyttänyt hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä, sillä X:llä ei ollut tarkoitusta avata hautaa tai turmella sitä, vaan hänen tarkoituksenaan oli siisti hautaa. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen hautarauhan rikkomisesta.

Helsingin käräjäoikeuden 12.9.2006 antama tuomio 06/8573. X oli viiden vuoden, Y ja Z vuoden aikana sekä Ä kolmen vuoden aikana Helsingin seurakuntayhtymän palveluksessa haudan-kaivajina anastaneet useiden vainajien suista kultahampaita tai hammaskiskoja. Syyttäjä vaati kolmen varkauden lisäksi erikseen rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12 1 kohdan perusteella X, Y ja Z:lle sekä Ä:lle. X, Y, Z ja Ä kiistivät syyllistyneensä asiassa rikokseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi tulleen näytetyksi, että X, Y, Z sekä Ä olivat toimineet edellä kuvatulla tavalla ja katsoi kaikkien syyllistyneen varkauksien lisäksi kolmeen hautarauhan rikkomiseen.

Lappeenrannan käräjäoikeuden 9.9.2008 antama tuomio 08/1277. X ja Y olivat menneet Museoviraston rakennushistorian osaston hallitsemalle hautausmaalle ja olivat kaivaneet hautaa jollakin esineellä. Lisäksi X ja Y olivat ottaneet haudasta pääkallon ja reisiluun. Syyttäjä vaati rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 1 ja 3 kohtien perusteella. X ja Y kumpikin kiistivät syytteen. X ei perustellut kiistämisensä syytä. Y sen sijaan kertoi kiistämisensä syyksi sen, ettei hän ollut kaivannut hautaa luulla. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi tulleen näytetyksi, että X ja Y olivat toimineet edellä kuvatulla tavalla ja katsoi heidän syyllistyneen hautarauhan rikkomiseen.

2.2.3 RL 17:12:n 2 kohdan perusteella annetut tuomiot

Tampereen kärjäoikeuden 09.06.2004 antama tuomio 04/2789. A oli yksityisasunnossa tappanut X:n lyömällä tätä lukuisia kertoja kahdella veitsellä selkään sekä leikkaamalla lopuksi tämän kaulan poikki. Tämän jälkeen A oli paloittellut X:n ruumiin veitsellä ja sahalla, irrottanut pään, jalat, kaksi tatuointia ja sormenpäiden pehmytkudokset. A oli kuljettanut irti leikattua päätä kaupungilla, paistanut sääret uunissa ja syönyt ne, sekä keittänyt pään ja irrottanut hampaat. Lopuksi A oli yhdessä B:n ja C:n kanssa kuljettanut ruumiinosat roskalaatikoihin, joista ne päätyivät kaatopaikalle. Lisäksi B oli näyttänyt X:n irti leikattua päätä ihmisille ja kuljettanut sitä kaupungilla. Vuoden päästä tästä B oli tappanut Y:n puukottamalla tätä useita kertoja keskivartaloon. Tämän jälkeen B ja A olivat paloittelleet Y:n ruumiin veitsiä ja sahaa käyttäen, irrottaneet pään, katkaisseet kädet ja jalat, sekä leikanneet vartalon kahtia ja poistaneet sisäelimet. B ja A olivat leikanneet irti kaksi sormea ja muiden sormien pehmytkudokset, hävittäneet osan sisäelimestä ja sormet viemäriin, yrittäneet murskata Y:n pään ajamalla sen yli autolla, ja lopuksi kuljettaneet ruumiinosat roskalaatikoihin. Syyttäjä vaati ensimmäisen henkirikoksen osalta A:lle murhan lisäksi rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella sekä B:lle rangaistusta rikoksentekijän suojelemisen lisäksi erillisestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. Toisen henkirikoksen osalta syyttäjä vaati B:lle rangaistusta murhan lisäksi hautarauhan RL 17:12:n 2 kohdan perusteella sekä A:lle rikoksentekijän suojelemisen lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen kummankin henkirikoksen osalta. B myönsi syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen ensimmäisen henkirikoksen osalta. Toisen henkirikoksen osalta B myönsi menetellyn, mutta pyysi kärjäoikeutta arvioimaan erikseen, voiko henkirikokseen syyllistynyt henkilö syyllistyä myös hautarauhan rikkomiseen. Kärjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä ja osittain oikeudellisesta näkökulmasta. Kärjäoikeus katsoi A:n ja B syyllistyneen hautarauhan rikkomiseen kummankin henkirikoksen osalta. Kärjäoikeus totesi vain lyhyesti B:n osalta, että hautarauhan rikkominen on erillinen rikos, jolla on oma tunnusmerkistönsä. Kärjäoikeus tuomitsi ensimmäisen henkirikoksen osalta A:n murhan lisäksi hautarauhan rikkomisesta ja B:n rikoksentekijän suojelemisen lisäksi hautarauhan rikkomisesta sekä toisen henkirikoksen osalta B:n murhan lisäksi hautarauhan rikkomisesta ja A:n rikoksentekijän suojelemisen lisäksi hautarauhan rikkomisesta.

Rovaniemen hovioikeuden 09.11.2009 antama tuomio nro 1009. A oli tappanut X:n ampumalla tätä kerran haulikolla naamaan. Surmateon jälkeen A ja B olivat potkineet X:n ruumista nivusiin ja hyppineet ruumiin päällä sekä anastaneet ruumiin kengät. Syyttäjä vaati A:lle tapon lisäksi

rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella ja B:lle rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A ja B kiistivät toimineensa syytteessä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä, eikä tekoja arvioitu oikeudellisesta näkökulmasta. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyn, että A ja B olivat toimineet edellä kuvatulla tavalla ja että edellä mainittu tekokokonaisuus täyttää hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. A katsottiin syyllistyneen tapon lisäksi hautarauhan rikkomiseen ja B pelkkään hautarauhan rikkomiseen. Hovioikeudessa oli kysymys siitä, olivatko A ja B toimineet syytteessä kuvatulla tavalla. Hovioikeus otti näytön uudestaan vastaan ja arvioi, että käräjäoikeuden johtopäätös oli ollut oikea. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Helsingin hovioikeuden 02.11.2011 antama tuomio nro 3253. A ja B olivat tappaneet X:n hakkaamalla tätä nyrkein, veitsellä ja jaloilla useita tunteja. Surmateon jälkeen he olivat pukeneet X:n ruumiin pilkkihaalareihin, laittaneet sen pakastearkkuun ja kuljettaneet sohvaliikkeen varastoon, C:n toimiessa kuskina. Ruumis oli siirretty metsään ja kätketty sinne. A ja B olivat myöhemmin palanneet kätköpaikalle, kaivaneet kuopan ja siirtäneet ruumiin siihen, C ollessa jälleen kuskina. A oli tällöin myös hypännyt ruumiin päällä. Muutaman kuukauden kuluttua A, B, D ja E olivat palanneet aikomuksenaan hävittää ruumis lopullisesti. B ja D olivat kaivaneet kuopan, jonka jälkeen A oli siirtänyt X:n ruumiinosat sinne, silponut ruumiin pään irti lihakirveellä, ja lopuksi he olivat kaataneet bensiiniä ruumiin päälle ja polttaneet sen. Syyttäjä vaati rangaistusta murhan lisäksi A:lle ja B:lle kolmesta hautarauhan rikkomisesta, C:lle rikoksenteijän suojelemisen lisäksi kahdesta hautarauhan rikkomisesta ja yhdestä avunannosta hautarauhan rikkomiseen sekä D:lle ja E:lle rikoksenteijän suojelemisen lisäksi yhdestä hautarauhan rikkomisesta. Kaikille RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A ja B myönsivät teonkuvauksen mukaisen menettelyn, mutta väittivät menettelyllään syyllistyneensä vain yhteen hautarauhan rikkomiseen. C kiisti teonkuvauksen mukaisen menettelyn, sillä hän ei ollut tietoinen ensinnäkään siitä, että pakastearkussa oli ollut ruumis. C oli kertonut luulleensa kuljettaneen muuttokuorma. C on myös kiistänyt missään vaiheessa osallistuneensa ruumiin pukemiseen, siirtämiseen, käsittelemiseen, kätkemiseen, peittelemiseen tai kätkemiseen. D ja E kiistivät syyllistyneensä rikoksiin, sillä he olivat käyneet kätköpaikalla vain kerran, eivätkä olleet tehneet siellä mitään. Helsingin käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö- sekä oikeudellisena kysymyksenä, Käräjäoikeus katsoi, että A ja B olivat toimineet teonkuvauksessa mainitulla tavalla. Käräjäoikeus katsoi myös, että mainitut teot eivät olleet sellainen yksi tekokokonaisuus, jotka tulisi lukea heidän syyksensä yhtenä rikoksena. C:n osalta käräjäoikeus oli todennut, ettei asiassa ollut esitetty näyttöä siitä, että C oli käsitellyt ruumista millään tavalla. Käräjäoikeus katsoi D:n ja E:n osalta, että kun D ja E olivat toiminnallaan syyllistyneet rikoksenteijän suojelemiseen, ei hautarauhan

rikkomisen koskevia säännöksiä ollut tarpeen soveltaa hallituksen esityksen perusteella. Käräjäoikeus tuomitsi siis A:n ja B:n murhan lisäksi kolmesta hautarauhan rikkomisesta sekä C:n, D:n ja E:n pelkästään rikoksentekijän suojelemisesta hyläten syytteet hautarauhan rikkomisesta. Helsingin hovioikeudessa oli kysymys muun muassa siitä, oliko A ja B syyllistyneet yhteen vai kolmeen hautarauhan rikkomiseen sekä oliko C, D ja E syyllistyneet rikoksentekijän suojelemisen lisäksi hautarauhan rikkomiseen. Hovioikeus totesi lyhyesti ilman varsinaisia perusteita, että hyväksyy käräjäoikeuden perustelut siitä, että A ja B olivat ovat teoillaan syyllistyneet kolmeen hautarauhan rikkomiseen sekä C, D ja E ovat teoillaan syyllistyneet vain rikoksentekijän suojelemiseen. Tuomioistuimet eivät ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteon mahdollisuuteen.

Turun hovioikeuden 25.04.2012 antama tuomio nro 924. A oli tappanut X:n kuristamalla tätä. A oli surmateon jälkeen viiltänyt X:n ruumista, asettanut veitsen X:n käteen, piirtänyt X:n ruumiin sormella ja verellä rikkinäisen sydän kuvion X:n päiväkirjaan sekä ottanut valokuvan X:n alapäästä. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta taposta. Asianomistajat vaativat A:lle murhan lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi toimineensa teonkuvauksen mukaisesti, mutta kiisti syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen, sillä hän ei ollut varma, oliko X kuollut siinä kohtaa. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä, eikä tekoja arvioitu oikeudellisesta näkökulmasta. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyksi, että A toiminut edellä kuvatulla tavalla ja että edellä mainittu tekokokonaisuus täyttää hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. A katsottiin syyllistyneen tapon lisäksi hautarauhan rikkomiseen. Hovioikeudessa kysymys oli siitä, oliko X ollut vielä elossa, kun A oli tehnyt edellä kuvatut toimenpiteet. Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden kanssa yhtäläisesti näytetyksi, että A oli toiminut edellä kuvatulla tavalla ja että X oli ollut jo kuollut, kun kyseiset toimenpiteet oli häneen kohdistettu. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Itä-Suomen hovioikeuden 08.04.2016 antama tuomio 16/115133. A oli toimiessaan vainajan kuljetustehtäviä hoitavan OY kuljetuksen omistavan B:n apumiehenä ottanut vainajista valokuvia, näyttänyt niitä ulkopuolisille ja tallentanut niitä tietokoneelleen. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A kiisti syytteet sillä perusteella, että hänellä oli ollut kuvien ottamiseen asianmukainen peruste sekä hän kiisti näyttäneensä kuvia muille. Kymenlaakson käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi näytetyksi, että A oli ottanut, näyttänyt ja tallentanut kuvia vainajista ja että A:lla ei ollut tähän hänen työtehtäviinsä liittyvää asiallista perustetta. Käräjäoikeus katsoi edellä mainitun menettelyn olevan ruumiin paheksuttavaa käsittelyä. Käräjäoikeus tuomitsi A:n

hautarauhan rikkomisesta. Itä-Suomen hovioikeudessa asiassa oli kyse siitä, oliko A:lla ollut työtehtäviinsä liittyvää perustetta kuvien ottamiseen. Hovioikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Hovioikeus katsoi näytetyksi, että joidenkin kuvien osalta A:lla oli ollut työtehtäviinsä liittyvä asiallinen peruste, mutta joidenkin osalta taas ei. Hovioikeus muutti syyksilukemista tältä osin, mutta pysytti kärjäoikeuden tuomiot. Tuomioistuimet eivät kumpikaan käsitellyt sitä mahdollisuutta, voisiko kuvaaminen edes ylipäättään olla, rikosoikeudellisen laillisuusperiaate huomioiden, ruumiin paheksuttavaa käsittelyä.

Rovaniemen hovioikeuden 10.06.2016 antama tuomio 16/125321. A oli tappanut kotiinsa 2005-2014 välisenä aikana synnyttämänsä viisi lasta. A oli viiden surmateon jälkeen paketoinut vauvojen ruumiit eri tavoin sankoon, kenkälaatikkoon, jätessäkkiin ja löylykiuluun ja kätkenyt ne kellariin tai parvekkeelle. A oli muuttanut useita kertoja, ja jokaisessa muutossa hän oli vienyt vauvojen ruumiit mukanaan uuteen osoitteeseen, säilyttäen niitä kellarivarastossa. Vauvojen ruumiit löydettiin 3.6.2014. Syyttäjä vaati A:lle viiden murhan lisäksi rangaistusta viidestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi menettelleensä teonkuvauksen mukaisesti, mutta kiisti syyllistyneensä rikokseen, sillä hänen tarkoituksenaan ei ollut käsitellä lasten ruumiita pahennusta herättävällä tavalla. Hän kertoo kätkeneensä ruumiit, koska ei ole voinut toimia tilanteessa muuten. Oulun kärjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisenä kysymyksenä. Kärjäoikeus katsoi näytetyksi, että A oli toiminut syytteessä kuvatulla tavalla. Kärjäoikeus katsoi tuomion perusteluissa, että A:n ilmeisenä tarkoituksena on ollut kätkeä vauvojen ruumiit, eikä hänen suoranaista tarkoituksenaan ole ollut käsitellä hautaamattomia ruumiita pahennusta herättävällä tavalla (tarkoitustahallisuus). Kärjäoikeus huomautti kuitenkin, että kun on otettu huomioon syytekohtiin kuvatut vauvojen ruumiiden käsittelytavat, on kärjäoikeus todennut olevan selvää, että A on täytynyt mieltää tekonsa varmaksi seuraukseksi se, että hänen menettelynsä hautaamattomien vauvojen ruumiiden käsittelyssä on pahennusta herättävää (varmuustahallisuus). Jälkiteon osalta kärjäoikeus on lausunut, että hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojaama oikeushyvä on eri kuin henkirikosta koskevien säännösten. Siksi hautarauhan rikkomista koskeva tunnusmerkistö voi tekijän tarkoituksesta riippumatta täytyä, mikäli hautaamattoman ruumiin käsittelytapa on pahennusta herättävä ja tekijän on täytynyt mieltää tämä tekonsa vähintään varsin todennäköiseksi seuraukseksi (todennäköisyystahallisuus). Kärjäoikeus tuomitsi A:n viiden murhan lisäksi viiteen hautarauhan rikkomiseen. Hovioikeudessa arvioitavana oli koko tapaus. Hovioikeus vetoaa vanhempaan oikeuskirjallisuuteen jälkiteon osalta ja siihen perustuen toteaa, että asiassa on ollut selvää, että

A:n menettely on pahennusta herättävää, mutta oikeuskirjallisuudessa⁴⁴ esitetyn perusteella katsoo, että tällainen rikosten jälkeinen menettely, jonka tarkoituksena on vain varmistaa pääteoilla aikaansaadun seurauksen pysyminen salassa, ei ole jälkitekona erikseen syyksi luettavissa. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden tuomion ja tuomitsi A:n viidestä taposta.

Keski-Suomen käräjäoikeuden 09.05.2017 antama tuomio 17/100817. A oli tappanut B asunnossaan aiheuttamalla B pään ja raajojen alueelle tylppää väkivaltaa. Lisäksi A oli asunnon keittiössä lyönyt B veitsellä kaksi kertaa keskivartaloon, kerran rintakehään ja kerran vatsaan. A oli tämän jälkeen pakannut B:n ruumiin mattoon, jätesäkkiin, peittoon ja katiskaverkkoon, kuljettamalla ruumiin peräkärryllä sillalle, lisännyt painoksi kiviä ja heittämällä ruumiin sillalta veteen. Syyttäjä vaati A:lle tapon lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12 2 kohdan perusteella. A myönsi syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä, eikä tekoja arvioitu oikeudellisesta näkökulmasta. A katsottiin syyllistyneen tapon lisäksi hautarauhan rikkomiseen.

Helsingin käräjäoikeuden 8.6.2017 antama tuomio 17/123630. A oli hautaustoimiston palveluksessa toimiessaan esitellyt kahdella eri kerralla ruumisauton kyydissä olleita ruumiita kaverilleen. Lisäksi oikeuslääketieteen laitoksella A oli avannut vainajan paketistaan ja nostanut naisvainajan paidan nähdäkseen tämän rinnat. Syyttäjä vaati rangaistusta salassapitorangaistuksen lisäksi yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A kiisti teonkuvauksen mukaisen menettelyn hautarauhan rikkomisen osalta, sillä mitään edellä kuvattua ei ollut tapahtunut. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisena kysymyksenä. Käräjäoikeus arvioi, ettei A:n suorittamaa sivuoven avaamista ei voida pitää sellaisena hautaamattomien ruumiiden käsittelemisenä pahennusta herättävällä tavalla, joka täyttäisi RL:n 17:12:n 2 kohdan mukaisen hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Käräjäoikeus totesi naisen rintojen katselemisesta, että naisvainajan paidan nostaminen vainajan rintojen katsomiseksi, oli käräjäoikeuden arvion mukaan sellaista hautaamattoman ruumiin käsittelyä pahennusta herättävällä tavalla, joka täyttää RL:n 17:12:n 2 kohdan tarkoitetun hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen salassapitorikoksen lisäksi hautarauhan rikkomiseen paidan nostamisen osalta.

Hyvinkään käräjäoikeuden 30.11.2018 antama tuomio 18/153766. A ja B olivat X:n tappamisen jälkeen yhdessä raahanneet X:n ruumista lattiaa pitkin rappukäytävään ja siitä edelleen

⁴⁴ Ks. tarkemmin Honkasalo 1967, s. 264 – 265.

puoli kerrosta portaita alas. Ruumis oli jätetty A:n ja B:n toimesta paidatta ja päällyshousuitta kerrostalon tuuletusparvekkeelle. Syyttäjä vaati rangaistusta A:lle tapon lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. Syyttäjä vaati B:lle rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi teonkuvauksen mukaisen menettelyn. B sen sijaan myönsi raahanneensa X:n ruumiin vain tuuletusparvekkeelle. Kaiken muun B kiisti. Käräjäoikeus arvioi tapausta näyttö sekä oikeudellisena -kysymyksenä. Käräjäoikeus on perusteluissaan todennut, että ruumiin siirtäminen edellä kuvatulla tavalla jo itsessään täyttää hautarauhan tunnusmerkistön. Käräjäoikeus totesi myös, että kyseisen seikan puolesta puhuu erityisesti se, että ruumiin raahaamisesta oli esitetyn näytön perusteella aiheutunut ruumille vammoja, jolloin ruumiin siirtäminen käräjäoikeuden mukaan on ollut kovakouraista, eikä sillä ollut merkitystä, vaikka B ei olisi osallistunut ruumiin riisumiseen. Käräjäoikeus katsoi A:n syyllistyneen tapon lisäksi hautarauhan rikkomiseen ja B:n hautarauhan rikkomiseen.

Etelä-Savon käräjäoikeuden 17.12.2018 antama tuomio 18/156460. A oli tappanut avopuolisonsa X:n heidän yhteisessä asunnossaan voimakasta väkivaltaa käyttäen. Tämän jälkeen A oli raahannut X:n ruumiin ulos asunnosta, laittanut ruumiin autonsa takakonttiin ja kuljettanut ruumiin toiseen kaupunkiin. Siellä A oli paketoinut ruumiin teollisuusmuoviin ja raahannut sen metsään, jonne hän hautasi ruumiin. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta tapon lisäksi yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A kiisti syytteen hautarauhan rikkomisesta. A vetosi rankaisemattomaan jälkitekoon. A väitti myös, että hänen ainoa tarkoituksensa oli piilottaa ruumis, eikä ollut näyttöä siitä, että X ruumista olisi käsitelty pahennusta herättävästi, vaikka sitä oli siirretty. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisena kysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi näytetyksi, että A oli siirtänyt ruumista, kuljettanut ruumiin toiseen kaupunkiin sekä haudannut ruumiin metsään. Käräjäoikeuden arvion mukaan teko ei vastaa sellaista yleistä käsitystä siitä, millä tavalla kunnioittavasti ja arvokkaasti vainajaa tulisi käsitellä. Käräjäoikeus katsoi tulleen näytetyksi, että A on toiminut edellä kuvatulla tavalla ja katsoi A:n syyllistyneen tapon lisäksi hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteen mahdollisuuteen, vaikka puolustus oli siihen nimenomaisesti vedonnut.

Helsingin käräjäoikeuden 4.4.2019 antama tuomio 19/115482. A oli tappanut vaimonsa X kuristamalla köydellä ja yrittänyt surmateon jälkeen ripustaa ruumiin kattoon kiinnittämällä köyden kaulan ympärille ja asunnon katossa oleviin koukkuihin, mutta ei onnistunut nostamaan ruumista. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta murhasta sekä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n

2 kohdan perusteella. A kiisti hautarauhan rikkomisen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä ja totesi, että A oli syylistynyt teonkuvauksen mukaiseen menettelyyn, ja hänet tuomittiin murhan lisäksi myös hautarauhan rikkomisesta. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteen mahdollisuuteen.

Pirkanmaan käräjäoikeuden 10.04.2019 antama tuomio 19/116602. A oli tappanut äitinsä X:n lyömällä tätä useita kertoja vesurilla päähän, kaulaan ja ylävartaloon. A oli surmateon jälkeen kaatanut X:n ruumiin päälle bensiiniä ja sytyttänyt ruumiin palamaan. Syyttäjä vaati A:lle murhan lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi syylistyneensä hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. A katsottiin syylistyneen syyntakeettomana murhan lisäksi hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteen mahdollisuuteen.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden 10.04.2019 antama tuomio 19/116553. A ja B olivat surmanneet X:n ampumalla tätä ilmakiväärillä. B oli surmateon jälkeen yrittänyt poistaa luotia X:n ruumiista epäonnistuen, minkä jälkeen A ja C olivat kietoneet ruumiin lakanaan, kuljettaneet sen autolla metsään ja jättäneet sinne, jolloin ruumis vahingoittui kuljetuksen aikana. Syyttäjä vaati A:lle ja B:lle tapon lisäksi ja C:lle pelkästään rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. Luodin poistamisyritys eriytettiin omaksi syytekohtakseen. A ja C myönsivät teonkuvauksen mukaisen menettelyn ja syyllisyytensä rikokseen, kun taas B myönsi menettelyn mutta kiisti syylistyneensä rikokseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus totesi, että A ja C olivat syylistyneet teonkuvauksen mukaiseen menettelyyn ja tuomitsi heidät törkeästä pahoinpitelystä sekä hautarauhan rikkomisesta. C:n osalta käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että asiassa jäi näyttämättä, että pinseteillä ruumiiseen kajoaminen olisi tapahtunut X kuoleman jälkeen, minkä vuoksi häntä ei voitu tuomita tästä teosta. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteen mahdollisuuteen.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden 21.08.2020 antama tuomio 20/128927. A oli tappanut X:n kuristamalla tämän turvavyöllä. A oli riisunut ja pessyt ruumiin, käärinyt sen pressuun ja piilotanut parvekkeelle sohvan alle. B ja A olivat yhdessä siirtäneet X ruumiin C autoon, ja he olivat kuljettaneet sen C vapaa-ajan kiinteistölle, jossa C oli osoittanut paikan ruumiin jättämiselle. Parin päivän päästä A oli palannut hävittääkseen todisteita, poistanut pressun, samalla viiltäen ja pistäen ruumista samuraimiekalla ja mattoveitsellä. A oli peittänyt ruumiin toisella pressulla ja kasannut rojua päälle. Syyttäjä vaati A:lle tapon lisäksi ja B:lle ja C:lle rangaistusta rikoksentekijän suojelemisen lisäksi rangaistusta kolmesta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12 2

kohdan perusteella. A myönsi syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen, mutta katsoi kyseessä olevan yksi teko. B ja C kiistivät syyllistyneensä sekä rikoksentehtäjän suojelemiseen että hautarauhan rikkomiseen. Kumpikin kiistivät käsitelleensä ruumista pahennusta herättävällä tavalla. Rikoksentehtäjän suojelemisen kumpikin kiisti sillä perusteella, etteivät he tiedäneet A:n tekemästä rikoksesta. C myös painotti vastauksessaan, ettei hautarauhan rikkomista voida tuomita, mikäli samalla tuomitaan rikoksentehtäjän suojelemisesta. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisena kysymyksenä. A:n osalta käräjäoikeus katsoi A:n toimineen edellä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus totesi myös perusteluissaan, että kun menettely oli tapahtunut samassa tarkoituksessa hävittää rikoksen jäljet ja se oli kohdistunut saman henkilön ruumiiseen melko lyhyen ajan sisällä, oli kyse kolmen teon sijasta yksi teko. Näin ollen A katsottiin syyllistyneen tapon lisäksi yhteen hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyksi B:n ja C:n toimineen edellä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus totesi rikoksentehtäjän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyden osalta, että hautarauhan rikkomista ja rikoksentehtäjän suojelemista koskevilla säännöksillä on eri suojelutavoitteet. Käräjäoikeuden mukaan niiden tarkoituksina on suojella eri oikeushyviä. Käräjäoikeus katsoi, että näiden eri suojelutavoitteiden johdosta ei voida katsoa hautarauhan rikkomisensisältyvän rikoksentehtäjän suojelemiseen. Käräjäoikeus katsoi B:n ja C:n syyllistyneen rikoksentehtäjän suojelemisen lisäksi hautarauhan rikkomiseen. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa ollenkaan myötävaikutusteen mahdollisuuteen.

Keski-Suomen käräjäoikeuden 27.08.2021 antama tuomio 21/118141. A oli sitonut X:n ranteet ja pään ilmastointiteipillä, estäen hengityksen. Hän oli lyönyt X nyrkillä ja tylpällä esineellä eri puolille kehoa, repinyt hiuksista ja lyönyt puisilla tuolinjaloilla sekä veitsenteroituspaukolla. A oli myös kuristanut, nostanut X:n kaulasta ilmaan, polttanut sytyttimellä kaulaan ja poskeen jälkiä sekä työntänyt wc-paperia peräaukkoon. A oli pessyt ja kuivannut X:n ruumiin, pukeut sen ja pyytänyt B:ltä apua. Yhdessä he olivat pukeutet takin ruumiille, kuljettaneet sen B autolla 600 metrin päähän ja jättäneet ruumiin kevyenliikenteenväylälle. Syyttäjä vaati A:lle murhan lisäksi ja B:lle vain rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A ja B kiistivät hautarauhan rikkomisen, sillä heidän mukaansa X oli elossa, kun he olivat jättäneet hänet kevyenliikenteenväylälle. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä ja osittain oikeudellisena kysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyn, että X oli kuollut jo silloin, kun A ja B olivat siirtäneet hänen ruumiinsa kevyenliikenteenväylälle. Ruumiin jättäminen kevyenliikenteenväylälle täytti käräjäoikeuden mukaan hautarauhan tunnusmerkistön. A katsottiin syyllistyneen murhan lisäksi hautarauhan rikkomiseen. B katsottiin syyllistyneen hautarauhan rikkomiseen.

Helsingin kärjäoikeuden 4.4.2022 antama tuomio 22/114331. A oli tappanut X:n lyömällä tätä useita kertoja kirveellä päähän ja rintakehään. Surmateon jälkeen A ja B olivat käärineet X:n ruumiin jätessäkkiin, teippasivat sen kiinni ja siirsivät ruumiin roska-astiaan, päälle asetettiin vuodevaatteita, sijauspatja ja matto. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta murhasta ja hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella, ja B:lle rikoksentekijän suojelemisesta. A myönsi syyllisyytensä hautarauhan rikkomiseen, mutta B kiisti syyllistyneensä rikoksentekijän suojelemiseen. Kärjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. A tuomittiin murhasta ja hautarauhan rikkomisesta, ja B tuomittiin rikoksentekijän suojelemisesta.

Keski-Suomen kärjäoikeuden 07.06.2022 antama tuomio 22/123822. A oli kuvannut pihalta löytämänsä vainajaa puhelimensa kameralla ja näyttänyt kuvia myöhemmin kaverilleen. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A oli kiistänyt syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen, koska kuvan ottaminen ei ole laissa tarkoitettua ruumiin käsittelyä. Kärjäoikeus arvioi asiaa oikeudellisesta näkökulmasta. Kärjäoikeus totesi, että kuvaaminen ei ole fyysistä käsittelyä, eikä ruumiiseen ollut kosketettu. Kärjäoikeus viittasi rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen ja analogiakieltoon, joiden mukaan lakia ei voida tulkita syytetyn vahingoksi ulottamalla soveltaminen lain sanamuodon ulkopuolelle. Näin ollen kärjäoikeus katsoi, että A:n menettely ei täytä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä, ja syyte hylättiin tältä osin.

Pirkanmaan kärjäoikeuden 09.11.2022 antama tuomio 22/144965. A oli tappanut X:n lyömällä tätä useita kertoja kaulan ja rintakehän alueelle. A oli teon jälkeen kosketellut X:n kasvojen alueelta kommentoiden samalla tilannetta, kuvannut menettelynsä videolle ja lähettänyt kuvansa videon yhdelle henkilölle. Syyttäjä vaati A:lle murhan lisäksi rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 2 kohdan perusteella. A myönsi syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen. Kärjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Kärjäoikeus katsoi asiassa, että edellä mainittu tekokokonaisuus täyttää hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön ja että asiassa tuli näytetyksi A:n ymmärtäneen X:n jo kuolleen, kun tämä oli kosketellut X:n kasvoja. A katsottiin syyllistyneen murhan lisäksi hautarauhan rikkomiseen.

Oulun kärjäoikeuden 14.11.2023 antama tuomio 23/145646. A oli viiltänyt veitsellä X tämän sääreen niin, että X oli alkanut vuotamaan runsaasti verta, minkä seurauksena X oli kuollut. A ja B olivat viiltäneet X:n ruumiiseen haavoja kaulaan, vasempaan lonkkaan ja yläraajoihin sekä asettaneet veitsen tämän käteen. He olivat myös siirtäneet ruumista B asunnossa

kuormaliinoilla aikomuksena viedä se lähellä olevaan metsään, ja peittäneet ruumiin peitolla. Syyttäjä vaati A:lle törkeän pahoinpitelyn ja törkeän kuolemantuottamuksen lisäksi ja B:lle törkeän kuolemantuottamuksen lisäksi rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:2 kohdan perusteella. A kiisti syyllistyneensä hautarauhan rikkomiseen, sillä hän myönsi siirtäneensä ruumista vain lattian siivoamiseksi sekä hän oli laittanut veitsen X:n käteen. A:n mukaan kyseinen teko ei täytä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. B kiisti myös koskeneensa ruumiiseen millään tavalla ja kiisti siten syyllistyneensä rikokseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisena kysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi asiassa, että näyttöä on esitetty vain siitä, että ruumista on siirretty talon sisällä sekä siitä, että A oli laittanut veitsen X:n käteen lavastaakseen teon itsemurhaksi. Käräjäoikeus totesi, että itsemurha mielikuvan luominen ei yksistään täytä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. Käräjäoikeus totesi myös, että A:n suorittama ruumiin siirtäminen muutaman metrin matkan asunnossa ja ruumiin peitteleminen eivät täytä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. Näin ollen käräjäoikeus hylkäsi syytteet hautarauhan rikkomisesta.

2.2.2 RL 17:12:n 3 kohdan perusteella annetut tuomiot

Vakka-Suomen käräjäoikeuden 14.06.2007 antama tuomio 07/302. X ja Y olivat töhrineet 17 henkilön hautakivet steariinilla, kaatamalla haudalla olleet lyhdyt ja kynttilät. X oli parin viikon päästä töhrinyt 11 henkilön hautakivet steariinilla sekä rikottanut haudoilla olleet lyhdyt ja kynttilät. Syyttäjä vaati X:lle rangaistusta kahdesta hautarauhan rikkomisesta ja Y:lle yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X ja Y tunnustivat teonkuvauksen mukaisen menettelyn. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus katsoi, että X:n näytettiin toimineen edellä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus tuomitsi X:n hautarauhan rikkomisesta. Syyttäjä ei vaatinut rangaistusta omaisuuden vahingoittamisesta, vaikka asianomistajat vaativat rangaistusta ja korvauksia tekijöiltä.

Jyväskylän käräjäoikeuden 8.11.2007 antama tuomio 07/2344. X ja Y olivat ensin kasanneet A:n haudalle lyhtyjä, kukkia ja puisen ristin, jotka oli otettu muilta haudoilta, sekä asetettu iso kivinen enkeli, joka oli otettu C:n haudalta. B:n haudalla ollut puinen risti oli vaurioitunut, kun sen päälle oli kaatunut tai kaadettu D:n haudalla ollut hautakivi, jonka päällä X ja Y olivat istuskelleet ja tupakoineet. Syyttäjä vaati X:lle ja Y:lle vahingonteon lisäksi rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X ja Y myönsivät syyllistyneensä rikokseen. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus tuomitsi X:n ja Y:n vahingonteon lisäksi yhdestä hautarauhan rikkomisesta.

Helsingin hovioikeuden 24.03.2016 antama tuomio 16/112799. X oli siirtänyt A:n muistomerkkin toiselle hautapaikalle hautausmaan sisällä. Asianomistaja vaati X:lle rangaistusta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X kiisti syyllistyneensä rikokseen, sillä hän oli siirtänyt hallitsemaltaan haudalta A:n muistolaatan A:n isän B:n hallinnoimalle haudalle tämän suostumuksella. X:n mukaan siirrolle oli ollut hyväksyttävä ja asiallinen peruste. Helsingin kärjäoikeus arvioi asiaa näyttö sekä oikeudellisena kysymyksenä. Kärjäoikeus katsoi, ettei X:n menettely täyttänyt tahallisen rikoksen tunnusmerkistöä. Helsingin kärjäoikeus hylkäsi syytteen. Asiaa käsiteltiin kokonaisuudessaan hovioikeudessa. Helsingin hovioikeus kärjäoikeuden tavoin siteerasi hallituksen esitystä, jonka mukaan hautapaikan omistajan asialliset perusteet omaavia toimenpiteitä ei ole säännöksessä tarkoitettu rangaistaviksi. Helsingin hovioikeus katsoi näytetyksi, että X:llä oli ollut asiallisesta ja hyväksyttävät perusteet muistolaatan siirtämiseksi, jolloin kyse ei ollut hautarauhan rikkomisesta.

Pirkanmaan kärjäoikeuden 22.09.2017 antama tuomio 17/137443. X oli ottanut A haudalta keramiikkapatsaan, B:n ja C:n haudalta kipsipatsaan, irrottanut D:n hautakivestä pronssipatsaan sekä irrottanut E hautakivestä kaksi pronssivarpusta ja F hautakivestä yhden pronssivarpusen. Teot olivat tehty kaikki saman päivän aikana. Syyttäjä vaati X:lle kuuden varkauden lisäksi rangaistusta kuudesta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X myönsi menetelleensä teonkuvauksen mukaisesti. Kärjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Kärjäoikeus tuomitsi X:n kuuden varkauden lisäksi kuuteen hautarauhan rikkomisesta, vaikka teot olivat kaikki tehty saman päivän aikana.

Itä-Suomen hovioikeuden 20.9.2021 antama päätös 21/133781. X oli ajanut A:n aidatulle sukuhaudalle traktorilla samalla vahingoittaen sukuhaudan ympärillä ollutta aitaa ja porttia. X oli tämän jälkeen kiinnittänyt köyden hautausmaan päähautakiveen ja vetänyt köyttä traktorilla niin, että päähautakivi oli kaatunut ja vahingoittunut. Päähautakiven sivulla olevat hautakivet ovat myös vaurioituneet. Syyttäjä vaati rangaistusta törkeästä vahingonteosta. Asianomistaja vaati tämän lisäksi rangaistusta kahdesta hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X oli kiistänyt syyllistyneensä rikokseen, sillä hänen mukaansa hauta on laittomasti perustettu. Etelä-Savon kärjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Tapauksessa oikeudellisesta näkökulmasta kärjäoikeus katsoi hautakiven kaatamisen täyttävän hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Kärjäoikeus arvioi kaiken lisäksi, kattaako törkeä vahingonteko hautarauhan rikkomisen. Kärjäoikeus päätyi siihen, että koska kummallakin on eri suojeluintressi, niin tulevat molemmat säännöt sovellettavaksi. Hautapaikan porttien ja aitojen osalta

käräjäoikeus arvioi, ettei niiden osalta kyse ollut hautarauhan rikkomisesta, sillä portit ja aidat eivät olleet lain tarkoittamassa mielessä hautoja tai muistomerkkejä. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa siihen, olisiko kahta hautarauhan rikkomista tullut käsitellä ennemmin yhtenä hautarauhan rikkomisena. Käräjäoikeus katsoi X:n syyllistyneen alentuneesti syyntakeisena tehtyyn törkeään vahingontekoon ja vain yhteen alentuneesti syyntakaisena tehtyyn hautarauhan rikkomiseen. Hovioikeus teki asian osalta päätöksen, jonka mukaan asiassa ei ole myöskään aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta.

Pohjois-Savon käräjäoikeuden 01.06.2022 antama tuomio 22/122957. X oli levitellyt hautausmaalla kuolleiden muistomerkille roskia. Syyttävä vaati X:lle rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12 3-kohdan perusteella. X tunnusti teonkuvauksen mukaisen menettelyn. Käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä, eikä tekoja arvioitu oikeudellisesta näkökulmasta. Käräjäoikeus katsoi, että X:n näytettiin toimineen edellä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus tuomitsi X:n hautarauhan rikkomisesta.

Vaasan hovioikeuden 22.05.2023 antama päätös 23/120607. X oli ottanut hautausmaalta A:n haudalta muistokiven ja lähettänyt sen postitse A:n tyttärelle B:lle. Syyttävä vaati X:lle rangaistusta yhdestä hautarauhan rikkomisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella. X tunnusti teonkuvauksen mukaisen menettelyn, mutta kiisti syyllistyneensä rikokseen, sillä A:n hautaamista X perhehautaansa ei ollut pyydetty lupaa. Satakunnan käräjäoikeus arvioi asiaa näyttökysymyksenä. Käräjäoikeus tuomitsi X:n hautarauhan rikkomisesta. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyksi, että X ei ollut kyseisen haudan oikeudenomistaja ja eikä X:llä ollut kenenkään haudan oikeudenomistajan lupaa siirtää muistokiveä. Käräjäoikeus katsoi, että muistokiven postittaminen pois haudalta täytti hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. X tuomittiin hautarauhan rikkomisesta. X vaati hovioikeudesta valituslupaa, mutta hovioikeus katsoi päätöksessään, että käräjäoikeuden ratkaisun perusteella asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta.

2.3 Aineiston perusteella tehdyt johtopäätökset

2.3.1 Yleisin ja vähinten sovelletut tekotavat

RL 17:12 2 kohdan perusteella annetut tuomiot ovat kaikkein yleisimpiä hautarauhan rikkomista koskevista tuomioista. Analysoiduista 108 tapauksesta 67 tuomiota on annettu juuri

tämän kohdan perusteella. Käräjäoikeuksien käsittelemistä 87 tapauksesta peräti 48 liittyy RL 17:12 2 kohdan mukaiseen tekotapaan. Hovioikeuden käsittelemistä 19 tapauksesta puolestaan 16 koskee tätä tekotapaa. Kyseinen seikka voi selittyä sillä, että RL 17:12 2 kohdan mukainen tekotapa ilmenee suurimassa osassa tapauksissa henkirikosten yhteydessä. Toinen mahdollinen syy RL 17:12:n 2 kohdan perusteella annettujen tuomioiden yleisyyteen on se, että säännös kattaa laajasti tilanteita, joissa ruumis on hautaamaton tai käsitellään tavalla, joka herättää pahennusta. Tämä tekomuoto on siten laajempi ja monikäyttöisempi kuin esimerkiksi haudan avaaminen (1 kohta) tai muistomerkin häpäisy (3 kohta), jotka ovat rajatumpia konkreettisiin tekoihin. Näissä tapauksissa syyte voi olla helpompi nostaa juuri 2 kohdan perusteella, koska teonkuvaus on vähemmän spesifi ja sen todistaminen voi olla yksinkertaisempaa.

Kerätyn aineiston perusteella RL 17:12:n 1 kohdan mukainen tekotapa osoittautuu selvästi vähiten sovelletuksi tekotavaksi. Käsitellyistä tuomioista vain neljässä tapauksessa syyttäjä on vaatinut rangaistusta nimenomaan tämän kohdan perusteella, mikä korostaa sen harvinaisuutta käytännössä. Näistä neljästä tapauksesta kahdessa syyttäjä on samanaikaisesti vaatinut rangaistusta myös säännöksen toisen kohdan perusteella, mikä viittaa siihen, että 1 kohta käsittelee usein tilanteita, joissa muut teonkuvaukset tulevat myös kyseeseen. Kerätyn aineiston puutteellisten tuomiomäärien vuoksi ei ole mahdollista muodostaa yleistä tyyppitapausta RL 17:12:n 1 kohdan mukaisesta rikoksesta. Tämän sijaan analyysin yhteydessä tuomiot esitetään yksityiskohtaisesti sellaisenaan, jotta voidaan tarkastella teonkuvauksen moninaisuutta ja tuomioiden perusteluita tapauskohtaisesti. RL 17:12:n 1 kohdan mukaista tekomuotoa ei ole käsitelty hovioikeudessa kertaakaan vuosina 2000–2023, mikä entisestään korostaa tämän rikosnimikkeen harvinaisuutta ja vähäistä soveltamiskäytäntöä.

Tuomioiden perusteella ei voida tehdä varmoja johtopäätöksiä kyseisen ilmiön yleisyydestä, sillä tarkastelu kattaa ainoastaan oikeuteen asti edenneet tapaukset. Erityisesti tässä tutkielmassa ei oteta huomioon poliisin tutkinnan aikana tekemiä päätöksiä, syyttäjän rajoittamia esitutkintoja tai syyttämättäjäättämisspätöksiä, jotka voivat perustua esimerkiksi teon vähäisyyteen tai prosessuaalisiin syihin. Tämä rajoittaa aineiston kattavuutta ja saattaa antaa vääristyneen kuvan rikosten todellisesta yleisyydestä.

2.3.2 Usein liitännäisenä rikoksena

Hautarauhan rikkominen esiintyy usein muiden rikosten kanssa. 108 tuomiosta vain 17 tapauksessa hautarauhan rikkominen esiintyy yksinäisesti. Yleisin nimike, joka esiintyy yhdessä

hautarauhan rikkomisen kanssa, on joko tappo tai murha. Tämän lisäksi hautarauhan rikkomisen esiintyy varkaus- ja vahingontekorikosten kanssa samanaikaisesti. Hautarauhan rikkomisen on esiintynyt myös yhdessä salassapitorikosten kanssa tilanteissa, joissa hautaustoimiston työntekijät ovat kuvanneet ruumiita ja näyttäneet kuvia ulkopuolisille tai jakaneet työtehtäviinsä liittyviä luottamuksellisia tietoja eteenpäin.

Selvä vähemmistö on siis niitä tuomiota, joissa hautarauhan rikkominen on ainoana rikosnimikkeenä. Selitys tälle voi olla se, että hautarauhan rikkominen on usein seurausta muista vakavista rikoksista. Esimerkiksi henkirikoksen yhteydessä vainajan käsittely saattaa täyttää hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Samoin varkauden tai vahingonteon yhteydessä saattaa syntyä tilanteita, joissa esimerkiksi haudalta anastetaan esineitä tai muistomerkkejä turmellaan, mikä johtaa syytteen hautarauhan rikkomisesta. Tässä mielessä myötärangaistusteen arviointi tulisi olla usein läsnä hautarauhan rikkomista arvioitaessa.

2.3.3 RL 17:12 2 kohdan perusteella annettujen tuomioiden tyyppi- ja erityistapaukset

Kuten todettua, RL 17:12 2 kohdan perusteella annetut tuomiot ovat kaikkein yleisimpiä hautarauhan rikkomista koskevista tuomioista. Aineiston perusteella voidaan erottaa seuraavat tyyppitapaukset, jotka kuvaavat yleisimpiä menettelyjä RL 17:12 2 kohdan osalta:

Ruumiin silpominen: Usein henkirikoksen jälkeen tekijä on silponut ruumiin esimerkiksi irrottamalla osia, kuten päätä, raajoja tai muita ruumiin osia. Silpominen on ollut tekotapana noin 11 tapauksessa. Silpominen esiintyy usein tapauksissa, joissa useampi vastaajan teko täyttäisi jo ykistään hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön.

Viiltely ja/tai pahoinpitely kuoleman jälkeen: 26 tapauksessa, tekijä on jatkanut väkivaltaa kuolleeseen henkilöön viiltelyllä, puukottamisella tai muulla pahoinpitelyllä. Viiltely ja ruumiiseen kohdistuva väkivalta kuoleman jälkeen esiintyy usein myös tapauksissa, joissa syyllistytään myös muulla toiminnalla hautarauhan rikkomiseen.

Ruumiin polttaminen: Ruumiin hävittäminen polttamalla on ollut tyyppillinen tapausmuoto 9 tapauksessa. Polttaminen on tapahtunut yleensä niin, että ruumiiseen on valeltu bensiiniä ja tämän jälkeen ruumis on sytytetty tuleen. Useissa polttamistapauksissa teko on tehty niin, että ruumis on ensin siirretty henkirikospaikalta muualle.

Ruumiin hautaaminen, kätkeminen tai hävittäminen: Yleisin tunnusmerkistön täyttävä menettelytapa on ruumiin hautaaminen, kätkeminen tai hävittäminen. Kätkeminen tapahtuu yleensä upottamalla ruumiit kiviä tai muita painoja käyttämällä vesistöön. Tämän lisäksi pelkkä metsään vieminen on katsottu täyttävän ruumin kätkemisen. Hävittäminen on ollut yleensä kyseessä silloin, kun ruumis on ensin paloitetu tai poltettu. Kyseinen tekotapa on ilmennyt 36 tapauksessa. Näistä 36 tapauksesta yleisin tapa on ollut hautaaminen. Hautaamisen jälkeen toiseksi yleisin tekotapa on metsään tai muualle syrjäisään vieminen. Harvinaisempaa, mutta ei tavatonta, on ruumiiden upottaminen vesistöön. Kyseinen tekotapa esiintyy suuressa osassa sellaisissa tapauksissa, joissa tehdään useampia tekoja, jotka jo itsessään täyttäisi hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön.

Aineistosta voidaan erottaa myös poikkeuksellisia ja erityislaatuisia tapauksia, joissa tekijöiden menettely poikkeaa tavanomaisimmista hautarauhan rikkomisen tyyppitapauksista. Näitä erityistapauksia ovat:

Ruumis tuodaan julkiselle paikalle: Joissakin tapauksissa tekijä on siirtänyt vainajan ruumiin yleiselle paikalle, kuten kerrostalon pihalle tai kadulle. Vastaavanlaisia tapauksia on havaittu aineistossa kahdessa tapauksessa.

Vainajan kuvaaminen: Erityisen poikkeuksellisenä menettelynä voidaan pitää tapauksia, joissa ruumiista on otettu valokuvia tai videoita, ja niitä on näytetty muille. Kuvaamista on käsitelty noin 3 tapauksessa, ja oikeudellinen arviointi on ollut usein suppeaa.

Ruumiiseen piirtäminen tai kirjoittaminen verellä: Harvinaisena voidaan pitää tilannetta, jossa tekijä on käyttänyt vainajan verta kirjoittamiseen tai piirtämiseen. Tällaisia tapauksia on havaittu aineistossa yhdessä tapauksessa.

Erityistapauksiin on lisäksi sisällytettävä hautaustoimiston työntekijöiden tekemät rikokset, joita on havaittu aineistossa kahdessa tapauksessa. Kyseisiä tekoja on 23 vuoden ajalta yllättävän vähän, ja teot ajoittuvat 2010-luvun loppuun ja 2020-luvun alkuun. Nämä tapaukset eroavat tavanomaisista hautarauhan rikkomisista, koska tekijöinä ovat olleet ammattilaiset, joiden odotetaan toimivan erityisen kunnioittavasti vainajia kohtaa

2.3.4 RL 17:12 3 kohdan perusteella annettujen tuomioiden tyyppitapaukset

RL 17:12 3 kohdan perusteella annettuja tuomiota ei ole läheskään yhtä paljon kuin RL 17:12 2 kohdan perusteella annettuja, mutta niitä on RL 17:12:n 1 kohtaan nähden annettu sen verran runsaasti, jotta aineiston perusteella voidaan erottaa seuraavat tyyppitapaukset, jotka kuvaavat yleisimpiä menettelyjä RL 17:12:n 3 kohdan osalta:

Hautamuistomerkkien siirtäminen tai vahingoittaminen: Tapauksissa esiintyy hautamuistomerkkien, kuten hautakivien kaatamista tai niiden rikottamista. Kyseinen tekotapa on yleisin, ja tekotapa on esiintynyt 22 tuomiossa pääasiallisena tekotapana.

Muistomerkkien tai hautaesineiden anastaminen ja niiden kotiin vieminen taikka esineiden vahingoittaminen: Tapausmuoto, jossa tekijä varastaa hautausmaalta koriste-esineitä ja vie ne kotiinsa taikka vastaavasti tämän tyyppisten esineiden vahingoittamista, kuten enkelipatsaiden, kynttilälyhtyjen, kukkien turmelemista sekä pronssilintujen ja keramiikkapatsaiden anastamista. Kyseinen tekotapa ilmenee noin 13 tapauksessa.

Hautakivien tai hautapaikan töhriminen: Tyypillinen tapaus, jossa tekijä tahallisesti töhrii hautakiviä esimerkiksi steariinilla, spraymaalilla. Tämän lisäksi tyypillistä on, että hautapaikka myllätään esimerkiksi tallaamalla tai kaivamalla niin, että syyllistytään hautarauhan rikkomiseen. Roskien levittely haudalle on kansa yleinen tekotapa, jolloin kyseiseen rikokseen on syyllistytty. Kyseinen tekotapa ilmenee noin 11 tapauksessa.

2.3.5 Oikeudellisen arvioinnin puutteellisuus

Aineiston tarkastelu osoittaa, että oikeudelliset perustelut hautarauhan rikkomista koskevissa tuomiossa ovat usein suppeita, toteavia ja näyttökeskeisiä. Käräjäoikeudet keskittyvät pääasiassa näytön arviointiin, jolloin oikeudellinen analyysi jää useimmiten pinnalliseksi. Oikeudellisia seikkoja ei aina pohdita, vaikka olosuhteet sitä edellyttäisi, ja perustelut jäävät usein kaavamaisiksi, ilman syvällisempää oikeudellista tarkastelua.

Tätä voidaan selittää sillä, että usein RL 17:12:n mukainen hautarauhan rikkominen esiintyy tapauksissa, joissa pääasiallinen rikos on vakavampi, kuten henkirikos. Näissä tilanteissa käräjäoikeuden huomio ja oikeudellinen analyysi keskittyvät ymmärrettävästi päätekoon, eli

henkirikokseen. Kun hautarauhan rikkominen käsitellään ikään kuin liitännäisenä rikoksena osana vakavampaa rikoskokonaisuutta, sen osalta perustelut jäävät helposti suppeiksi.

Toinen syy voi olla se, että tuomion rangaistusasteikko ja seuraamus muodostuvat pääasiassa henkirikoksen perusteella, jolloin hautarauhan rikkomisen yksityiskohtaisempi analyysi ei vaikuta olennaisesti rangaistuksen pituuteen tai kovuuteen. Tästä syystä oikeudelliset perustelut voivat jäädä usein toteaviksi ja kaavamaisiksi. Toisaalta on huomioitava, ettei asian tulisi mennä näin, eikä rikoksen vakavuus tai sen vaikuttamattomuus rangaistuksen pituuteen tulisi vaikuttaa oikeudellisen arvioinnin laajuuteen taikka laatuun.

2.3.6 Eroavaisuuksia jälkiteon arvioinnissa

Aineiston perusteella voidaan todeta, että tuomioistuimet arvioivat poikkeavasti hautarauhan rikkomista henkirikosten jälkitekona. Aineiston perusteella 39 tapauksessa olosuhteet olisivat mahdollistaneet jälkiteon käsittelyn. Näistä 26 tapauksessa tuomioistuin ei käsitellyt jälkiteon mahdollisuutta lainkaan, ja kaikissa näissä tapauksissa hautarauhan rikkominen tuomittiin erillisenä rikoksena. 13 tapauksessa jälkitekoa käsiteltiin nimenomaisesti, ja kaikissa näissä puolustus vetosi jälkiteon mahdollisuuteen. Näistä 10 tapauksessa oikeus hyväksyi puolustuksen näkemyksen ja katsoi, että hautarauhan rikkominen sisältyi henkirikoksen tunnusmerkistöön. Kahdessa tapauksessa tuomioistuin päätyi puolustuksen vastaisesti katsomaan hautarauhan rikkomisen erilliseksi teoksi.

Aineiston perusteella voidaan todeta siis, että puolustuksen roolilla on merkittävä vaikutus siihen, miten hautarauhan rikkomista tulkitaan osana henkirikoksia. Tapauksissa, joissa puolustus aktiivisesti vetosi jälkiteon mahdollisuuteen, oikeus hyväksyi tämän argumentin useimmissa tapauksissa (10/13), jolloin hautarauhan rikkomista ei tuomittu erillisenä rikoksena. Sen sijaan silloin, kun jälkiteon mahdollisuutta ei käsitelty (26 tapausta), tuomioistuin katsoi poikkeuksetta hautarauhan rikkomisen itsenäiseksi teoksi.

2.3.7 Eroavaisuuksia rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyden arvioinnissa

Samoin kuin jälkitekojen osalta, aineiston perusteella on nähtävissä, että tuomioistuimen tavat arvioida rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyttä, vaihtelevat

toimialueittain sekä toimialueiden sisällä. Rikoksenteikijän suojelemisen arviointi RL 17:12:n 2 kohdan kanssa käsiteltiin 13 tapauksessa. Kahdessa tapauksessa tuomioistuimet katsoivat, että rikoksenteikijän suojeleminen ja hautarauhan rikkominen voidaan tuomita rinnakkain, perustellen tätä eri suojelutavoitteilla. Seitsemässä tapauksessa oikeus katsoi, että rikoksenteikijän suojeleminen kattaa myös hautarauhan rikkomisen. Kahdessa tapauksessa näiden tekojen päällekkäisyyttä ei käsitelty lainkaan, mikä jättää perustelut puutteellisiksi ja oikeudellisen arvion avoimeksi.

2.3.8 Toimialueen sisäiset eroavaisuudet

Aineiston perusteella huomattavia eroja toimialueiden välillä ei havaittu RL 17:12 soveltamisessa. Se sijaan toimialueen sisällä on annettu suhteellisen paljon toisistaan poikkeavia ratkaisuja, erityisesti liittyen jälkitekoon ja rikoksenteikijän suojelemiseen. Esimerkiksi saman hovioikeuspiirin käräjäoikeudet ovat tulkinneet jälkiteon mahdollisuutta eri tavoin samanlaisissa olosuhteissa, mikä heikentää oikeuskäytännön ennakoitavuutta ja yhtenäisyyttä.

2.3.9 Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että hautarauhan rikkomiseen liittyvät tuomiot painottavat näyttökysymyksiä, ja oikeudelliset analyysit jäävät usein pinnallisiksi. Rikoksenteikijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyttä ei aina käsitellä riittävän tarkasti, mikä luo vaihtelevia ratkaisuja ja puutteellisesti perusteltuja tuomioita.

Seuraavaksi tarkastellaan hautarauhan rikkomista lainopillisin menetelmin. Lainopillisessa osiossa käydään pykälä läpi lainopillisin menetelmin ja lopuksi käsitellään tämän empiirisen osion tuloksia lainoppia hyödyntäen. Tarkempaan tarkasteluun otetaan hautarauhan rikkominen henkirikoksen jälkitekona sekä rikoksenteikijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyys.

3 HAUTARAUHAN RIKKOMINEN

3.1 Johdanto lainopilliseen osioon

RL 17:12:n mukainen hautarauhan rikkomista koskeva säännös on lainkäyttäjälle tai lain ulkopuoliselle tarkastelijalle vasta niin sanottu normiformulaatio. Normiformulaatiota on luonnehdittu eräänlaiseksi raaka-aineeksi, jonka todellinen ja lopullinen merkityssisältö saadaan selville vasta tulkintaa käyttämällä.⁴⁵ Jotta siis RL 17:12:n mukaista säätelyä voitaisiin hyödyntää käytännön lainkäyttötyössä, on kyseiseen säännökseen syytä kohdistaa tulkintaa.

RL 17:12:n mukaan se, joka 1) luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan, 2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai 3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä, on tuomittava hautarauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tässä tutkielmassa lainopillisen tarkastelun päähuomio on hautarauhan tunnusmerkistössä. Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojaamaa oikeushyvä (3.2). Tämän jälkeen seuraavissa luvuissa käsitellään haudan määritelmää (3.3), minkä jälkeen siirrytään analysoimaan säännöksessä kuvattuja tekotapoja. Ensin käsitellään haudan avaamista sekä ruumiin, sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan ottamista (3.4). Tämän jälkeen analyysi etenee pahennusta herättävään käsittelyyn (3.5), ja tämän jälkeen käsitellään muistomerkin turmelemista tai häpäisemistä (3.6). Lopuksi käsitellään vielä erikseen vainajan muiston häpäisemistä (3.7). Tunnusmerkistöanalyysin jälkeen käsitellään vielä hautarauhan rikkomiseen liittyviä lainkonkurrenssikysymyksiä (3.8).

3.2 Hautarauhan rikkomisella suojeltu oikeushyvä

Hautarauhan rikkomista koskevaa säätelyä on perusteltu sitä koskevassa hallituksen esityksessä. Kyseisen säännöksen olemassaoloa on perusteltu kulttuurisilla ja sosiaalisilla argumenteilla. Hallituksen esityksessä todetaan, että kulttuuriimme kuuluvat sosiaaliset normit edellyttävät kunnioittavaa suhtautumista vainajiin, hautaamiseen, vainajille läheisten ihmisten tunteisiin sekä hautoihin ja muihin paikkoihin, joilla on välitöntä merkitystä elävien ihmisten

⁴⁵ Ks. esim. Määttä – Paso 2022, s. 5-6.

suhteessa vainajiin.⁴⁶ Esityksestä on tulkittavissa, että hautarauhan rikkominen ei ole vain yksittäisen henkilön tai perheen surutyötä loukkaava teko, vaan se horjuttaa laajemmin yhteiskunnallista normijärjestystä ja ihmisten perustavaa luottamusta kuoleman ja surun kunnioittavaan käsittelyyn. Tämänkaltaisten rikosten koetaan vahingoittavan yhteistä arvoperustaa, jonka mukaan jokaisella vainajalla on oikeus rauhaan ja kunnialliseen kohteluun kuoleman jälkeen.⁴⁷ Tästä syystä hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojelukohteena ei ole kuollut ihminen sinänsä, vaan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua.⁴⁸ Toisin kuin yleensä oletetaan hautarauhan rikkomisen säännöksellä ei suojella asianosaista vainajaa tai tämän muistoa taikka tämän omaisia, vaan suojelukohde on enemmän yhteiskunnallinen. Tämä ajatus näkyy myös siinä, että hautarauhan rikkomisesta säädellään rikoslain luvussa, jossa kriminalisoidaan teot, jotka ovat tehty yleistä järjestystä vastaan.

Suojeltu oikeushyvä on vaikeatulkintainen monessakin mielessä. On perusteltua väittää, että yksittäistapauksissa saattaa olla vaikea määrittää, mitä tarkoitetaan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua. Joka tapauksessa huomionarvoista on se, että hautarauhan rikkomisen säännöksen suojeltu oikeushyvä ei ole vainaja tai hänen muistonsa taikka hänen oikeudenomistajansa, vaan yleinen ajatus siitä, miten vainajia tulee kohdella.⁴⁹

3.3 Hauta

Hautarauhan rikkomisen asianmukainen tulkinta edellyttää keskeisten termien määrittely. Hautarauhan rikkomisen osalta keskeisin termi on sana "hauta". Hallituksen esityksessä sanaa "hauta" kuvaillaan hyvin kattavasti. Esityksen mukaan hautana pidetään yleensä paikkaa, johon joku on joko kirkollisin menoin tai muulla tavoin asianmukaisesti haudattu. Esityksessä painotetaan erityisesti, että ei ole välttämätöntä, että hautaan on sijoitettu vainajan ruumis sellaiseenaan.⁵⁰ Lähtökohtaisesti on siis mahdollista, että hautana voidaan pitää muutakin paikkaa kuin sitä, mihin ruumis on varsinaisesti sijoitettu. On tärkeää huomata, että hautapaikkastatuksen saaminen edellyttää, että ruumis on asianmukaisesti haudattu. Tämä tarkoittaa, että

⁴⁶ HE 6/1997 vp, s. 130.

⁴⁷ Ks. HE 6/1997 vp, s. 130.

⁴⁸ HE 6/1997 vp, s. 130.

⁴⁹ Vainajan muistoa suojelee RL 24:9.2:n kunnianloukkaus säännös, jonka mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

⁵⁰ HE 6/1997 vp, s. 130.

epäasianmukaisesti haudatut ruumiit — kuten henkirikoksen jälkeen piilotetut vainajat — eivät kuulu tähän määritelmään, eikä niitä voida pitää virallisina hautapaikkoina.

Hallituksen esityksessä todetaan myös, että polttohautauksessa syntyneen uurnan säilytyspaikkaa pidetään myös hautana samoin kuin ruumiin symbolista säilytyspaikkaa esimerkiksi hautausmaalla, jos ruumista ei ole esimerkiksi onnettomuuden takia voitu löytää.⁵¹ Esityksessä ei kuitenkaan olla täsmennetty, tarkoitetaanko uurnan säilytyspaikkana lopullista sijoituskohdetta vai myös väliaikaista säilytyspaikkaa. Onkin syytä pohtia, voisivatko vainajan omaisten kodit, toimeksiannon saaneen hautaustoimiston sekä seurakunnan väliaikaiset uurnansäilytystilat saada hautapaikkastatuksen, jos näissä säilytetään uurnia. Kysymys on sinänsä relevantti, sillä HautaTL 19:1:n mukaan tuhka on haudattava tai muulla tavoin sijoitettava pysyvästi yhteen paikkaan vuoden kuluessa tuhkaamisesta. Vuoden sisällä uurnaa voidaan säilyttää useissa paikoissa — muun muassa edellä mainituissa tiloissa.

Kirjausasan perusteella voisi mahdollistaa hautapaikkastatuksen antamisen myös edellä kuvatuille paikoille. Tämä laajempi tulkinta saattaisi aiheuttaa haastavuutta silloin, kun arvioidaan haudan avaamista RL 17:12 1 kohdan perusteella. Laajempi tulkinta edellyttäisi pohdintaa siitä, milloin hautaustoimiston uurnansäilytyshuoneen tai omaisen kodin huoneen, jossa uurnaa säilytetään, katsottaisiin haudan avaamiseksi. Kirjausasusta huolimatta näkisin, että hallituksen esityksessä kirjattua tulisi tulkita siinä mielessä supistavasti, että hautastatuksen saavat vain ne paikat, johon uurnat ovat sijoitettu lopullisesti, kuten urnaholvit.⁵² Laajempi tulkinta olisi käsitykseni mukaan myös laillisuusperiaatteen näkökulmasta ongelmallinen.

Symbolinenkin säilytyspaikka käsitteenä herättää kysymyksiä. Yksinkertaisesti ymmärrettynä termi kattaa tilanteet, joissa onnettomuuden tai muun vastaavan tilanteen vuoksi vainajaa ei olla saatu haudata asianmukaisesti. Nousee kysymys siitä, kuinka laajasti symbolisen haudan käsitettä voidaan tulkita. Oikeuskirjallisuudessa on perustellusti pohdittu, voiko esimerkiksi virtuaalinen muistotili tulla RL 17:12:n perustella katsotuksi hautapaikaksi.⁵³ Marko Forss on artikkelissa todennut, että Facebookissa on ominaisuus, jonka avulla kuolleen käyttäjätili voidaan muuttaa muistotiliksi, johon omaiset ja muut voivat tulla muistamaan vainajaa. Kyseinen muistotili saattaa hyvin pitkälti muistuttaa symbolista hautapaikkaa, jossa vainajaa muistellaan,

⁵¹ HE 6/1997 vp, s. 130.

⁵² Urnaholvi eli kolumbaario on tuhkauurnien säilytystila. Nimitys kolumbaario tulee latinan kyyhkyslakkaa tarkoittavasta sanasta. Urnaholvit voivat sijaita esimerkiksi hautausmaan muurissa, kirkossa tai kappelissa. Yksi Suomen tunnetuimmista urnaholveista sijaitsee Helsingissä Kallion kirkossa.

⁵³ Ks. Forss 2016, s. 180 – 184.

mutta vainajaa ei ole konkreettisesti haudattu. Forssin mukaan vaikka pelkkä symbolinenkin hautapaikka voi tulla kyseeseen hautarauhan rikkomisena, ei pelkkää sosiaalisesta mediasta löytyvää muistotiliä voida pitää edellä mainittuna hautana tai edes muistomerkkinä. Forss perustelee tätä sillä, että yleensä vainaja on tosiasiallisesti haudattu johonkin tiettyyn paikkaan.⁵⁴ Forssin johtopäätöstä voidaan pitää hyväksyttävänä, mutta perustelut ontuvat. Katson, ettei muistotilin tulkitsemiselle hautarauhan rikkomisen säännöksessä tarkoitetuksi haudaksi ole Forssin mainitsemaan estettä. Kyseessä on symbolinen hauta, jonka hallituksen esitys on katsonut täyttävän haudan tunnusmerkistön. Näkisin kyseisen tulkinnan esteeksi ennemmin laillisuusperiaatteeseen sisältyvän analogiakiellon.

Lähtökohtaisesti tulisi arvioida, johtaako sosiaalisen median muistotilin katsominen haudaksi siihen, että tulkittaisiin käsitettä sellaiseksi, johon se ei välttämättä sanamuotonsa puitteissa soveltuisi, mutta joka on siinä määrin samankaltainen kuin säännöksessä säännelty tilanne, että säännöksen soveltaminen vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta.⁵⁵ Näkisin, että muistotilin katsominen haudaksi tai muistomerkiksi olisi analogista tulkintaa, joka on vastoin analogiakieltoa. Samoin voidaan myös todeta, että muistotilin katsominen haudaksi ei ole lähtökohtaisesti tavallisen ihmisen ennakoitavissa. Hautarauhan rikkominen ei siten voida katsoa soveltuvan tapauksiin, joissa vainajan muistotiliä tai vastaavaa sivua halvennetaan tai kyseisellä sivustolla häiriköidään muutoin, vaikka kyse on sinänsä ongelmallisesta ja paheksuttavasta toiminnasta.⁵⁶

Tästä syystä on todettava, että de lege ferenda tulisi arvioida, pitäisikö lainsäädäntöä päivittää vastaamaan tältä osin nykypäivän standardeja. Vaikka tälläkin hetkellä muistotilejä suojellaan RL 24:9.2:n kunnianloukkaus säännöksen avulla, säännös ei suojaa kuin valheelliselta tiedolta. Tällöin suojaamatta jäävät teot, jotka eivät ole valheellisia, mutta ovat omiaan aiheuttamaan pahennusta, ärtymystä ja mielipahaa.

Hallituksen esityksen mukaan hautana pidetään myös haudaksi merkittyä muualla kuin hautausmaalla sijaitsevaa kuolleen leposijaa. Hautana voidaan pitää myös paikkaa, johon on siroteltu vainajien tuhkaa, jos paikka yleisesti tiedetään sellaiseksi paikaksi.⁵⁷ Tämän tyyppisiä

⁵⁴ Forss 2016, s. 182.

⁵⁵ Ks. Melander 2008, s. 21, 197 – 198.

⁵⁶ On huomattava, että laillisuusperiaate toimii perusmerkityksessään lainkäyttäjän vallan rajoittajana niissä tilanteissa, joissa paheksuttavasta toiminnasta haluttaisiin rangaista, mutta tälle ei ole tukea laista (Pauku 2021, s. 5.).

⁵⁷ HE 6/1997 vp, s. 130.

paikkoja voisivat olla esimerkiksi kaupungin omistamat ja kaupungin osoittamat yleinen, mutta rajattu merialue, jonne vainajien tuhkat voidaan sirotella.⁵⁸

Hallituksen esityksessä erityismainintana tuodaan esiin se, että hautana pidetään myös merellä olevaa kuolleiden viimeistä leposijaa, jos paikka on nimenomaisin toimin rauhoitettu. Näin olen 28 päivänä syyskuuta 1994 uponneen Estonia-aluksen hylkyä ja sen ympäristöä pidetään sitä koskevan rauhoitustoimen jälkeen säännösehdoituksessa tarkoitettuna hautana.⁵⁹ Estonian ja sen alueen osalta on kuitenkin huomattava, että alueen rauhoittamista hautana koskeva erityissäännös syrjäyttää tässä olevan yleisen säännöksen.⁶⁰

Hallituksen esityksessä käsitellään myös sitä, kuinka kauan hautarauha säilyy tietyissä paikoissa. Esityksen mukaan hautarauha säilyy niin kauan kuin hauta voidaan havaita jonkun kuolleen leposijaksi.⁶¹ Hautarauha säilyy siis hyvin pitkään, sillä hoitamatonkin hautapaikka säilyy huomattavan ajan sen näköisenä, että siitä huomaa sen olevan jonkun leposija. Esityksessä todetaan, että hautausmaiden suhteen se säilyy niin kauan kuin ne tunnustetaan yleisesti hautausmaiksi.

Muinaisaikojen haudat ja vastaavat arkeologiset löydöt ovat muinaismuistolaissa (295/63) tarkoitettuja kiinteitä muinaisjäännöksiä.⁶² Kyseisten hautojen suojelusta säädellään RL 48:6:ää koskevassa rakennussuojelurikoksia koskevassa pykälässä.

3.4 Haudan avaaminen, ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan ottaminen

RL 17:12:n 1 kohdan mukaan se, joka luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan, on tuomittava hautarauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ensimmäinen huomionarvoinen seikka tekemuodon osalta on se, että teko on sanktioitua, mikäli haudan avaaminen sekä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan ottaminen on

⁵⁸ Esimerkki tämän tyyppisestä alueesta ja sen osoittamisesta Turun kaupunki. Kiinteistöliikelaitoksen johtokunnan kokous 226, 11.5.2016, asia 16, 4732-2016 (232, 231): "Kaupungin vesialueille osoitettavat vainajien tuhkan sirottelupaikat". Saatavilla: <https://ah.turku.fi/kilajk/2016/0511013x/3386241.htm>.

⁵⁹ HE 6/1997 vp, s. 130.

⁶⁰ Tarkemmin Estonia-aluksen hylkyä koskevasta alueen määrittelystä ja sanktioinnista matkustaja-alus Estonian hyllyn rauhoittamisesta annetussa laissa (903/1995).

⁶¹ HE 6/1997 vp, s. 130.

⁶² HE 6/1997 vp, s. 130.

luvatonta. Luvattomuusedellytys käy ilmi jo lainsanamuodosta, mutta lainavalmistelijalla on alleviivannut kyseistä edellytystä lainvalmisteluasiakirjassa.⁶³ Niinpä tältä osin säännöksen ulkopuolelle jäävät kaikki tekotavat, jotka ovat oikeutettuja tai luvallisia. Seuraavaksi käydään läpi niitä tilanteita, milloin toimenpiteet ovat lainsäätäjän mukaan luvallisia.

Hallituksen esityksen mukaan haudan avaaminen voi osoittautua tarpeelliseksi esimerkiksi vainajaan kohdistuneeksi epäillyn rikoksen selvittämiseksi tai muuten kuolemansyyn tutkimiseksi hautaamisen jälkeen. Tällaisissa tapauksissa tarvittavan päätöksen tekevät toimivaltaiset poliisi- ja terveystoimielimet.⁶⁴

Sinänsä on tarpeellista pohtia, voitaisiinko rikostutkintaa varten perusteettomasti avattu hautausmaahan katsoa säännöksessä tarkoitettuna luvattomaksi haudan avaamiseksi. Hallituksen esityksessä ei suoranaisesti oteta tähän kantaa, mutta esityksessä todetaan kuitenkin, että hautausmaahan omistaja voi syyllistyä hautausmaahan rikkomiseen, mikäli tämä suorittaa haudalla toimenpiteitä, joissa hautojen avaamisella tai muulla vastaavalla ei ole hautausmaahan hoitoon ja kunnossapitoon liittyviä perusteita.⁶⁵ Tästä päätellen on mielestäni katsottava myös, että mikäli haudan avaamiselle ei ole rikostutkinnallisia tai kuoleman syyn selvittämiseen liittyviä olennaisia perusteita, ja siitä huolimatta haudan avaamiseen päädytään, tulisi kyseeseen luvaton haudan avaaminen.

Toinen hallituksen esityksessä mainittu hyväksyttävä syy haudan avaamiselle on omaisten halu tai toive siirtää vainajan ruumis toiselle paikkakunnalle. Hallituksen esityksessä todetaan, että haudan avaaminen ja ruumisarkun tai hautauksen ottaminen pois haudasta voi olla luvallista täytettäessä vainajan omaisten toivomusta siirtää vainaja haudattavaksi toiselle paikkakunnalle.⁶⁶ Näkemykseni mukaan omaisten tahto tai toivomus vainajan siirtämiseksi ei voida joksaisessa tilanteessa pitää oikeutuksen perusteena, sillä mikäli vainaja on määrännyt elinaikansa hautauspaikastaan esimerkiksi hautaus testamentilla⁶⁷ tai tuonut mielipiteensä esiin muutoin todistettavalla tavalla⁶⁸, eivät omaiset voi oikeutetusti määrätä vainajan siirrosta toiselle paikkakunnalle. Tätä tulkintaa tukee HautaTL 2:3, jonka mukaan vainajan ruumiin

⁶³ HE 6/1997 vp, s. 130 – 131.

⁶⁴ HE 6/1997 vp, s. 130 – 131.

⁶⁵ HE 6/1997 vp, s. 130 – 131.

⁶⁶ HE 6/1997 vp, s. 131.

⁶⁷ Hautaus testamentti on Suomen Hautaus toimistojen Liitto ry:n kehittämä järjestelmä, jonka avulla testamentin tekijä voi määrätä omien hautajaistensa järjestämisestä. Hautaus testamentti allekirjoitetaan ja todistetaan kuten tavallinenkin testamentti. Sitä tehdään kaksi saman sisältöistä kappaletta, toinen hautaus testamentin tekijälle, toinen hautaus toimistolle. Ks. aiheesta enemmän <https://hautajaiset.fi/ohjeita-hautajaisiin/hautauksen-ennakkosuunnittelu/>.

⁶⁸ Tämän tyyppinen tahdonilmaisu voisi olla esimerkiksi ”Hautaus järjestelyni-vihkonen”. Ks. enemmän <https://hautajaiset.fi/ohjeita-hautajaisiin/hautauksen-ennakkosuunnittelu/>.

hautaamisessa ja tuhkaamisessa sekä tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Mikäli siis toimitaan vastoin vainajan omaa tahtoa, vaikkakin omaisten tahdon ja toivomusten mukaisesti, on kyse nähdäkseni haudan luvattomasta avaamisesta.

On syytä myös arvioida, onko haudan avaaminen vainajan siirtämiseksi oikeutettua silloin, jos pyyntö taikka toivomus siirron toteuttamiseksi tulee vain yhdeltä omaiselta. Tähän kysymykseen ei suoranaisesti löydy vastausta hautarauhan rikkomista koskevista lainvalmisteluasiakirjoista tai hautaustoimilaista. Tukea voidaan kuitenkin hakea perintökaaresta. Yleisesti ottaen PK 18:2.1:ssä säädetään kuolinpesän yleishallinnosta. Säännöksessä todetaan muun muassa, että kuolinpesän osakkaat edustavat kuolinpesää kolmatta henkilöä vastaan sekä kantavat ja vastaavat pesää koskevissa asioissa. Kyseinen säännös liittyy erityisesti kuolinpesän varallisuudesta päättämiseen ja sen hoitamiseen. Näkisin, että hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen osalta on mahdollista noudattaa samaa periaatetta. Tämä tarkoittaisi sitä, että vainajan siirtäminen toiseen kaupunkiin haudattavaksi edellyttäisi kaikkien kuolinpesän yleishallintoon kuuluvien (kuolinpesän osakkaiden) suostumusta, mikäli ei ole olemassa näyttöä vainajan omasta tahdostaan. Mikäli vainaja siirretään ilman kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumusta, voidaan se katsoa luvattomaksi haudan avaamiseksi.

Kolmantena perusteena luvalliselle toiminnalle hallituksen esityksessä mainitaan tilanteet, joissa hauta avataan hautakiven asennuksen tai haudalla tehtävien korjaustöiden takia. Esityksen mukaan haudan avaaminen esimerkiksi hautakiven asentamiseksi tai haudalla tehtävien korjaustöiden vuoksi ei ole luvattonta.⁶⁹ Kuten edellä jo todettiin, hallituksen esityksen mukaan hautapaikan omistajan tekemät tai hänen toimeksiannostaan tehdyt toimet hautausmaalla saattavat olla hautarauhan rikkomista, esimerkiksi silloin, kun hautojen avaamisella tai muulla vastaavalla ei ole hautausmaan hoitoon ja kunnossapitoon liittyviä asiallisia perusteita.⁷⁰ Esityksessä ei ole selvennetty, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut asiallisilla perusteilla.

Hallituksen esityksessä neljäntenä perusteena esitetään luvalliseksi haudan avaamiseksi hautapaikkojen hoitosopimuksen päättymisestä johtuvat muutosten tekemiset. Esityksen mukaan luvattonta haudan avaamista ei ole myöskään hautapaikkojen hoitosopimuksen päättymisen johdosta tapahtuva hautausmaan uudelleenjärjestely.⁷¹ Kirjauksen osalta on otettava huomioon, että mikäli asiallista perustetta haudan uudelleenjärjestelylle ei ole, voi luvattomuusedellytys

⁶⁹ HE 6/1997 vp, s. 131.

⁷⁰ HE 6/1997 vp, s. 131.

⁷¹ HE 6/1997 vp, s. 131.

tältä osin täyttyä: esimerkiksi jos hautaa aletaan muuttamaan ennen kuin hautapaikkasopimus on päättynyt. On myös perusteltua katsoa, että luvattomaksi avaamiseksi katsottaisiin tilanteet, joissa haudan omistajalle ei anneta mahdollisuutta jatkaa hautapaikkasopimusta tai hänelle ei ilmoiteta hautasopimuksen päättymisestä, ja siitä huolimatta hauta päätetään avata haudan uudelleenjärjestelemiseksi.⁷²

Viimeisenä hyväksyttävänä haudan avaamistoimenpiteenä hallituksen esityksessä mainitaan terveydensuojelulain perusteella tehtävät haudan avaamiset ja muut toimenpiteet. Esityksessä todetaan, että hautaan kohdistuvat toimenpiteet voivat olla luvallisia myös esimerkiksi terveydensuojelulain eräiden säännösten perusteella.⁷³ Kyseisellä viittauksella tarkoitetaan lähinnä terveydensuojelulain 42.1:n, jonka mukaan, jos hautaamiseen käytettävästä alueesta havaitaan aiheutuvan terveyshaittaa, kunnan terveydensuojeluviranomainen voi velvoittaa alueen omistajan tai haltijan poistamaan epäkohdan tai, jollei se ole mahdollista, kieltää alueen käytön hautaamiseen. Kyseisen pykälän perusteella voidaan siis velvoittaa hautausmaan ylläpitäjä taikka hautapaikan omistaja ryhtymään toimenpiteisiin, joilla voidaan estää terveyshaitta, eikä hallituksen esityksen mukaisen kirjauksen perusteella tämän tyyppisen haitan poistamisesta ole kyse hautarauhan säännöksessä tarkoitettusta luvattomasta haudan avaamisesta.

RL 17:12:n 1 kohdan tekemuoto edellyttää edellä mainitun mukaisesti teoltaan luvattomuutta. Luvattomuuden lisäksi RL 17:12:n 1 kohdan tekemuoto on jaettu kahteen erilliseen tekotapaan. Ensimmäinen tekotapa kattaa haudan avaamisen ja toinen tekotapa taas kattaa haudasta ruumiin tai sen osa, ruumisarkun tai hautauurnan ottamisen.

Hallituksen esityksessä ei ole määritelty erikseen tekoja, joita voitaisiin pitää lähtökohtaisesti luvattomina haudan avaamisina. Hallituksen esityksen perusteella voidaan päätellä, että lähtökohtaisesti kaikki haudan avaamistoimenpiteet, joilla ei ole asiallista perustetta, ovat RL 17:12:n 1 kohdan perusteella kiellettyjä. Jos siis kaikki edellä luetteloidut toimenpiteet tehdään ilman asiallista ja oikeutettua perustetta, on kysymys kielletystä haudan avaamisesta.

⁷² Kyseinen tilanne merkitsee sitä, että jos hautapaikan hoitosopimus on päättynyt eikä omaiset tai haudan omistaja ole jatkanut sopimusta, hautapaikka voidaan avata ja järjestellä uudelleen hautausmaan tilankäytön optimoimiseksi. Tämä voi tarkoittaa, että vanhat haudat poistetaan tai järjestetään uudelleen, jotta tilaa saadaan uusille hautauksille. Lähtökohtaisesti hautapaikkasopimukset laaditaan 25 vuodeksi kerrallaan. Ks. <https://www.turun-seurakunnat.fi/haudajaiset/haudapaikka> ja <https://www.vantaanseurakunnat.fi/haudausmaat/hauda-asiat/hallinta-aika>. Lisäksi seurakunnilla on tapana hyvin selkeästi ilmoittaa hautapaikkasopimuksen päättymisestä. Ks. mm. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/muista-huolehtia-sukusi-hautapaikasta-tee-se-nain>.

⁷³ HE 6/1997 vp, s. 131.

Näiden lisäksi oikeuskäytännössä haudan avaamisella on tarkoitettu myös sitä, kun hauta kaivetaan kokonaan auki niin, että ruumis näkyy kokonaisuudessaan.⁷⁴ Haudan avaamisena sen sijaan ei oikeuskäytännössä ole pidetty tilannetta, jossa hautaa on kaivettu syvälle, mutta ei niin syvälle, että ruumis näkyisi.⁷⁵

Tulkinnanvaraisuutta haudan avaamiseen määrittelyssä lisää laaja määritelmä haudalle. Nimitäin kun puhutaan haudasta, puhutaan hallituksen esityksen perusteella tavanomaisten hautapaikkojen lisäksi haudaksi merkityistä muualla kuin hautausmaalla sijaitsevista kuolleen leposijoista sekä paikoista, johon on siroteltu vainajien tuhkat, jos paikka yleisesti tiedetään sellaiseksi paikaksi. Näihin kahteen paikkaan haudan avaaminen sen perinteisessä merkityksessä ei välttämättä aina sovellu tai sen määrittelemineen on hankalaa. Laajan haudan määritelmän vuoksia arvioinnin piirin voisi tulla teot, joissa haudan ympärille rakennettu rakenteellinen suoja, kuten aidattu alue, rikotaan tai ohitetaan luvottomasti. Tämän lisäksi teot, joissa hautauksen säilyttämiseksi käytettyjä sulkemis- tai sinetöintimekanismeja, kuten lukittuja ovia tai kiinteitä kansirakenteita, avataan ilman asianmukaista lupaa. Ongelmallista on myös määrittää, milloin kyse on haudan avaamisesta tilanteesta, jossa on kysymys yleisesti tunnetusta vesistö-tuhkansirottelupaikasta. Paikalle menemistä ei voida pitää haudan avaamisena, eikä oikeastaan laitesukeltamistakaan, sillä kyseinen tulkinta laajentaisi jo huomattavasti lainsanamuotoa, ja on myös perusteltua todeta, ettei kyseinen laajennus olisi enää riittävässä määrin ennakoitavissa. Mikäli siis vesistöhautoja halutaan suojella sukeltamiselta tai sinne menemiseltä, tulisi se nähdäkseni erikseen säätää lailla.⁷⁶

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että haudan avaamista koskeva lainsäädäntö on tältä osin epäselvä, ja erilaiset tulkinnat ovat mahdollisia. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta olisi kuitenkin suotavaa pidättäytyä laajoista tulkinnoista, sillä ne voivat johtaa tilanteisiin, joissa yksilöiden teot eivät ole riittävän ennakoitavissa. Tältä osin lainsäädännön tarkentaminen olisi tarpeen.

RL 17:12:n 1 kohdan toinen teko tapa on haudasta ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauksen ottaminen. Tämänkään tekemuodon osalta hallituksen esityksessä ei ole määritelty erikseen tekoja, joita voitaisiin pitää luvattomina. Hallituksen esityksen perusteella voidaan tämänkin osalta päätellä, että lähtökohtaisesti kaikki toimenpiteet, joissa haudasta otetaan ruumis tai

⁷⁴ Ks. Tampereen käräjäoikeuden tuomio 01/731.

⁷⁵ Ks. Lappeenrannan käräjäoikeuden tuomiosta 08/1277 ja Joensuun käräjäoikeuden tuomiosta 03/414. Tapauksissa vastaaja(t) tuomittiin kuitenkin haudan turmelemisesta RL 17:12:n 3 kohdan perusteella.

⁷⁶ Ks. esim. matkustajaa-alus Estonian hylyn rahoittamisesta annetun lain 3 §:ssä kielletään alueelle sukeltamisen erikseen, jolloin jo pelkkä sukeltaminen on rangaistavateko.

sen osa, ruumisarkku tai hautauurna ilman asiallista perustetta, ovat RL 17:12:n 1 kohdan perusteella kiellettyjä.

Oikeuskäytännössä ruumin osan ottamisella on tarkoitettu pääkallon ja reisiluun ottamista haudasta.⁷⁷ Ruumin osan ottamisella voidaan myös tarkoittaa sellaisen osan ottamista, joka on lisätty ihmiseen tämän elinaikanaan. Oikeuskäytännössä ruumiinosan ottamiseksi on katsottu esimerkiksi vainajan kultahampaiden ja kiskojen poistaminen vainajien suusta.⁷⁸ Oikeuskäytännön perusteellakaan ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, sillä kyseisen lainkohdan perusteella annettuja tuomioita on vähä.

Tästä huolimatta on syytä tarkastella tarkemmin sitä, mitä tarkoitetaan ottamisella tässä kontekstissa. ”Ottaa” sanalla lähtökohtaisesti tarkoitetaan sitä, että siirtää jotakin itselleen, haltuunsa, ulottuvilleen; viedä mukanaan lähtiessään.⁷⁹ Tätä taustaa vasten näkisin, että rangaistavana tekona voitaisiin pitää siis ensinnäkin haudassa olevan ruumiin tai sen osan siirtämistä itselleen, haltuunsa ulottuvilleen taikka sen mukanaan viemistä.

Jotta teko olisi rangaistava RL 17:12:n 1 kohdan nojalla, eikä säännöksen 2 kohdan perusteella, joka koskee hautaamattoman ruumiin pahennusta herättävää käsittelyä, ruumiin täytyy olla asianmukaisesti haudattu. Haudatulla ruumiilla tarkoitetaan asiallisesti haudattua, eikä esimerkiksi henkirikoksen peittämistarkoituksessa haudattua vainajaa.⁸⁰

Ruumisarkun tai hautauurnan haudasta ottamisen osalta voidaan samantapaisesti noudattaa sanamuodon mukaista tulkintaa, ja ruumisarkun tai hautauurnan haudasta ottamisella voidaan pitää arkun tai uurnan siirtämistä itselleen, arkun tai uurnan siirtämistä haltuunsa ulottuvilleen taikka arkun tai uurnan mukaansa viemistä. Hautauurnan ottamisen osalta voidaan todeta, että lienee selvää, että hautauurnan anastaminen sen viimeisestä sijoituskohteesta, eli uurnaholvista taikka uurnahaudasta, täyttää tunnusmerkistön. Selvää on myös se, että jos arkku siirretään tai otetaan arkkuhaudastaan, täyttyy tunnusmerkistö. On kuitenkin syytä pohtia tarkemmin, kuinka säännöstä tulisi tulkita niiden arkkujen ja uurnien osalta, joita ei ole vielä loppusijoitettu hautaansa. Kyse on lähinnä tilanteesta, joissa esimerkiksi vainajien tuhkat odottavat sirottelua

⁷⁷ Ks. Lappeenrannan käräjäoikeus tuomio 08/1277.

⁷⁸ Ks. Helsingin käräjäoikeuden tuomio 06/8573.

⁷⁹ Ks. <https://suomisanakirja.fi/ottaa>.

⁸⁰ Hallituksen esityksessä puhutaan RL 17:12 2-kohdan perusteluissa, että hautaamattoman ruumiin pahennusta herättävällä käsittelyllä pidetään muun muassa ruumiin kätkeminen asianmukaisen hautaamisen estämiseksi. Voidaan siis olettaa RL 17:12:n 1 kohdan haudatulla ruumiilla tarkoitettavan asianmukaisesti haudattua ruumista. Ks. HE 6/1997 vp, s. 131.

urnassaan joko seurakunnan tai hautaustoimiston tiloissa taikka asianosaisen vainajan omaisen kotona. Kuten aiemmin perustellusti todettiin, nämä paikat eivät täytä säännöksessä mainitun haudan määritelmää. Tämän perusteella sanamuodon mukaisessa tulkinnassa kyseiset urnat eivät myöskään olisi hautarauhan suojan piirissä RL 17:12:n 1 kohdan perusteella. Sama tulkintaongelma liittyy arkkuihin, jotka on siunattu, mutta odottavat jatkokuljetusta krematorioon tai toiselle hautausmaalle. Arkun pois ottaminen seurakunnan kylmäsäilytystilasta ei täytä sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella haudasta ottamisen määritelmää.

Tätä tiukkaa sanamuodon mukaista tulkintaa vastaan on mahdollista esittää perusteltuja argumentteja. Tutkielmassa analogiakiellon osalta noudatetaan ennakoitavuusvaatimusta. Ennakoitavuuden osalta voidaan todeta, että vaikka kriminalisointi ei kävisi yksiselitteisesti ilmi sanamuodosta, voidaan sitä tulkita tiettyyn tekoon, jos lopputulos on sopiva sääntelyn suojeluintressiin nähden ja seuraus on kohtuudella tekijän arvioitavissa.⁸¹ Pykälän suojeluintressistä voidaan hakea tukea sille, voidaanko teko pitää ennakoitavissa olevana. Tekijän ennakoitavissa on, loukkaako hänen tekonsa tiettyä rikoslaissa suojattua intressiä, jolloin seuraamuksen ennakoiminen on mahdollista.⁸² Toisaalta sääntelyn suojaintressiin perustuvaa teleologista tulkintaa ei ole pidetty mahdollisena ilman rajoja, sillä laillisuusperiaate asettaa sille käsitteisiin perustuvia rajoituksia.⁸³ Lakianalogia ei myöskään voi laajentua arvopohjaisen harkinnan perusteella, eikä teon moitittavuus saa vaikuttaa tulkinnan laajuuteen.⁸⁴ Laillisuusperiaate toimii siis keskeisenä rajoitteena lainkäyttäjän vallalle silloin, kun paheksuttavasta toiminnasta haluttaisiin määrätä rangaistus, mutta laissa ei ole tähän tukea.⁸⁵

Hautarauhan rikkomista koskevan pykälässä suojeltu oikeushyvä on elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua. Jos henkilö ottaa luvatta urnan esimerkiksi seurakunnan tai hautaustoimiston säilytystiloista tai vainajan omaisen kodista taikka ottaa itselleen seurakunnan kylmätiloissa olevan arkun, hänen voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän, että hänen toimintansa saattaa loukata tätä yleistä käsitystä kuolleisiin suhtautumisesta. Tulkinta on perusteltu, sillä pykälän suojelutarkoitus ei liity siihen, missä vainajan jäännökset ovat sijoitettuina. Näin ollen urnan tai arkun ottaminen muualta kuin hallituksen esityksessä tarkoitetuista haudoista voi silti loukata vainajille kuuluvaa kunnioitusta, jota hautarauhan säännös suojaa. Katson, että arkun tai hautauurnan oikeudeton ja luvaton ottaminen hautaustoimiston

⁸¹ KKO 2002:11.

⁸² KKO 2019:44 perusteluiden kohdat 19–25.

⁸³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 172–175.

⁸⁴ KKO 2014:7, kohta 19 ja siinä mainitut ratkaisut.

⁸⁵ Pauku 2021, s. 5.

säilytystiloista tai omaisten kodista sekä arkun luvaton vieminen kylmäsäilytystiloista voi täyttää hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vaikka edellä esitetty tulkinta on perusteltu, lainsäädäntöä tai ainakin lainvalmisteluasiakirjoja olisi syytä täsmentää.

3.5 Pahennusta herättävä käsittely

RL 17:12:n 2 kohdan mukaan se, joka käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla, on tuomittava hautarauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Kuten tutkielman empiirisessä osiossa todettiin, RL 17:12:n 2 kohdan mukainen tekomuoto on yleisin ja useimmin sovellettu kaikista RL 17:12:n säännöksen tekemuodoista. Säännöksessä rangaistavaksi on säädetty hautaamattoman ruumiin pahennusta herättävä käsittely. Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista on se, että ruumis on hautaamaton ja että tätä ruumista käsitellään pahennusta herättävällä tavalla.

Kuten todettua, RL 17:12:n 2 kohdan mukainen menettely voi tulla kyseeseen vain, jos pahennusta herättävät toimenpiteet kohdistetaan hautaamattomaan ruumiiseen. Sellaiset pahennusta herättävät toimenpiteet, jotka kohdistetaan henkilöön tämän vielä eläessä, eivät kuulu kyseisen säännöksen soveltamisalaan, vaan teko täyttää joko pahoinpitelyn, törkeän pahoinpitelyn, tapon tai murhan tunnusmerkistön. Tältä osin tekijän tulee myös ymmärtää uhrinsa olevan kuollut tai pitää sitä varsin todennäköisenä. Tämän lisäksi hautaamattomana ruumiina ei voida pitää ruumista, joka on asianmukaisesti haudattu. Voidaan todeta, että jos vainaja on asianmukaisesti haudattu, ruumiin pahennusta herättävä käsittely ei kuulu tämän kohdan soveltamisalaan. Tällöin teko arvioidaan RL 17:12:n 1 kohdan mukaisten tekumuotojen perusteella.

Pahennusta herättävä käsittely -edellytys on olennainen hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Ruumista tulee käsitellä tavalla, joka on objektiivisesti arvioiden paheksuttavaa. On kuitenkin huomattava, että kaikki teot eivät voi kuulua tämän käsitteen piiriin, sillä rikosoikeudellisten säännösten tulee olla tarkkarajaisia ja ennalta-arvattavia, jotta yksilöllä on mahdollisuus tietää, milloin toiminta saattaa täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Pahennusta herättävä lauseen tulkinta on hyvin subjektiivista: teko, jonka joku kokee pahennusta herättäväksi, ei välttämättä ole sitä toisen näkökulmasta. Esimerkiksi ruumiiden käsittely

obduktiosaleissa⁸⁶ tai hautaustoimiston työntekijöiden toimesta saattaa monien mielestä olla pahennusta herättävää, vaikka kyse on laillisesta ja ammattimaisesta toiminnasta. Tästä syystä on olennaista selvittää, milloin käsittely on rikosoikeudellisessa mielessä pahennusta herättäväksi. Pahennusta herättävän käsittelyn määritelmän rajausta on haettava oikeuslähteistä.

Hallituksen esityksen mukaan pahennusta herättävää hautaamattoman ruumiin käsittelemistä voi olla esimerkiksi ruumiiseen kohdistuva silpominen tai muu väkivalta, ruumiin hävittäminen tai kätkeminen asianmukaisen hautaamisen estämiseksi, ruumiin tuominen yleiselle paikalle tai seksuaalinen puuttuminen ruumiiseen.⁸⁷ Listauksen perusteella on mahdollista tehdä päätelmiä siitä, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut pahennusta herättävällä käsittelyllä. Ensinnäkin on selvää, että pahennusta herättävän käsittelyn tulee olla selkeästi ja objektiivisesti arvioiden paheksuttavaa, mikä rajaa pois mahdollisuuden, että kaikki ruumiin käsittely kuoleman jälkeen täyttäisi tunnusmerkistön. Esimerkiksi oikeuslääketieteellisessä ruumiinavauksessa tai hautaustoimiston työntekijöiden toiminnassa ei voida katsoa olevan kyse pahennusta herättävästä käsittelystä, vaikka ne saattavat herättää voimakkaita tunteita maallikoissa.

Toiseksi listauksen perusteella voidaan todeta, että pahennusta herättävä käsittely on luonteeltaan fyysistä ja konkreettista. Tämä tarkoittaa, että pelkät sanat, eleet tai muut symboliset teot eivät lähtökohtaisesti täytä tunnusmerkistöä, vaan kyseessä on nimenomaan ruumiiseen kohdistuva konkreettinen toiminta. Lisäksi käsittelytavat, kuten silpominen, väkivalta ja seksuaalinen puuttuminen, viittaavat vakavaan fyysiseen loukkaukseen.

Kolmanneksi listauksesta voidaan päätellä, että lainsäätäjä on halunnut korostaa tarkoituksellisuutta ja tarkoitushakuista toimintaa. Esimerkiksi ruumiin hävittäminen tai kätkeminen liittyy yleensä pyrkimykseen estää vainajan asianmukainen hautaaminen, mikä osoittaa tekijän tietoisuuden ja harkitun toiminnan. Tämä edellyttää paitsi fyysistä käsittelyä, myös tiettyä teon intentionaalisuutta, joka erottaa pahennusta herättävän käsittelyn esimerkiksi vahingossa tapahtuvasta tai hyvässä uskossa suoritetusta toiminnasta. Toisin sanoen teko on oltava tahallisesti tehty.

On kuitenkin syytä tarkastella, minkälaiset toimenpiteet on tulkittu pahennusta herättäväksi oikeuskäytännön valossa. Tyypillisesti hautarauhan rikkominen tulee kyseeseen, kun ruumiiseen on kohdistettu väkivaltaa. Hallituksen esityksen perusteella ruumiin paheksuttavana käsittelynä

⁸⁶ Obduktiossa on kyse ruumiinavauksesta, autopsista; ruumiin elinten tutkiminen kuolemansyyn ja kuolemaan liittyvien tapahtumien selvittämiseksi. <https://www.terveyskirjasto.fi/ltt02371>.

⁸⁷ HE 6/1997 vp, s. 131.

pidetään ruumiin kohdistuvaa silpomista tai muuta väkivaltaa.⁸⁸ Silpomisella tarkoitetaan sanakirjamääritelmän mukaisesti paloittelua.⁸⁹ Oikeuskäytännössä ruumiin paloittelu tai ruumin paloittelun yrittäminen on katsottu täyttävän ruumiin pahennusta herättävän käsittelyn.⁹⁰ Toisaalta tältä osin myös huomioitava, että pelkkä ruumiin osien irti lähteminen pahoinpitelyn tai henkirikoksen yhteydessä ei merkitse vielä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön täyttymistä. Nimitäin mikäli ruumiin paloittelu liittyy olennaisesti henkirikoksen tekotapaa, ei ruumin paloittelua ole katsottu erikseen hautarauhan rikkomiseksi.

Silpomisen lisäksi pahennusta herättävänä käsittelynä pidetään muuta väkivaltaa. Oikeuskäytännössä muuna väkivaltana on pidetty esimerkiksi vainajan ruumin viiltelyä.⁹¹ Toinen yleinen väkivallan teko, joka on katsottu ruumiin paheksuttavaksi käsittelyksi, on ruumiin polttaminen.⁹² Muuna väkivaltana on pidetty myös ruumiin hakkaamista, luiden murtamista tai irtileikatun pään heittelemistä.⁹³

RL 17:12:n 2 kohdan hautaamattoman ruumiin pahennusta herättävänä käsittelynä pidetään ruumiin hävittämistä tai sen kätkemistä asianmukaisen hautaamisen estämiseksi.⁹⁴ Hallituksen esitykseen ei ole otettu tarkempia linjauksia siitä, milloin ruumiin hävittämistä tai kätkeminen olisi käsiteltävä erillisenä tekona tappoon tai murhaan nähden. Kyseinen kohta on ongelmallinen lähinnä siitä syystä, että ruumiin siirtäminen tai hävittäminen liittyy usein oman henkirikoksen peittelemiseen. Yleensä ruumiin hävittämisen tai kätkemisen osalta tulisi aina arvioida myötärangaistusteen mahdollisuutta.⁹⁵

Oikeuskäytännön perusteella voidaan tehdä joitain havaintoja, milloin kyse on ruumiin kätkemisestä tai ruumiin hävittämisestä Oikeuskäytännön perusteella yleisin tekomuoto kätkeä tai hävittää ruumis on hautaaminen.⁹⁶ Oikeuskäytännössä on katsottu ruumiin kätkemisellä tai hävittämisellä myös sitä, että ruumis siirretään tekopaikalta toisaalle. Näissä tapauksissa yleensä ruumis on jo tekopaikalla pyritty peittämään tai kätkemään jollain ennen kuin ruumista on alettu siirtämään. Kätkemisenä on myös pidetty yksinkertaisesti sitä, että ruumis on

⁸⁸ HE 6/1997 vp, s. 131.

⁸⁹ <https://www.suomisanakirja.fi/silpominen>.

⁹⁰ Ks. Tampereen käräjäoikeuden tuomio 04/2789.

⁹¹ Ks. Turun hovioikeuden tuomio Nro 924.

⁹² Ks. mm. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomio 19/116602.

⁹³ Rovaniemen hovioikeuden tuomio Nro 1009.

⁹⁴ HE 6/1997 vp, s. 131.

⁹⁵ Ks. tarkemmin luvusta 3.8.

⁹⁶ Ks. Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomio 18/156460.

suunnitelmallisesti piilotettu tekopaikalla, mutta se on heitetty metsään ilman suurempia peittelilyitä.⁹⁷ Oikeuskäytännön perusteella ruumiin kätkemiseen riittää myös se, että ruumista on pyritty peittämään jollain, vaikkakin peittäminen on ollut näennäistä. Esimerkiksi ruumiin peittäminen patjalla, kun ruumis on sijoitettu roska-astiaan, on katsottu täyttävän kätkemisen tunnusmerkistön.⁹⁸ Pelkästään ruumiin säilyttäminen asunnolla ja siitä ilmoittamatta jättäminen ei ole oikeuskäytännön perusteella täyttänyt ruumiin kätkemistä asianmukaiselta hautaamiselta.⁹⁹ Toisaalta oikeuskäytännössä on katsottu, että ruumiin asunnossa säilyttäminen useita päiviä olisi ruumiin kätkemistä, jos ruumis on piilotettu asuntoon esimerkiksi matkalaukkuun. Tämän lisäksi on katsottu, että kyse on ruumiin hävittämisestä, jos ruumis on viety tekopaikalta pois ja sitä on yritetty haudata, upottaa tai muulla tavalla hävittää.¹⁰⁰

RL 17:12:n 2 kohdan pahennusta herättäväksi käsittelyksi on hallituksen esityksen perusteella katsottu myös ruumiin tuominen yleiselle paikalle tai seksuaalinen puuttuminen ruumiiseen.¹⁰¹ Yleisen paikan määrittelyssä voitane käyttää järjestyslain (612/2003) 2.1:n määritelmää. Kyseisen lain määritelmän mukaan yleisellä paikalla tarkoitetaan tietä, katuja, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä sekä rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikeyhdyneistöä tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana.

Yleiselle paikalle ruumiin tuominen ei ole kovinkaan yleistä, mutta tavatonta se ei ole. Oikeuskäytännössä ruumiin yleiselle paikalle tuominen on ollut kyseessä silloin, kun henkirikoksen jälkeen tekijä on kuljettanut ruumiin tekopaikalta yleiselle paikalle luodakseen kuvan siitä, että kuolema olisi aiheutunut luonnollisista syistä.¹⁰²

Kyseinen toteamus, jonka mukaan ruumiin tuominen yleiselle paikalle on paheksuttavaa ruumiin käsittelemistä, koskee myös muista kuin henkirikoksen tehneitä tai henkirikokseen tekijän avustaneita, sillä rajausta ei ole erikseen lakiin otettu. On siis tulkittava, että ruumiin tuomiseen yleiselle paikalle voi syyllistyä kuka tahansa, joka käsittelee sinänsä myös laillisesti ruumiita, kuten hautaustoimiston työntekijät. Yleisenä rangaistavuuden edellytyksenä on lähtökohtaisesti

⁹⁷ Ks. Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/116553.

⁹⁸ Ks. Helsingin käräjäoikeuden tuomiossa 22/114331.

⁹⁹ Toisenlainen tulkinta lienee itseksiminoitisuojan vastaista.

¹⁰⁰ Ks. Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomio 17/100817.

¹⁰¹ HE 6/1997 vp, s. 131.

¹⁰² Ks. Hyvinkään käräjäoikeuden tuomio 18/153766.

se, että ruumiin tuomisesta yleiselle paikalle ei ole asiallista perustetta. Oikeuskäytännössä on oltu varovaisia pitämään henkilön toimintaa hautarauhan rikkomisena, jos henkilö on käsitellyt ruumista asiallisin perustein, mutta tuonut ruumiin julkiselle paikalle vailla asiallista perustetta. Helsingin kärjäoikeus arvioi tuomiossaan 17/123630, täyttääkö vainajan näyttäminen toiselle henkilölle hautausauton takakontista yleisellä paikalla hautarauhan rikkomisen pahennusta herättävän käsittelyn tunnusmerkistön. Kärjäoikeus katsoi tapauksessa, että sivuoven avaamista ei voida pitää vielä lain tarkoittamassa mielessä ruumiin käsittelemisenä. Toisaalta tapauksessa ei arvioitu ollenkaan sitä, että voisiko yleiselle parkkipaikalle hautausautolla meneminen ja luukkujen availu ruumiiden näyttämiseksi ilman asiallista perustetta, voinut olla hallituksen esityksessä mainittua ruumiin yleiselle paikalle tuomista. Toisaalta laillisuusperiaatteen mukaisesti on suotavaa tulkita kyseisestä ilmaisua supistavasti.

Seksuaalinen puuttumisena ruumiiseen tulee kyseeseen silloin, kun henkilö kohdistaa kosketelutoimenpiteitä ruumiiseen seksuaaliset tarkoitukset mielessään. Lienee selvää, että kyseinen tekomuoto täyttyy, mikäli ruumiin kanssa harrastaa yhdyntää. On kuitenkin mahdollista, että ruumiin seksuaaliseen puuttumiseen voi syyllystyä muullakin menettelyllä. Näkisin, että ruumiiseen seksuaalinen puuttuminen tulisi kyseeseen myös tilanteissa, jossa henkilö käsillään koskettelee ruumiin genitaalialueita tai rintoja seksuaalisessa mielessä. Milloin kyse on seksuaalisessa tarkoituksessa tehdystä teosta, saattaa olla haastava osoittaa. Tällä ei ole ainakaan oikeuskäytännössä ole ollut merkitystä, sillä mikäli teko ei ole täyttänyt tuomioistuimen mielestä seksuaalisen kajoamista, on teko katsottu muuten täyttävän ruumiin paheksuttavan käsittelyn. Helsingin kärjäoikeuden antamassa tuomiossa 17/123630 todettiin, että paidan nostaminen vainajan siirtokeikalla ilman asiallista perustetta ei täyttänyt hallituksen esityksessä mainittua seksuaalista kajoamista. Kärjäoikeuden arvion mukaan teko kuitenkin täytti muuten paheksuttavan käsittelyn tunnusmerkistön.

RL 17:12:n 2 kohdan mukainen ruumiin pahennusta herättävä käsittely ei luonnollisesti rajoitu hallituksen esityksessä mainittuihin tekotapoihin. Kyseisen säännöksen soveltamisala on laajempi, ja oikeuskäytännössä on tarkasteltu erilaisia tilanteita, joissa ruumiin käsittely täyttää paheksuttavan toiminnan tunnusmerkistön.

Ruumiin raahaaminen on katsottu täyttävän useissa tapauksissa jo itsessään ruumiin paheksuttavan käsittelyn tunnusmerkistön, vaikkakin ruumin raahaamisen yhteydessä on yleistä, että syyllistytään myös muihin tekotapoihin. Hyvinkään kärjäoikeuden tuomiossa 18/153766 kärjäoikeus totesi, että pelkkä ruumiin raahaaminen tässä tapauksessa riitti täyttämään ruumiin

paheksuttavan käsittelyn tunnusmerkistön, sillä esitetyn näytön perusteella ruumiille oli aiheutunut vammoja, jolloin ruumiin siirtäminen käräjäoikeuden mukaan on ollut kovakouraista. Tapauksesta on pääteltävä, että raahaus ei olisi täyttänyt hautarauhan rikkomisen edellyttämää pahennusta herättävää käsittelyä, jos ruumiiseen ei olisi aiheutunut raahauksesta ulkoisia vammoja. Toisaalta oikeuskäytännössä on tulkittu, että ruumiin raahaamisella tarkoitetaan myös tilannetta, jossa ruumista on siirretty paikasta toiseen kantamalla, vaikka siirtäminen ei ole aiheuttanut ruumiiseen mitään ulkoisia vammoja. Esimerkiksi Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomiossa 18/156460 vastaaja oli kantanut uhrinsa autoon ja sieltä lopulta metsään. Käräjäoikeus rinnasti kantamisen raahaamiseen ja katsoi, että kyseessä oli ruumiin pahennusta herättävä käsittely, vaikka ruumiista ei voitu todeta ulkoisia vammoja väkivaltaisesta raahaamisesta. Puolustus katsoi ansiokkaasti tapauksessa, että kantamista ei voida pitää ruumiin paheksuttavana käsittelynä.

Katson, että ruumiin siirtämistä paikasta toiseen ei tulisi automaattisesti pitää ruumiin paheksuttavana käsittelynä. Hallituksen esityksen mukaan kaikki ruumiin käsittely ei ole luonteeltaan paheksuttavaa, ja siksi siirtämisen arviointi tulisi tehdä tapauskohtaisesti, huomioiden teon olosuhteet ja tarkoitus. Tapauksessa tulisi näkemykseni mukaan ottaa huomioon se, onko ruumiin siirto itsessään toteutettu pahennusta herättävällä tavalla samoin kuin Hyvinkään käräjäoikeuden tuomiossa 18/153766. Yleensä näissä tilanteissa ruumiin paheksuttava käsittely ilmenee muulla tavoin, kuten esimerkiksi ruumiin polttamisena. Tällöin on kuitenkin arvioitava, onko kyseessä henkirikoksen myötärangaistusteko.¹⁰³

Muu paheksuttava ruumiin käsittely voi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa ruumiiseen kajotaan työkalun tai muun välineen avulla kuoleman jälkeen. Lisäksi muuksi paheksuttavaksi käsitteeksi on katsottu muu ilkeäkohtainen kohtelu, kuten rautalangan avulla raajojen kiristämisen.¹⁰⁴

Oikeuskäytännössä on ilman riittäviä perusteluja katsottu, että pelkkä ruumiin pakkaaminen täyttää itsessään hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Lisäksi on tulkittu, ettei ruumiin paheksuttava käsittely edellytä sen kuljettamista toiseen paikkaan.¹⁰⁵ Samoin myös ruumiin pukeminen on katsottu jo itsessään täyttävän ruumiin paheksuttavan käsittelyn.¹⁰⁶ Näiden tapausten käyttämisen oikeuslähteenä tulisi suhtautua pidättyväisesti. Vaikka oikeuskäytännössä on useampia tapauksia, jossa näin on katsottu, on näiden tapausten perusteltujen osalta

¹⁰³ Ks. kappale 3.8.

¹⁰⁴ Ks. Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/116553. Vastaaja oli kaivanut ammuttua luotia ulos ruumiista.

¹⁰⁵ Ks. Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomiossa 17/100817.

¹⁰⁶ Ks. Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomiossa 21/118141.

säännönmukaista, että teon paheksuttavuutta ei arvioida tapauskohtaisesti tai objektiivisesti. Ruumiin pakkaamista ja pukemista ei voida pitää automaattisesti paheksuttavana käsittelynä, vaan paheksuttavuuden arvioinnin tulisi perustua aina tapauksen konkreettisiin olosuhteisiin ja tosiseikkoihin. Tuomioistuimen on myös kyettävä perustelemaan selkeästi, miksi kyseinen toimenpide on katsottu kyseisessä tapauksessa paheksuttavaksi, jotta arviointi on oikeudellisesti johdonmukaista ja perusteltua.

Joissain tapauksissa itsemurhan lavastaminen on myös katsottu täyttävän hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Toisaalta joissain tapauksissa kyseinen toimenpide ei ole täyttänyt hautarauhan tunnusmerkistön rikkomisen tunnusmerkistöä. Helsingin käräjäoikeuden tuomiossa 19/1154882 A oli yrittänyt lavastaa B:n kuolemaa itsemurhaksi, yrittämällä nostaa B:n ruumiista katossa olleeseen köyteen. Toisaalta itsemurhan lavastamista Oulun käräjäoikeus on tuomiossaan 23/145646 arvioinut, että pelkkä itsemurhan mielikuvan luominen ei vielä täytä ruumiin paheksuttavaan käsittelyä. Oulun käräjäoikeuden tuomiota voidaan pitää perusteltuna, sillä tuomioistuin on arvioinut teon paheksuttavuutta kiitettävällä tavalla. Tuomion perusteella on selvää, että käräjäoikeus on ymmärtänyt, ettei ruumiin käsittelyä kuoleman jälkeen voida automaattisesti pitää paheksuttavana, vaan arviointi edellyttää tapauskohtaista harkintaa.

Katson, että itsemurhan lavastaminen voi herättää pahennusta, mutta jotta teko olisi konkreettisesti paheksuttava, siihen tulisi liittyä sellaisia ulkoisia toimia, jotka selkeästi ylittävät hyväksyttävyyden rajat. Pelkkä pään asettaminen köyden ympärille ei mielestäni vielä täytä tätä kynnystä. Toisaalta arviointi olisi eri, jos ruumiin käsittelyyn olisi sisältynyt esimerkiksi ranteiden viiltelyä tai muita selkeästi paheksuttavaksi katsottavia toimia.

Kuvaaminen ja videoiminen eivät olleet lainsäätäjien erityisen huomion kohteena silloin, kun hautarauhan rikkomista koskeva lainsäädäntö säädettiin. Teknologia oli tuolloin aivan eri tasolla kuin nykyisin, ja harvalla oli mahdollisuutta kuvata tai videoida tapahtumia paikan päällä. 2020-luvulla tilanne on muuttunut radikaalisti, sillä lähes jokaisella on taskussaan laadukas kamera, ja kuvaamisesta on tullut arkipäivää. Onnettomuuspaikkoja kuvataan yleisesti, ja kaikki, mikä vaikuttaa edes hieman poikkeukselliselta, tallennetaan usein välittömästi.

Hautarauhan rikkomisen osalta tämä kehitys nostaa esiin kysymyksen siitä, miten vainajien kuvaamista tulisi arvioida. Erityisesti on pohdittava, voidaanko tällainen toiminta katsoa ruumiin paheksuttavaksi käsittelyksi RL 17:12:n 2 kohdan mukaisesti. Kuvaaminen ei lähtökohteisesti edellytä fyysistä kontaktia ruumiiseen, mutta sen seuraukset voivat loukata vainajan

muistoa ja elävien yleistä käsitystä vainajan kunnioittamisesta. Tämä tuo keskusteluun keskeiset rikosoikeudelliset periaatteet, kuten laillisuusperiaatteen ja analogiakiellon, jotka ohjaavat säännöksen tulkintaa.

Asiaa on ehditty käsittelemään tuomioistuimissa. Oikeuskäytännössä tulkinnasta esiintyy eriäviä kannanottoja. Ensinnäkin Itä-Suomen hovioikeuden tuomiossa 16/115133 ruumiin kuvaamista käsiteltiin syytetyn A osalta niin, että kuvaaminen katsottiin olevan pahennusta herättävää. Tapauksessa syyttäjän mukaan A oli apumiehenä vainajankuljetusyrityksessä ottanut kuvia kahdesta hautaamattomasta vainajasta, näyttänyt kuvia ulkopuolisille ja tallentanut ne tietokoneelleen. Hovioikeus hyväksyi tämän tulkinnan ilman perusteluja. Toisaalta Keski-Suomen kärjäoikeus päätyi eri ratkaisuun tuomiossaan 22/123822, jossa vainajan kuvaaminen ei täyttänyt käsittelyn tunnusmerkistöä, koska kuvien ottaminen ei sisältänyt konkreettista fyysistä kontaktia ruumiiseen. Kärjäoikeus nojasi tulkinnassaan laillisuusperiaatteen analogiakieltoon, joka kieltää rikossäännöksen tulkinnan laajentamisen tekijän vahingoksi. Kärjäoikeus perusteli ratkaisuaan myös sillä, että hallituksen esityksessä pahennusta herättävänä käsittelynä mainitut teot edellyttävät fyysistä kosketusta ruumiiseen. Kärjäoikeus sivuutti hovioikeuden tuomion.¹⁰⁷

Kahden tuomioistuimen eriävä tulkinta nostaa esiin kysymyksen siitä, tulisiko kuvaamisen seurauksia arvioida niin, että ne kuuluisivat pahennusta herättävän käsittelyn piiriin, vaikka ne eivät sisältäisi fyysistä kontaktia. Tulkinnasta voidaan todeta seuraavaa:

Analogiakiellon mukaan lainkäyttäjä ei saa analogiapäätelmään turvautumalla täydentää lakia syytetyn vahingoksi. Tulkinta on analogiakiellon vastainen esimerkiksi silloin, kun rikossäännöstä sovellettaessa mentäisiin lain sanamuodon ulkopuolelle. Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että kuvaaminen ei vastaa arkikielen merkitystä käsittelystä. Yleisesti ottaen sana ”käsitellä”

¹⁰⁷ Kärjäoikeuden esittämät perusteet sivuuttaa hovioikeuden päätös, eivät vakuuta. Kärjäoikeus on tulkinnut Itä-Suomen hovioikeuden tuomiota siten, että sinänsä oikeutettu ruumiin käsittely tekisi oikeudettomasta ruumiin kuvaamisesta ruumiin paheksuttavaa käsittelemistä. Keski-Suomen kärjäoikeuden tulkitsi Itä-Suomen hovioikeuden perusteluja niin, että ruumiin käsittely muuttuu paheksuttavaksi, kun sallitun käsittelyn jälkeen otetaan esillä kuva ruumiista. Sellaista tulkintaa ei voida hyväksyä ennakoitavuus tai sanarajaperiaatteen näkökulmasta. Ongelmaa voidaan havainnollistaa esimerkin kautta: A pukee vainajan arkkuun omaisten pyynnöstä ja ottaa kuvan vainajasta, jotta se voidaan lähettää ulkomailla asuvalle lapselle. Myöhemmin A näyttää kuvan ystävälleen B:lle, joka ei työskentele hautaustoimistossa. Keski-Suomen kärjäoikeuden tulkinnan mukaa A:n toiminta on paheksuttavaa käsittelyä, koska A on aiemmin fyysisesti koskenut ruumiiseen. Jos sen sijaan A:n työkaveri C:n, joka ei koske vainajaa, ottaisi kuvan ja näyttäisi sen B:lle, toiminta ei olisi katsottava pahennusta herättäväksi. Samoin, jos ulkopuolinen D tulisi paikalle ja ottaisi kuvan arkussa olevasta ruumiista, eikä olisi koskenut ruumiiseen, ei hänen menettelynsä olisi pahennusta herättävää. Tämä tulkinta on ongelmallinen, koska se tekee vaikeaksi määrittää, milloin teko katsotaan vainajan käsittelemiseksi. Tulkinnan tulisi keskittyä vain fyysiseen kosketukseen.

edellyttää käsitykseni mukaan jotain konkreettista toimenpidettä. Hallituksen esityksessä on edellä kuvatun tavoin listattu tekemuotoja, jotka ovat ruumiin käsittelemistä pahennusta herättävällä tavalla. Jokainen näistä tekotavoista pitää sisällään fyysisen kosketuksen ruumiiseen. Näkisin, että kyseinen listaus rajoittaa tekotavan vain sellaisiin tekoihin, jotka edellyttävät tekijältä fyysistä kosketusta ruumiiseen, jolloin ruumiin kuvaaminen ei ole ruumiin käsittelemistä.

Toisaalta tapausta on mahdollista arvioida ennakoitavuusnäkökulmasta. Asiassa tulisi siis kysyä, olisiko kuvaamisesta aiheutuva seuraus siinä määrin tekijän ennakoitavissa, että se voitaisiin katsoa edellä mainitusta huolimatta olevan ruumiin paheksuttavaa käsittelyä. Kysymys on sinänsä haastava johtuen siitä, että hautarauhan rikkomisen oikeushyvä on abstrakti. On perusteltua väittää, että kuvaaminen loukkaa elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua. On mahdollista tulkita, että ruumiin kuvaamisesta aiheutuva oikeushyväloukaus olisi tekijän ennakoitavissa ja siten voitaisiin katsoa tarkoittavan ruumiin käsittelyä.

Näkisin kuitenkin, että vaikka kuvaamisen seuraus olisikin tekijän ennakoitavissa, tulisi lainkäyttäjän pidättäytyä sellaisista tulkinnoista, joissa yksinomaan kuvaaminen tulkittaisiin ruumiin paheksuttavaksi käsittelyksi. Vaikka tekoa voitaisiin pitää paheksuttavana sinänsä ja oikeushyvää luokkavana, lakianalogia ei laajene arvopohjaisen harkinnan perusteella, teon moitittavuuden ei tule antaa vaikuttaa tulkinnan laajuuteen.¹⁰⁸ Laillisuusperiaate toimii perusmerkityksessään lainkäyttäjän vallan rajoittajana niissä tilanteissa, joissa paheksuttavasta toiminnasta haluttaisiin rangaista, mutta tälle ei ole tukea laista. Lainkäyttäjän näkökulmasta olisi suotavaa, että lakia päivitettäisiin siten, että kuvaaminen voitaisiin myös katsoa sisältyvän säännöksen sisältöön tai toiminta kriminalisoitaisiin edes ruumiiden kuvien levittämisen osalta.

Kokonaisuudessaan johtopäätös on, että hautarauhan rikkomisen teot edellyttävät fyysistä toimeä, joka on selvästi moitittavaa. Hallituksen esityksen perusteella teon tulee olla selvästi moitittava. Teko ei täytä paheksuttavaa käsittelyn tunnusmerkistöä pelkästään sillä, että ruumista käsitellään. Oikeuskäytännössä ongelmaksi on muodostunut se, että tuomioistuimet eivät ole riittävällä tarkkuudella perustelleet, miksi esimerkiksi pelkkä ruumiin raahaaminen, kuljettaminen, pukeminen tai itsemurhan lavastaminen katsotaan ruumiin paheksuttavaksi käsittelyksi. Katson, että tuomioistuinten tulisi aina tapauskohtaisesti arvioida, täyttyykö pahennusta herättävän käsittelyn tunnusmerkistö. Tämä on erityisen tärkeää, koska lainsäätäjä ei ole selvästikään

¹⁰⁸ KKO 2014:7, kohta 19 ja siinä mainitut ratkaisut.

tarkoittanut kaikkia ruumiin käsittelyyn liittyviä toimia rangaistaviksi, vaan ainoastaan sellaiset, jotka loukkaavat vainajalle kuuluvaa kunnioitusta.

Tarkastelussa tulisi noudattaa samaa periaatetta kuin murhan kokonaistörkeysarvioinnissa. Vaikka lähtökohtaisesti henkirikos on aina törkeä ja vakava rikos, murhan edellytetään objektiivisesti tarkastellen olevan erityisen törkeä henkirikos.¹⁰⁹ Vastaavaa ajattelua tulisi soveltaa myös ruumiin paheksuttavan käsittelyn arvioinnissa. Kaikenlainen ruumiin käsittely henkirikoksen jälkeen voi tuntua paheksuttavalta, mutta sen on täytettävä paheksuttavuuden kriteerit objektiivisesti arvioiden. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että pelkkä ruumiin kantaminen pois huoneistosta tai ruumiin pukeminen ei voi itsessään täyttää ruumiin paheksuttavan käsittelyn tunnusmerkistöä. Tekoihin on liityttävä jotakin muuta, mikä tekee niistä objektiivisesti paheksuttavia, kuten toiminnan erityinen epäkunnioittavuus tai vahingollisuus vainajalle kuuluvan kunnioituksen näkökulmasta. Tämän vuoksi arvioinnin tulisi aina perustua tapauskohtaiseen harkintaan, jossa huomioidaan sekä teon olosuhteet että sen konkreettiset seuraukset.

3.6 Haudan tai muistomerkin turmeleminen tai häpäiseminen

Hautarauhan rikkomisen kolmas tekotapa on haudan tai muistomerkin turmeleminen. RL 17:12:n 3 kohdan mukaan hautarauhan rikkomiseen syyllistyy muun muassa se, joka turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä.

Säännöksen soveltavuuden kannalta olennaista on määritellä, mitä haudalla tai muistomerkillä tarkoitetaan. Hauta on määritelty kattavasti hallituksen esityksessä sekä aiemmin tässä tutkielmassa kappaleessa 3.3. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan ole täsmennetty, mitä kuolleen muistomerkillä tarkoitetaan. Kuolleen muistomerkillä voidaan tarkoittaa useita asioita, jotka symboloivat vainajan muistoa ja kunnioitusta häntä kohtaan. Yleisimmin sillä viitataan hautakiveen tai -ristiin, joka merkitsee vainajan leposijaa ja toimii fyysisenä paikkana muistelulle. Vaikka hallituksen esityksessä ei sitä suoranaisesti sanota, olennaista lienee se, että merkki on pystytetty vainajan muistamista varten ja se, että merkki pystytään tunnistamaan kuolleen muistomerkiksi.¹¹⁰

¹⁰⁹Ks. HE 94/1993 vp, s. 93–94.

¹¹⁰Haudan osalta pohdittiin, voisiko virtuaalinen hautapaikka täyttää haudan tunnusmerkistön. Kyseisessä arvioinnissa päädyttiin siihen, ettei kyseinen tulkinta ole mahdollista rikkomatta laillisuusperiaatetta. Samaa tulkintaa

Hallituksen esityksessä haudan tai kuolleen muistomerkin turmelemisella tai häpäisemisellä voidaan esimerkiksi tarkoittaa maan kaivamista haudalla kuitenkin varsinaista hautaa avaamatta.¹¹¹ Haudan turmelemista tai häpäisyä on kaivaminen, mikäli kaivamisen lopputuloksena hautaa ei avata. Muuten teko tulisi rangaistavaksi RL 17:12:n 1 kohdan perusteella.

Hallituksen esityksessä haudan tai kuolleen muistomerkin häpäisyllä tarkoitetaan haudalla olevien kynttilöiden, istutusten tai kukkien tallaaminen tai repiminen.¹¹² Oikeuskäytännössä on huomioitava, että kynttilän tallaamiseen ja repimiseen rinnastetaan myös teot, kuten kynttilälyhtyjen potkiminen. Tallaamisen ja repimisen lisäksi tunnusmerkistön on oikeuskäytännön valossa näyttänyt täyttävän myös edellä mainittujen rikkomista tai siirtämistä pois haudalta.¹¹³

Hautakiven sotkeminen, vahingoittaminen tai sen kaataminen on katsottu olevan haudan tai kuolleen muistomerkin turmelemista tai häpäisemistä.¹¹⁴ Hautakiveen sotkemisena on katsottu steariinin levittämisenä hautakiveen. Tämän lisäksi hautakiveen kirjoittaminen ja spraymaalaminen on katsottu myös hautakiven sotkemiseksi.¹¹⁵

Oikeuskäytännössä hautakiven vahingoittamiseen rinnastetaan myös muun muistomerkin vahingoittaminen, kuten hautaristin vääntäminen tai katkaiseminen. Lisäksi hautakiven vahingoittamisen yhteydessä on usein tuomittu myös vahingonteosta tai lievistä vahingonteosta. Hautakiven vahingoittamisen on katsottu täyttävän esimerkiksi silloin, kun hautakivestä on irrotettu siihen kuuluva esine tai koriste. Oikeuskäytännössä tällaisiksi teoiksi on katsottu muun muassa hautakivessä olevan ristin vääntäminen tai irti repiminen sekä kiveen rakennetun lyhdyn lasin rikkominen. Myös muiden hautakiveen kiinnitettyjen koristeiden rikkominen on täyttänyt hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön.¹¹⁶

Hautakiven kaataminen lienee selkeä tekotapa, jolla syyllistytään RL 17:12:n 3 kohdan perusteella hautarauhan rikkomiseen. Oikeuskäytännössä hautakiven kaatamiseen on samaistettu muun muassa hautaristin kaatamiseen.¹¹⁷

voidaan noudattaa muistomerkkien osalta. Muistomerkeiksi ei siis tulkintani mukaan voida katsoa virtuaalisesti perustettuja muistosivuja rikkomatta laillisuusperiaatetta (Ks. kappale 3.3).

¹¹¹ HE 6/1997 vp, s. 131.

¹¹² HE 6/1997 vp, s. 131.

¹¹³ Ylivieska-Raahen käräjäoikeuden tuomio 17/134973.

¹¹⁴ HE 6/1997 vp, s. 131.

¹¹⁵ Ks. Vakka-Suomen käräjäoikeuden tuomiossa 07/302 ja Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomiossa 23/125817.

¹¹⁶ Ks. Vantaan käräjäoikeuden tuomio 10/3721 ja Satakunnan käräjäoikeuden tuomio 22/130342.

¹¹⁷ Ks. Päijät-Hämeen käräjäoikeuden tuomio 17/101202 ja Oulun käräjäoikeuden tuomio 15/156086.

Muuna haudan vahingoittamisena on pidetty pelkästään hautojen päällä tallaamista. Huomion-arvoista on se, että hautapaikkaan rajaavan omaisuuden vahingoittamista ei ole pidetty muuna haudan vahingoittamisena, vaikka kyse on ollut yksityisestä sukuhaudasta.¹¹⁸

Hallituksen esityksessä mainitaan viimeisinä hautarauhan rikkomisen keinoina haudan tai kuolleen muistomerkin häpäiseminen roskien heittämisellä tai tarpeiden tekemisellä haudalle. Lisäksi haudan häpäiseminen on kyseessä, mikäli haudalla tai sen välittömässä läheisyydessä metelöidään.¹¹⁹ Haudalle roskien levittämisen lisäksi tunnusmerkistö täyttyy, mikäli muistomerkin ympärille levitetään roskaa. Esimerkiksi sankarivainajien muistomerkin ympäristöön levitetyt roskat on katsottu täyttävän hautarauhan tunnusmerkistön.¹²⁰

Oikeuskäytännössä ei ole tapauksia, joissa olisi katsottu henkilöiden syyllistyneen hautarauhan rikkomiseen metelöimällä haudalla tai sen välittömässä läheisyydessä. Näkemykseni mukaan kyse tulee olla kuitenkin selvästä metelöinnistä. Pelkkä kovaääninen puhe hautausmaalla ei näkemykseni mukaan voi täyttää vielä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. Metelöinnin arvioinnissa tulisi ottaa huomioon teko-olosuhteet kokonaisuudessaan. Oikeuskäytännön ollessa puutteellista tältä osin, ei voida vetää kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä kyseisen tekotavan osalta.

Hallituksen esityksen listaus ei ole tyhjentävä, joten luonnollisesti haudan tai kuolleen muistomerkin häpäisemiseen tai turmelemiseen sisältyy muitakin tekotapoja. Oikeuskäytännössä haudan tai muistomerkin turmelemiseksi tai häpäisemiseksi on katsottu, jos haudalta tai muistomerkillä anastetaan omaisuutta ilman, että hautakiveä tai muistomerkkiä vahingoitetaan.¹²¹ Haudalla olevan muistoesineen hävittäminen on katsottu myös täyttävän haudan häpäisemisen¹²². Haudan päälle tavaroiden kasaaminen, kuten kukkien, lyhtyjen, ristien ja kivien, on katsottu olevan haudan häpäisyä. Tämän lisäksi haudan läheisyydessä tupakointi tai hautakiven päälle istuminen on katsottu täyttävän myös hautarauhan tunnusmerkistön.¹²³

¹¹⁸ Ks. Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomio 21/114345 sekä myöhemmin Itä-Suomen hovioikeuden vahvistamassa päätöksessä 21/133781.

¹¹⁹ HE 6/1997 vp, s. 131.

¹²⁰ Ks. Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomio 22/122957.

¹²¹ Ks. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomio 17/137443.

¹²² Ks. Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomio 17/140268.

¹²³ Ks. Jyväskylän käräjäoikeuden tuomiossa 07/2344.

Muistokiven irrottamista ja sen lähettämistä toiselle paikkakunnalle on oikeuskäytännössä pidetty muistomerkin häpäisynä. Tältä osin on huomioitava, että kyseinen siirto tulee olla tapahtunut ilman haudan haltijan lupaa ja ilman asianmukaista perustetta.¹²⁴

3.7 Vainajan muiston häpäiseminen

Hautarauhan rikkomista koskevaa pykälää sovellettaessa tulisi huomioda, ettei se enää suojele niin sanottua vainajan muistoa. Kyseinen säännös ei suojaa vainajan muiston häpäisemistä, koska se on ymmärretty nykyisessä lainsäädännössä kunnianloukkauksena.¹²⁵ Vainajan muiston häpäisemistä suojelee lähinnä tällöin RL 24:9.3:n mukainen kunnianloukkaus säännös, jonka mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen. Säännöksen ulkopuolelle jäävät sellaiset teot, jotka sinänsä saattavat olla omiaan aiheuttamaan kärsimystä, mutta eivät ole luonteeltaan valheellisia.

3.8 Hautarauhan rikkomiseen liittyviä lainkonkurrenssikysymyksiä

3.8.1 Rikoskonkurrenssioppi

Tämän tutkielman empiirisessä osiossa perehdyttiin hautarauhan rikkomisesta annettuihin tuomioihin. Analyysin lopputuloksena todettiin, että oikeuskäytännössä ongelmia on aiheuttaneet hautarauhan rikkomiseen liittyvät lainkonkurrenssi-kysymykset. Seuraavaksi käsitellään KKO:n oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden kautta lainkonkurrenssin arviointikriteereitä ja sovelletaan näitä oppeja empiirisen analyysin tuloksena saatuihin ongelmakohtiin, kuten rikosentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyyteen sekä hautarauhan rikkomisen henkirikoksen jälkitekona. Maisteritutkielman puitteissa ei ole mahdollista käsitellä rikoskonkurrenssia laajemmin, vaan tältä osin keskityn oikeuskäytännössä ilmenneisiin ongelmiin.

Rikoskonkurrenssioppi on osa rikosoikeuden yleisiä oppeja ja käsittelee tilannetta, jossa sama teko täyttää useamman rikoksen tunnusmerkistön.¹²⁶ Rikoskonkurrenssioppi voidaan jakaa

¹²⁴ Ks. Vaasan hovioikeuden päätös 23/120607. Ks. myös Helsingin hovioikeuden tuomio 16/112799, jossa taas päädyttiin siihen, että hautakiven siirtäminen ei ole muistomerkin häpäisyä, mikäli siirtämiseen on ensinnäkin asianmukainen peruste ja lupa sekä toiseksi siirtäminen tehdään asianmukaisella tavalla.

¹²⁵ Ks. HE 6/1997 vp, s. 131.

¹²⁶ Tästä esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568–579 ja Majanen 2003, s. 181.

kahteen alaryhmään: lainkonkurrenssiin ja rikosten yksiköimiseen.¹²⁷ Lainkonkurrenssissa on kysymys siitä, että sama historiallinen tapahtuma voi lähtökohtaisesti täyttää useamman rikoksen tunnusmerkistön, jolloin on ratkaistava, sovelletaanko kaikkia tunnusmerkistöjä vai syrjäyttääkö jokin niistä muut. Lainkonkurrenssin alaan kuuluu myös oppi esi- ja jälkitekojen rangaitavuudesta, joka käsittelee sitä, voidaanko tiettyjä tekoja pitää esitekoina tai jälkitekoina, jotka sisältyvät toisen tunnusmerkistön piiriin ja tulevat näin myötärangaistuuksi.¹²⁸ Rikosten yksiköinti on kyseessä, kun ajallisesti peräkkäiset teot voivat täyttää saman tunnusmerkistön useita kertoja, jolloin on ratkaistava, muodostavatko nämä teot yhtenäisen kokonaisuuden vai katsoetaanko ne erillisiksi rikoksiksi. Rikosten yksilöinnin yhteydessä arvioidaan myös, pidetäänkö useiden asianomistajien oikeuksia samalla kertaa loukkaavaa toimintaa yhtenä vai useampana erillisenä rikoksena.¹²⁹

Rikoskonkurrenssi on vaikeasti hahmotettava rikosoikeuden yleisten oppien osa-alue, mutta sillä on merkitystä nimenomaisesti lainkäyttäjän, kuten syyttäjän ja tuomarin työssä. Kyseisen osa-alueen käytännön soveltamisen haastavuus osoitettiin tämän tutkielman empiirisessä osiossa. Haastavuus lienee siinä, että laissa ei määritellä, milloin on kyse yhdestä rikoksesta ja milloin useammasta, joten rikoskonkurrenssi ratkaistaan pääasiassa oikeuskäytännössä ja oikeustieteessä kehitettyjen sääntöjen pohjalta.¹³⁰

3.8.2 Lainkonkurrenssin arviointikriteerit

Lainkonkurrenssin ratkaisemisen yksinkertaisin tapa olisi säätää siitä suoraan laissa. Rikoslaki sisältääkin useita tunnusmerkistöjä, joissa on mukana toissijaisuuslauseke, joka määrittää sovellettavuuden tilanteessa, jossa useampi tunnusmerkistö täyttyy.¹³¹ Laillisuusperiaatteesta johtuen lakiin kirjatut niin sanotut toissijaisuus lausekkeet ovat lainkonkurrenssi kysymyksiä ratkaistaessa ensimmäinen arviointikriteeri.¹³² Lainsoveltaja ei voi kuitenkaan suoraan olettaa, että lakiin sisällytetty toissijaisuuslauseke automaattisesti ratkaisee lainkonkurrenssin. Toissijaisuuslausekkeiden soveltamiseen liittyy monia rajoituksia, jotka eivät ilmene suoraan

¹²⁷ Ks. myös Tapani 2012 s. 222–223 ja Ulväng 2013.

¹²⁸ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 565.

¹²⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 565–566.

¹³⁰ Luoto 2022, s. 408.

¹³¹ Luoto 2022, s. 408. Toissijaisuus tunnetaan myös subsidiariteettina (ks. esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 572).

¹³² Ks. Luoto 2022, s. 409.

lausekkeen tekstistä, vaan ne voidaan ymmärtää vain tulkinnan kautta.¹³³ Nykyään näitä rajoituksia käsitellään säännönmukaisesti myös lain esitöissä, joissa niitä selvennetään tarkemmin.¹³⁴

Toissijaisuuslausekkeiden kanssa tulisi kuitenkin huomioida se, että toissijaisuuslausekkeiden perusteella on ainoastaan mahdollista muodostaa esiymmärrys lainkonkurrenssin ratkaisemisesta, joka voi muuttua tapauksen konkreettisten tosiseikkojen perusteella, eikä kyse ole yksiselitteisestä tavasta ratkaista lainkonkurrenssi kysymyksen.¹³⁵ Tätä näkemystä tukee KKO:n ratkaisukäytäntö, joissa on useampia tapauksia, jossa toissijaisuus lauseke on ohitettu.¹³⁶

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että toissijaisuuslausekkeiden soveltamisala on rajallinen ja ne pätevät ainoastaan tilanteissa, joissa tunnusmerkistöjen oikeushyvät eli suojeluintressit ovat samat.¹³⁷ Toissijaisuuslausekkeen soveltavuuteen vaikuttaa myös asianomistajien määrä. Toissijaisuuslausekkeet eivät välttämättä kata tilanteita, joissa rikokset kohdistuvat eri asianomistajiin. Mikäli useita eri asianomistajia on loukattu, menettelyn aiheuttama vääryys yleensä edellyttää, että myös toissijaisuuslausekkeen sisältämä tunnusmerkistö sovelletaan.¹³⁸

Hautarauhan rikkomista koskevissa tapauksissa pääsääntöisesti tuomioistuimet ovat tyytyneet toissijaisuuslausekkeen soveltamiseen, vaikka kyseessä on vain yksi seikka, joka tulisi ottaa huomioon lainkonkurrenssia sovellettaessa.

Rikoslain systematiikkaan sisältyy säännöt, jotka ohjaavat lainkonkurrenssin ratkaisemista, kun tunnusmerkistöjen soveltamisalat menevät päällekkäin.¹³⁹ Vaikka laissa olisi toissijaisuuslauseke, yleiset sääntörakenteet voivat määrittää lainkonkurrenssin ratkaisun. Säännöillä ei ole selkeää etusijajärjestystä, ja lopputulokseen voidaan päätyä useamman säännön perusteella.¹⁴⁰

¹³³ Kallio 2018, s. 20 ja Koskinen 1978, s. 784.

¹³⁴ Luoto on käyttänyt esimerkkinä näistä vainoamista, mutta yhtä lailla esimerkkinä voi toimia rikoksenteikijän suojelemista koskevan säännöksen lainesityöt (Luoto 2022, s. 408).

¹³⁵ Ks Luoto 2022, s. 408, Koskinen 1978, s. 787 ja 789 sekä Roxin 2003, s. 854.

¹³⁶ Ratkaisussa KKO 1975 II 83 tuomittiin vaaran aiheuttamisesta, vaikka tapahtumiin sisältyi myös törkeän pahoinpitelyn yritys, jota rangaistaan ankarammin. Vastaavasti ratkaisussa KKO 2003:115 tekijä tuomittiin sekä tapon yrityksestä että vaaran aiheuttamisesta. Ratkaisussa KKO 2014:7 henkilö tuomittiin törkeän petoksen lisäksi myös rahankeräysrikoksesta, vaikka tunnusmerkistöön sisältyi toissijaisuuslauseke. Ratkaisussa KKO 2017:57 tekijä tuomittiin sekä ryöstöön yllytyksestä että pakottamisesta, vaikka ryöstöön yllytyksestä säädettiin ankarampi rangaistus.

¹³⁷ Ks Luoto 2022, s. 408.

¹³⁸ Ratkaisuissa KKO 1975 II 83, KKO 2003:115 ja KKO 2017:57 asianomistajien erillisuus oli yksi keskeisimmistä syistä siihen, miksi rikosten katsottiin olevan erillisiä, eikä niillä ollut yhtymäkohtia, vaikka laissa olikin toissijaisuuslauseke. (Luoto 2022, s. 408).

¹³⁹ Jescheck – Weigend 1996, s. 734–735 ja Jareborg 1995, s. 168.

¹⁴⁰ Luoto 2022, s. 410.

Yleisimmät rikoslain systematiikasta kumpuavista lainkonkurrenssin ratkaisusäännöistä on niin vakiintuneita, että ne kuuluvat oikeudellisen ammattitiedon piiriin ja soveltuvat automaattisesti.¹⁴¹ Esimerkiksi tahallinen rikos kattaa usein tuottamuksellisen rikoksen, eikä näistä tarvitse erikseen tuomita, ellei tahallisuus kata kaikkea vääryyttä. Loukkaamisrikos sisältää vaarantamisrikoksen, privilegioitu tekemuoto sisältyy aina törkeämpään, ja täyttynyt rikos kattaa esiasteet, kuten yrityksen ja valmistelun. Lisäksi ankarammin rangaistun rikoksen yritys sisältää lievemmit esiasteet, ja tekijävastuu kattaa osallisuuden ja yllytyksen avunantoon.¹⁴²

Tunnusmerkistön suojeluintressi eli säännöksen oikeushyvä määrittää keskeisesti lainkonkurrenssia. Jos siis käsillä olevaan tapaukseen soveltuvat tunnusmerkistöt suojaavat samaa oikeushyvää, ei yleensä ole tarpeen soveltaa kaikkia, vaan ainoastaan ensisijaista.¹⁴³ Yleensä ensisijainen tunnusmerkistö on se, johon liittyy ankarampi rangaistus, ja joka kattaa lievemmin rangaistavan, samaa oikeushyvää suojaavan tunnusmerkistön.¹⁴⁴

Luoto on esittänyt KKO ratkaisukäytännön perusteella lainkonkurrenssin ratkaisemista ohjaava yksinkertaisen säännön, jonka mukaan mitä samankaltaisemmat tunnusmerkistöjen suojaamat intressit ovat, sitä todennäköisemmin ankarammin rangaistu tunnusmerkistö kattaa myös lievemmän tunnusmerkistön ilmentämän vääryyden. Jos tunnusmerkistöt taas suojaavat eri oikeushyviä, molempia sovelletaan lähtökohtaisesti erikseen.¹⁴⁵

Säännöksien sanamuodolla ja niiden rangaistusasteikoilla on merkitystä lainkonkurrenssista päätettäessä. Jos tunnusmerkistö jo sanamuodoltaan näyttää kattavan vastaavan vääryyden kuin toinenkin, ei molempien soveltaminen ole välttämättä tarpeellista.¹⁴⁶ Tunnusmerkistöjen

¹⁴¹ Luoto 2022, s. 410 – 411.

¹⁴² Ks. aiheesta enemmän Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 581.

¹⁴³ Ks. esim. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 410 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 573 sekä jo Lahti 1968, s. 721. Myös ulkomaisessa kirjallisuudessa oikeushyväopille on annettu keskeinen rooli lainkonkurrenssin ratkaisussa. Ks. esim. Kühl 2017, s. 928–929 ja Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 486.

¹⁴⁴ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2019:106 A:n todettiin tahallaan tappaneen B:n, eikä A:ta siten ollut tarpeen tuomita enää törkeästä kuoleman tuottamuksesta ja pahoinpitelystä

¹⁴⁵ Luoto 2022, s. 412. Esimerkkinä Luoto esittää ratkaisussa KKO 2014:7 rahankeräysrikoksesta tuomittiin törkeän petoksen ohella, koska tunnusmerkistöjen suojaintressit erosivat toisistaan. Samoin ratkaisussa KKO 2009:73 ja KKO 2006:76 tunnusmerkistöjen eri suojelutavoitteet tukivat tuomiota sekä rattijuopumuksesta että huumausaineen käyttörikoksesta. Ratkaisussa KKO 2004:122 todettiin, että varkaus ja veropetos suojaavat eri oikeushyviä, mikä puolsi molempien rikosten tuomitsemista. Myös ratkaisussa KKO 2002:91 ja KKO 1997:108 rikosten tunnusmerkistöjen ja suojattujen oikeushyvien erilaisuus johti erillisiin tuomioihin.

¹⁴⁶ Ks. KKO 2019:31. Tapauksessa A oli suusanallisesti uhannut väkivallalla kaupungin lastensuojelutoimessa työskennelleitä kahta sosiaalityöntekijää näiden virkatoimien johdosta. Tapauksessa laittoman uhkauksen katsottiin sisältyvän jo virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Lopputulosta puolsi osaltaan jo se, että väkivallalla uhkaaminen on keskeinen osa kummankin rikoksen tekotapatunnusmerkistöä. Tämän lisäksi Ulväng 2013, s. 443, Jescheck – Weigend 1996, s. 734, Jareborg 1995, s. 170–171 ja Lahti 1968, s. 722–726.

rangaistusasteikkojen erot voivat myös vaikuttaa lainkonkurrenssin ratkaisuun: mitä suurempi ero rangaistusasteikoissa on, sitä perustellumpaa on katsoa lievemmän rikoksen sisältyvän ankarampaan. Tämä pohjautuu ajatukseen, että lainsäätäjän selvästi vakavammaksi arvioima rikos saattaa tapauskohtaisesti kattaa vähemmän vakavan rikoksen, josta ei ole tarpeen tuomita erikseen.¹⁴⁷ Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, että tunnusmerkistöjen rangaistusasteikon merkittävä ero puoltaa rikosten yhtymistä erityisesti niissä tilanteissa, joissa niiden suojeluintressit ovat lähellä toisiaan.¹⁴⁸

Lainkonkurrenssin hahmottaminen perustuu abstraktien tunnusmerkistöjen kautta saatuun yleiskuvaan, mutta lopullinen ratkaisu riippuu aina tapauksen konkreettisista tosiseikoista.¹⁴⁹ Konkreettiset olosuhteet, kuten tekijän yhtenäinen tahtotila ja tekojen ajallinen, paikallinen sekä tekotavallinen yhteys, vaikuttavat merkittävästi siihen, sovelletaanko useita tunnusmerkistöjä vai ainoastaan yhtä. Viimeaikaisissa KKO ratkaisuissa, kuten KKO 2021:7 ja KKO 2019:31, rikosten yhtyminen perustui näihin tekijöihin: tekijän menettely oli yhtenäinen ja tapahtumat olivat selkeästi sidoksissa toisiinsa, mikä puolsi rikosten sisällymistä toisiinsa.

Toisaalta myös asianomistajien samuus tai erilaisuus on keskeinen tekijä lainkonkurrenssin ratkaisemisessa. Pääsääntöisesti, jos rikokset kohdistuvat eri asianomistajiin, rikosten yhtyminen on epätodennäköistä. Ratkaisussa KKO 2017:57 rikosten yhtymistä ei voitu hyväksyä, koska pakottaminen kohdistui yhteen asianomistajaan ja ryöstö toiseen. Samoin ratkaisussa KKO 2003:115 tuomittiin erikseen vaaran aiheuttamisesta, koska tapon yritys kohdistui vain yhteen henkilöön, mutta vaaran aiheuttaminen koski useampia henkilöitä.

Asianomistajien erilaisuus voi estää rikosten yhtymisen erityisesti silloin, kun kyse on yksilöön kohdistuvista oikeushyvistä. Toisaalta, jos kyseessä on laajempi yhteiskunnallinen oikeushyvä, kuten rahankeräysrikoksen kaltaisissa tapauksissa, yhtyminen voi olla todennäköisempää, kuten KKO 2014:7 perusteluissa viitattiin. Tässä tapauksessa rahankeräysrikoksen laajempi suojeluintressi oli huomattavasti erilainen kuin yksilökeskeisen petoksen.

3.8.3 Rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen päällekkäisyys

¹⁴⁷ Ks. Ulväng 2013 s. 448, Jareborg 1995, s. 170–171 ja KKO 2001:45.

¹⁴⁸ Ulväng 2013 s. 448 ja Jareborg 1995, s. 170–171.

¹⁴⁹ Ks. Luoto 2022, s. 414.

Oikeuskäytännössä haastavuutta on aiheuttanut tilanteet, joissa arvioitavaksi ovat tulleet tapaukset, joissa tuomioistuimet ovat joutuneet ottamaan kantaa hautarauhan rikkomisen ja rikoksenteijän suojelemisen päällekkäisyyteen. Seuraavaksi on syytä tarkastella, miten hautarauhan rikkominen ja rikoksenteijän suojeleminen päällekkäisyys tulisi arvioida edellä käsiteltyjen, oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä hyväksytyjen tulkintakriteereiden valossa.

Kuten edellä todettiin, ensimmäinen seikka, joka tulee ottaa huomioon lainkonkurrenssia arvioitaessa, on toissijaisuuslausekkeet. RL 17:12:n mukaan, joka 1) luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, ruumisarkun tai hautauurnan, 2) käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai 3) turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä, on tuomittava hautarauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. RL:n 15:11.1:n mukaan, joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi edistämällä rikoksenteijän pakoa tai hävittämällä todisteita estää tai yrittää estää rikoksenteijän saattamista vastuuseen rikoksesta, on tuomittava rikoksenteijän suojelemisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Kumpaakaan tunnusmerkistöön ei ole kirjattu niin sanottua toissijaisuuslauseketta.

Rikoksenteijän suojelemista koskevassa hallituksen esitykseen tällainen toissijaisuuslauseke on otettu. Kyseinen lauseke kuuluu seuraavasti: *Jos rikoksenteijän suojelemisen tunnusmerkistö toteutuu, hautarauhaa koskevia säännöksiä ei ilmeisesti ole tarpeen soveltaa.*¹⁵⁰ Empiirisen tutkimusosion analyysin perusteella todettiin, että useimmissa tuomioistuinten tuomiossa lainkonkurrenssikysymys on ratkaistu yksinkertaisesti kyseistä toissijaisuuslauseketta hyödyntäen. Oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden perusteella kyseinen toimintamalli ei ole riittävä, sillä toissijaisuuslausekkeiden perusteella on ainoastaan mahdollista muodostaa esiyymmärrys lainkonkurrenssin ratkaisemisesta, joka voi muuttua tapauksen konkreettisten tosiseikkojen perusteella. Kyse ei ole yksiselitteisestä tavasta ratkaista lainkonkurrenssi kysymystä.¹⁵¹ Kuten edellä todettiin, oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että toissijaisuuslausekkeiden soveltamisala on rajallinen ja ne pätevät ainoastaan tilanteissa, joissa tunnusmerkistöjen oikeushyvät eli suojeleuintressit ovat samat.¹⁵²

Vaikka hallituksen esitykseen on kirjattu lainsäätäjän ajatus konkurrenssin ratkaisu tavasta, tuomioistuimet eivät voi pelkästään tätä käyttämällä päätyä ratkaisuun. Tätä puoltaa myös

¹⁵⁰ HE 6/1997 vp, s. 45.

¹⁵¹ Ks Luoto 2022, s. 408. ja Koskinen 1978, s. 787 ja 789 sekä Roxin 2003, s. 854.

¹⁵² Ks Luoto 2022, s. 408.

hallituksen esitykseen otetun toissijaisuuslausekkeen kirjaamistapa. Kirjaamistavasta on pääteltävissä, ettei sitä ole tarkoitettu sovellettavaksi jokaiseen tapaukseen. ”[E]i ilmeisesti ole tarpeen soveltaa” viittaa vahvasti siihen, että kyse on harkinnanvaraisesta toissijaisuuslausekkeesta.

Lainkäyttäjälle edellä mainittu hallituksen esitys voi olla enintään suuntaa antava, mutta ratkaisunsa perustaksi tulisi tapausta ratkaistessaan huomioida muutkin seikat.

KKO ratkaisulinjan perusteella merkittävin lainkonkurrenssiin vaikuttava tekijä on suojeltavien oikeushyvien eroavaisuudet.¹⁵³ Edellä mainitulla tavalla, jos tunnusmerkitöt suojaavat eri oikeushyviä, molempia sovelletaan lähtökohtaisesti erikseen.¹⁵⁴ Hautarauhan rikkomisen suojelelaintressi on tuotu erikseen esille hallituksen esityksessä. Esityksessä todetaan, että hautarauhan rikkomista koskevan säännöksen suojelukohteena ei ole kuollut ihminen sinänsä, vaan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua. Rikoksentekijän suojelemisen osalta erillistä oikeushyvää ei mainita, mutta voidaan todeta, että säännöksellä suojellaan oikeusprosessia ja rikoksentekijän vastuuseen saattamiseen, ja sen tarkoituksena on estää todisteiden hävittäminen tai rikoksen jälkien peittäminen.

Hautarauhan rikkomisen ja rikoksentekijän suojelemisen oikeushyvät poikkeavat toisistaan, mikä tarkoittaisi sitä, että hautarauhan rikkomisen ja rikoksentekijän suojeleminen tulisi tuomita erikseen. Hallituksen esityksen mukainen toissijaisuuslauseke ei pitäisi tätä estää, sillä KKO 2006:76 ja KKO 2009:73 tapauksissa KKO tuomitsi sekä rattijuopumuksesta että huumausaineen käyttörikoksesta tunnusmerkitöjen eriävien oikeushyvien takia, vaikka hallituksen esityksessä oli otettu toissijaisuuslauseke siitä, että rattijuopumus erityissäännöksenä syrjäyttää huumausaineen käyttörikoksen.

Tapauksissa, joissa hautarauhan rikkomisen ja rikoksentekijän suojeleminen tulevat päällekkäisesti kyseeseen, voi niiden konkreettiset tosiseikat poiketa toisistaan merkittävilta osin, jolloin näkisin, ettei konkurrenssia voi ratkaista pelkästään tässä tapauksessa oikeushyvä

¹⁵³ Ks. esim. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 410 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 573 sekä jo Lahti 1968, s. 721. Myös ulkomaisessa kirjallisuudessa oikeushyväopille on annettu keskeinen rooli lainkonkurrenssin ratkaisussa. Ks. esim. Kühl 2017, s. 928–929 ja Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 486.

¹⁵⁴ Luoto 2022, s. 412. Esimerkkinä Luoto esittää ratkaisussa KKO 2014:7 rahankeräysrikoksesta tuomittiin törkeän petoksen ohella, koska tunnusmerkitöjen suojaintressit erosivat toisistaan. Samoin ratkaisussa KKO 2009:73 ja KKO 2006:76 tunnusmerkitöjen eri suojelutavoitteet tukivat tuomiota sekä rattijuopumuksesta että huumausaineen käyttörikoksesta. Ratkaisussa KKO 2004:122 todettiin, että varkaus ja veropetos suojaavat eri oikeushyviä, mikä puolsi molempien rikosten tuomitsemista. Myös ratkaisussa KKO 2002:91 ja KKO 1997:108 rikosten tunnusmerkitöjen ja suojattujen oikeushyvien erilaisuus johti erillisiin tuomioihin.

kysymyksellä, vaan arvioinnissa on otettava huomioon erityisesti tapaukseen liittyvät muut konkreettiset tosiseikat. Oikeushyvän eriäväisyyttä voidaan pitää kuitenkin yhtenä vahvana, päätöksentekoon vaikuttavana seikkana.

Edellä todetulla tavalla oikeuskäytännössä konkurrenssin ratkaisemiseksi on hyödynnetty konkreettisia seikkoja, joita ovat yleensä olleet tekijän yhtenäinen tahtotila ja tekojen ajallinen, paikallinen sekä tekotavallinen yhteys.¹⁵⁵ Näkemykseni mukaan hautarauhan rikkomisen ja rikoksentekijän päällekkäisyyden arvioinnoin osalta erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, missä tarkoituksessa kulloisessa tapauksessa ruumista on käsitelty. Nämä yhdistettynä toissijaisuuslausekkeeseen ja oikeushyvä seikkoihin saadaan perusteltu ratkaisu konkurrenssin ratkaisemiseksi.

Esimerkkinä konkreettisten tosiseikkojen vaikutuksesta lainkonkurrenssiin voidaan antaa tilanne, jossa henkilö B on siirtänyt ruumista piilottaakseen sen rikoksentekijän A:n suojelemiseksi eikä ruumiiseen kohdisteta mitään muita toimenpiteitä. Tässä kohtaa olisikin syytä arvioida, onko tarpeellista tuomiota B hautarauhan rikkomisesta ja rikoksentekijän suojelemisesta, mikäli B:n yksi ja ainut tahtotila on ollut piilottaa ruumis siinä tarkoituksessa, ettei henkirikoksen tekijä jäisi kiinni. Kyseisten laisten olosuhteiden vallitessa näkisin, ettei olisi tarpeellista tuomita molemmista nimikkeistä, vaikka kyseisten rikosnimikkeiden oikeushyvät poikkeavat toisistaan.

Arvioni mukaan, jos taas konkreettiset olosuhteet muuttuvat niin, että henkilö kohdistaa muita toimenpiteitä, kuten silpomista tai muuta vastaavaa tarpeetonta väkivaltaa, mutta silti ruumis piilotetaan rikoksentekijän suojelemiseksi, tulisi näissä olosuhteissa tuomita sekä hautarauhan rikkomisesta että rikoksentekijän suojelemisesta. Tätä voidaan perustella sillä, että ruumiin piilottaminen on erikseen mainittu kummankin rikosnimikkeen hallituksen esityksessä, jolloin voitaisiin katsoa, että olisi tarpeetonta rangaista kahdesti ruumiin piilottamisesta. Ruumiin silpomista tai sen häpäisemistä ei kuitenkaan kriminalisoida rikoksentekijän suojelemisen tunnusmerkistössä, eikä siitä ole mainintaa hallituksen esityksessä. Niinpä näissä olosuhteissa on perusteltua tuomita henkilö ensin ruumiin häpäisemisestä ja myös ruumiin piilottamisesta rikoksentekijän suojelemiseksi. Näkisin, että arvioinnissa ei tulisi olla merkitystä, vaikka silpominen tehtäisiin rikoksentekijän suojelemiseksi.

¹⁵⁵ Ks. Luoto 2022, s. 414.

Konkurrenssiin vaikuttaa näkemykseni mukaan myös ajallinen yhteys tekokokonaisuudessa. Esimerkkinä voidaan antaa tilanne, jossa B siirtää yhdessä henkirikoksen suorittaneen A:n kanssa ruumiin metsään, jonne ruumis haudataan, mutta myöhemmin paikalle saavutaan uudelleen ja tällöin ruumis poltetaan. Ensimmäisen tekokokonaisuuden, eli ruumiin siirtämisen metsään ja sen hautaamisen osalta näkisin kyseessä olevan B:n osalta pelkästä rikoksentekijän suojelemisesta. Tämä silloin, jos B:n yksi ja ainut tahtotila on ollut piilottaa ruumis siinä tarkoituksessa, ettei A jäisi kiinni. Toisen tekokokonaisuuden osalta taas kyse ei enää voisi olla mukaan pelkästään rikoksentekijän suojelemisesta, sillä tässä tilanteessa ruumiiseen kohdistetaan sen luokan toimenpiteitä, joita ei mukaan voida pitää rikoksentekijän suojelemisen nimikkeellä hyvityksi. Arviointi olisi eri, jos toisella kerralla A ja B siirtävät ruumiin toiseen hautapaikkaan ilman ruumiiseen kohdistettavaa tarpeetonta väkivaltaa. Silloin olisi mahdollista käsitellä tilannetta vain rikoksentekijän suojelemisena.

Summatakseni tärkeintä lainkonkurrenssin arvioinnin kannalta on se, että tapauksessa otetaan huomioon kaikki arviointiin vaikuttavat seikat, eikä arvioinnissa tyydytä pelkästään toissijaisuuslausekkeeseen taikka oikeushyvään määrittämiseen. Kyseiset seikat vaikuttavat ja auttavat lopulta lainkäyttäjää ratkaisemaan lainkonkurrenssikysymyksen, mutta tapausta ei tulisi ratkaista pelkästään toista arviointikriteeriä käyttämällä. Erityinen huomio tulisi kiinnittää kokonais- ja tapauskohtaiseenharkintaan. Kuten edellä osoitettiin, on mahdollista, että hautarauhan rikkominen ja rikoksentekijän suojeleminen tulee saman aikaisesti sovellettavaksi tai että rikoksen tekijän suojeleminen tulee sovellettavaksi vain yksikseen. Soveltavuudet vaihtelevat sen mukaisesti, mitkä kyseisen tapauksen tosiseikat ovat.

3.8.4 Myötärangaistusteon arviointikriteerit

Lainkonkurrenssiopissa myötärangaistut esi- ja jälkiteot muodostavat oman erityisryhmän, jossa pääteon katsotaan kattavan myös muut siihen liittyvät, rikosoikeudellisesti moitittavat teot.¹⁵⁶ Näissä tilanteissa esi- ja jälkitekoja ei tuomita erikseen, vaan ne sisältyvät niin sanottuina myötärangaistuin tekoina päärikokseen.¹⁵⁷ Tämä ilmiö samoin kuin lainkonkurrenssi kysymykset muutenkin perustuvat yllirankaisemisen kieltoon, joka estää samasta

¹⁵⁶ Ulväng 2013 s. 536–537 ja Frände 2012 s. 279.

¹⁵⁷ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 580. Toisaalta kuten Tapani, Tolvanen ja Hyttinen ovat todenneet, oikeuskäytännöllä hyvinkin vieras ajatus, että rangaistusta korotettaisiin sillä perusteella, että syyksiluettu teko sisältää myös myötärangaistuja tekoja.

tapahtumaketjusta rangaistavan useista rikoksista, jos tekoja voidaan pitää osana yhtä ja samaa rikosoikeudellista kokonaisuutta.¹⁵⁸

Esiteolla tarkoitetaan päätekoa edeltävää ja sen mahdollistavaa tai helpottavaa toimintaa, kun taas jälkiteko viittaa pääteon jälkeen tapahtuvaan toimintaan, jonka tarkoituksena on hyödyntää, varmistaa tai ylläpitää pääteon aikaansaamaa oikeudenvastaista tilaa.¹⁵⁹ Esimerkiksi jos henkilö anastaa avaimet päästäkseen lukittuun asuntoon varastamaan, avainten varastamista pidetään esirikoksena, joka sisältyy anastukseen. Vastaavasti jälkiteko voisi olla tilanteessa, jossa rikoksella saatu hyöty pyritään piilottamaan tai rahanpesulla tekemään lailliseksi.¹⁶⁰

Perus- ja ihmisoikeudet, kuten itsekriminointisuoja, voivat vaikuttaa myötärangaistusopin soveltamiseen.¹⁶¹ Itsekriminointisuojan vuoksi esimerkiksi tilanteessa, jossa rikoksen tekijä joutuu ilmoittamaan viranomaiselle omaa rikollista toimintaansa, hänen ei tulisi joutua syytetyksi jälkiteosta, kuten veropetoksesta, jos pääteko on jo käsitelty.¹⁶² Tämä on nähtävissä tapauksissa, joissa henkilö jättää ilmoittamatta verottajalle rikoksella saatuja tuloja. Esimerkiksi huumausainerikoksessa tekijän ei ole tarpeen ilmoittaa huumausainekaupalla ansaittuja tuloja, eikä häntä voida tuomita erikseen veropetoksesta.¹⁶³

Myötärangaistus perustuu lainkonkurrenssin yleisiin ratkaisukriteereihin, mutta sille on myös kehitetty omat erityiset arviointikriteerit, jotka ohjaavat oikeuskäytäntöä. Näitä kriteerejä¹⁶⁴ ovat:

1. Säännönmukaisen sisältyvyyden kriteeri: Arvioidaan, seuraako jälkiteko päätekoa loogisesti tai välttämättömästi. Esimerkiksi rahanpesu voi olla seuraus pääteosta, kuten veropetoksesta tai kirjanpitorikoksesta.
2. Osittaisen yhtenevyyden vaatimus: Tarkastellaan, peittääkö pääteon tunnusmerkistö jälkiteon tunnusmerkistön kokonaan vai vain osittain. Jos tunnusmerkistöt kattavat samat oikeudelliset kysymykset, jälkiteosta ei tuomita erikseen.

¹⁵⁸ Ks. Tapani 2013 s. 255–279.

¹⁵⁹ Lahti 1968 s. 734.

¹⁶⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 583–584.

¹⁶¹ Ks. Tapani 2013 s. 255–279.

¹⁶² Tapani 2013 s. 255–279.

¹⁶³ Ks. esimerkistä lisää Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 583–584.

¹⁶⁴ Sahavirran (2008 s. 281–290) luokittelu nojautuu olennaisilta osin Lahden (1968 s. 709–737) esittämään jäsen-
telyyn. Ks. myös Koskinen 1973 s. 201–205.

3. Suojeluobjektin yhtenevyys: Pää- ja jälkiteon rikossäännösten tulee suojata samaa oikeushyvää. Jos rikokset kohdistuvat eri oikeushyviin, kuten omaisuuteen ja henkilön koskemattomuuteen, on todennäköisempää, että ne arvioidaan erillisinä rikoksina.
4. Pää- ja jälkiteolla aiheutetun vahingon laajuus: Jos pää- ja jälkiteot aiheuttavat samantyyppistä rikosoikeudellisesti relevanttia vahinkoa, ne katsotaan usein yhdeksi kokonaisuudeksi.

KKO on oikeuskäytännössään kiinnittänyt jälkiteon mahdollisen rankaisemattomuuden arvioinnissa huomiota erityisesti siihen, eroavatko asianomaisilla rangaistussäännöksillä suojattavat edut toisistaan, liittyykö jälkiteko päärikokseen säännönmukaisesti tai elimellisesti, peittävätkö tunnusmerkistöt ainakin osittain toisensa ja täyttyvätkö rikokset eri toimilla ja eri ajan-kohtina sekä tuleeko jälkitekoon sisältyvä oikeudenloukkaus riittävästi huomioiduksi päätekoa koskevan rangaistussäännöksen yhteydessä.¹⁶⁵ KKO on myös todennut, että jälkitekoa ei yleensä ole pidetty rankaisemattomana, jos sen yhteydessä on tehty oikeudenloukkaus, joka ei ole tullut otetuksi huomioon ensimmäisen rikoksen oikeudellisessa arvioinnissa, ja jos jälkiteko on kohdistunut ainakin osaksi johonkin toiseen oikeushyvään kuin ensimmäinen rikos.¹⁶⁶ Jälkiteon osalta KKO:n arvioitikkriteerit vastaavat pitkälti Sahavirran edellä esitettyjä arviointikriteereitä.

KKO:n on antanut muutamia muitakin jälkiteon arviointiin vaikuttavia ratkaisuja. Yksi tapaus, jolla on merkitystä omien rikosten peittelemisten kannalta, on ratkaisu KKO 1978 II 135. Kyseisessä tapauksessa syytettyä, joka surmattuaan uhrin oli seuraavana päivänä polttanut tämän asiapaperit tunnistamista vaikeuttaakseen, ei tuomittu erikseen vahingonteosta, sillä vahingon-teen tarkoituksena oli nimenomaisesti peitellä tekojansa. Vaikka tapaus on varsin vanha, on kyseiseen tapaukseen vedottu varsin tuoreissa KKO:n ratkaisuissa.¹⁶⁷

Tämän lisäksi KKO on varsin tuoreessa ratkaisussaan KKO 2024:55 ottanut kantaa siihen, sovelletaanko oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista samanaikaisesti asianomistajan henkeä, terveyttä ja vapautta suojaavien rikoslain säännösten kanssa. Ratkaisussa KKO katsoi, että vaikka oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista voidaan pitää osana törkeällä kotirauhan rikkomisella luotua oikeudenvastaista tilaa, uhkaaminen ei ollut luonnollinen tai säännönmukainen varmentamiskeino, joka oikeuttaisi jättämään sen rankaisematta erikseen. Tässä yhteydessä

¹⁶⁵ Ks. esim. KKO 2011:35 ja KKO 2015:88.

¹⁶⁶ Ks. KKO 2015:88, kohta 8.

¹⁶⁷ Ks. esim. tapaukset KKO 2024:55, kohta 12 ja KKO 2015:88 kohta 7.

oikeudenhoidossa suojeltavat arvot eivät olisi saaneet riittävää suojaa, mikäli uhkaaminen olisi jäänyt arvioimatta itsenäisenä rikoksena.¹⁶⁸

3.8.5 Hautarauhan rikkominen henkirikoksen jälkitekona

Oikeuskäytännössä haastavuutta ovat aiheuttaneet tilanteet, joissa arvioitavaksi ovat tulleet tapaukset, joissa tuomioistuimet ovat joutuneet ottamaan kantaa hautarauhan rikkomiseen henkirikoksen jälkitekona. Seuraavaksi on syytä tarkastella, miten hautarauhan rikkomisen asemaa henkirikoksen jälkitekona tulisi arvioida, oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä hyväksytyjen tulkintakriteereiden valossa.

Ensimmäisenä tarkasteluun otetaan säännönmukaisen sisältyvyyden kriteeri, jonka mukaan jälkitekona tulee seurata säännönmukaisesti ja välttämättömästi pääteosta, jotta se voitaisiin katsoa olevan jälkiteko. Kyse on siis siitä, että voidaanko hautarauhan rikkomista pitää henkirikoksen säännönmukaisena varmentamiskeinona. Lähtökohtaisesti on todettava, että henkirikos on mahdollista tapahtua ilman hautarauhan rikkomista. Toisaalta hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistön rikkomiseen syyllistytään pääsääntöisesti, mikäli tekijä ryhtyy sellaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on peitellä omia tekojansa. Tästä syystä on perusteltua todeta, että hautarauhan rikkominen, eli ruumiin paheksuttava käsittely, seuraa säännönmukaisesti henkirikosta eli tappoa tai murhaa.

Seuraavaksi tulisi arvioida, peittääkö pääteon tunnusmerkistö (tapon tai murha) jälkitekona tunnusmerkistön (hautarauhan rikkomisen) kokonaan vai vain osittain. RL 17:12:n mukaan se, joka luvattomasti avaa haudan tai ottaa sieltä ruumiin tai sen osan, käsittelee hautaamatonta ruumista pahennusta herättävällä tavalla tai turmelee tai häpäisee hautaa tai kuolleen muistomerkkiä. RL 21:1:n mukaan tappoon syyllistyy se, joka tappaa toisen henkilön. RL 21:2:n mukaan kyse on murhasta, jos tappo tehdään vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, tai tilanteissa, joissa virkamies tapetaan virkansa puolesta sekä teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Tunnusmerkistöillä on keskinäistä peittävyyttä vain siltä osin kuin ruumiin paheksuttavaa käsittelyä voitaisiin arvioida murhan kvalifiointiperusteena. Erityisesti tilanteessa, jossa henkirikos toteutetaan erityisen julmalla tai raa'alla tavalla, voidaan väittää, että kuolleen ruumiin

¹⁶⁸ Ks. KKO 2024:55, kohta 14.

käsittely voi olla jatkoa teolle, joka on alkanut elävän henkilön kohdalla. Lisäksi keskinäistä peittävyys voisi nähdä olevan myös teon kokonaisarvostellussa. Tapon osalta sen sijaan kyseistä keskinäistä peittävyyttä ei ole.

KKO:n ratkaisukäytännössä esiintyneistä kriteereiden perusteella tulisi arvioida, täyttyvätkö rikokset eri toimilla ja eri ajankohtina. Tältä osin on todettava, että hautarauhan rikkomisessa ja henkirikokset tapahtuvat pääsääntöisesti eri teolla. Henkilön tappaminen ja sen jälkeen ruumiin piilottaminen tai silpominen taikka muu vastaava paheksuttava käsittely tapahtuma erillisenä tekoina ja eri ajankohtana. Toisaalta on mahdollista, että henkilön tappaminen – astalolla päähän lyöminen – sekä hautarauhan rikkominen – ruumiin paloittelu osana astalolla lyömistä – voitaisiin katsoa samanaikaisesti tapahtuvana ja yhtenä tekona. Lähtökohtaisesti näkisin, kuitenkin kyseessä olevan kaksi erillistä ja eri aikaan tapahtuvaa tekoa.

Neljänneksi tulisi arvioida kahden teon suojeluobjektia eli oikeushyvä. Suojeluobjektin yhtenevyyden kriteerillä arvioidaan, suojaavatko pää- ja jälkiteon rikossäännökset samaa oikeushyvä. Henkirikosten osalta voidaan todeta, että niitä koskevat säännökset suojelevat elävän ihmisen henkeä ja fyysistä koskemattomuutta. Tappo ja murha kohdistuvat suoraan ihmisen perusoikeuteen elää, ja niiden tunnusmerkistöjen tarkoituksena on suojata tätä oikeutta. Hautarauhan rikkomisen oikeushyvä on erilainen. Hautarauhan rikkomista koskevalla rangaistussäännöksellä suojataan elävien ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolleisiin tulee suhtautua, joita henkirikosten rangaistussäännös ei kata.

Viidentenä kriteeristönä arvioitavaksi tulee pää- ja jälkiteon aiheuttaman vahingon laajuus. Pää- ja jälkiteon aiheuttaman vahingon laajuutta tarkastellaan sen perusteella, aiheuttavatko ne samanlaista rikosoikeudellisesti merkityksellistä vahinkoa. Tätä taustaa vasten voidaan todeta, että henkirikos aiheuttaa uhrille fyysistä vahinkoa – hänen elämänsä riistetään. Hautarauhan rikkominen aiheuttaa vahinkoa yhteiskunnan normatiiviselle käsitykselle kuolleiden kunnioittamisesta. Voidaan esittää, että jos ruumiin käsittely liittyy suoraan rikoksen peittämiseen, jälkiteko voi jatkaa samaa vahingollista ketjua. Tekijä, joka tappaa ja sen jälkeen piilottaa uhrinsa ruumiin, aiheuttaa molemmilla teoilla merkityksellistä vahinkoa rikosoikeudellisesta näkökulmasta, koska ne tähtäävät saman rikoksen seurausten salaamiseen. Tässä mielessä pää- ja jälkiteko voisivat olla osa samaa vahinkoa, eikä niitä olisi tarpeen erottaa toisistaan.

Vastapainona tälle on kuitenkin korostettava, että henkirikoksen ja hautarauhan rikkomisen aiheuttamat vahingot ovat luonteeltaan erilaisia. Henkirikos vahingoittaa suoraan uhrin elämää ja

fyysistä koskemattomuutta, kun taas hautarauhan rikkominen liittyy käsitykseen siitä, miten kuolleita tulisi kohdella.

Hautarauhan rikkomisen arviointia osana henkirikosten jälkitekoa on haastavaa. Puhtaasti oikeuskirjallisuuden ja -käytännön perusteella luotujen arviointikriteerien perusteella ei voida tehdä aukottomia johtopäätöksiä jälkiteon arvioinnin suhteen. Joltain osalta voidaan katsoa kriteeristön täyttyvän ja joltain osalta sen sijaan ei. Tältä osin voidaan todeta, että hautarauhan rikkominen henkirikoksen jälkitekona on arvioitava aina tapauskohtaisesti.

Näkisin olevan mahdollista, että hautarauhan rikkominen voi joissakin tilanteissa olla henkirikosten jälkiteko, vaikka esimerkiksi kyseisten rikossäännösten oikeushyvät poikkeavat toisistaan. Tässä kontekstissa kyse on siitä, että henkirikoksen tekijän on ryhtynyt toimenpiteisiin, joiden ainut tarkoitus on ollut rikoksen salaaminen. Kyseistä tulkintatapaa puoltavat KKO:n oikeuden tapaus KKO 1978 II 135, jossa A, joka surmattuaan uhrin oli seuraavana päivänä polttanut tämän asiapaperit tunnistamista vaikeuttaakseen, ei tuomittu erikseen vahingonteosta. Tämän lisäksi tulkintaa tukee ihmis- ja perusoikeusmyönteinen tulkintatapa.

On kuitenkin pidettävä mielessä, että hautarauhan rikkominen voi ja pitää tulla tuomitukseksi myös itsenäisenä tekona, sillä hautarauhan rikkomisella ja tapolla ja murhalla on eriävät suojeleobjektit. Mikäli siis kaavamaisesti hautarauhan rikkominen jäisi tuomitsematta, jäisi hautarauhan rikkomisen oikeushyvän rikkomisesta aiheutunut oikeushyväloukkaus rankaisematta. Mikäli henkirikoksen jälkeinen ruumiin käsittely käsiteltäisiin yhtenä kokonaisuutena aina henkirikoksen kanssa, kuolleisiin kohdistuvan kunnioituksen merkitys jäisi huomioimatta.¹⁶⁹ Tilanteissa, joissa kohdistetaan ruumiiseen tarpeetonta väkivaltaa, kuten silpomista, viiltelyä, hakkaamista, polttamista tai muuta vastaa tarpeetonta väkivaltaa, ei voida näkemykseni mukaan pitää enää henkirikostuomilla hyvitettyinä.

Tätä voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä: A tappaa X:n ampumalla tätä päähän. Peittääkseen tekonsa, A silpoo X:n ruumiinosat, laittaa ne jätessäkkeihin ja toimittaa ne eri jäteastioihin. Ruumiiseen kohdistettua tarpeetonta väkivaltaa ei nähdäkseni voida enää pitää hyväksyttävänä ja perusteltuna jälkien peittelynä.¹⁷⁰ Kyseisenlaisessa tilanteessa hautarauhan

¹⁶⁹ Ajatus saman kuin KKO 2024:55, kohta 14, jossa oikeudenhoidossa suojeltavat arvot eivät olisi saaneet riittävää suojaa, mikäli uhkaaminen olisi jäänyt arvioimatta itsenäisenä rikoksena.

¹⁷⁰ Tuskin omakotitalon polttamista voitaisiin pitää henkirikokseen sisältyvänä jälkitekona, vaikka teon tarkoituksena on ollut vain jälkien peittely. Kyseisellä vertauksella viitataan KKO 1978 II 135 tapaukseen, jossa todisteiden

rikkomisen oikeudenloukkauksen merkitystä ei voida enää tässä tapauksessa katsoa tulevan riittävästi huomioiduksi henkirikoksen arvioinnin yhteydessä.¹⁷¹ Toisaalta jos kyseisenlaisessa tilanteessa A päättää viedä X:n ruumiin metsään, jonne hän hautaa ruumiin, näkisin kyseessä olevan henkirikoksen myötärangaistusteosta.

Summatakseni asian: tärkeintä jälkiteonkin arvioinnin kannalta on se, että tapauksessa otetaan huomioon kaikki arviointiin vaikuttavat seikat, kuten KKO:n oikeuskäytäntö, oikeuskirjallisuus sekä tapauksen tosiseikat. Jälkiteon osalta olisi syytä pidättäytyä ratkaisemasta asiaa toteamuksilla ja vanhaan oikeuskirjallisuuteen vetoamalla. KKO on antanut useita ratkaisuja, joiden perusteella jälkiteon rangaistavuutta voidaan arvioida asianmukaisella tavalla. Lainkäyttäjän tulisi nojautua päätöksen teossaan niihin sekä huomioida tapauksen tosiseikaston.

polttaminen katsottiin sisältyvän henkirikokseen jälkitekona. Tosin sanoen jälkiteon moittivuudella on varmasti merkitystä myös rangaistavuuden arvioinnissa niin kuin tapauksesta. KKO 2024:55 on nähtävissä.

¹⁷¹ Ks. KKO 2024:55, kohta 14.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä maisterintutkielmassa on ensimmäistä kertaa kattavasti analysoitu hautarauhan rikkomista koskevaa oikeuskäytäntöä ja pyritty esittämään kokonaisvaltainen kuvaus säännöksen soveltamisesta sekä sen tulkintaan liittyvistä haasteista ja luomaan lainkäyttäjälle apuväline hautarauhan rikkomisen tulkintaa varten. Aineiston kokoamiseen liittyi haasteita tuomioistuinten tietojärjestelmien puutteellisuuksien vuoksi, minkä seurauksena on mahdollista, ettei kaikki asiaan liittyvät tuomiot ole päätyneet osaksi tutkimusaineistoa. Lainopillisten kannanottojen monipuolisuutta tekemistä sen sijaan rajoittaa KKO:n ratkaisujen puutteellisuus, ja hovi- ja käräjäoikeuksien ratkaisuihin havaittu perusteluiden puutteellisuus. Näistä rajoitteista huolimatta aineisto tarjoaa riittävän perustan hautarauhan rikkomista koskevan oikeuskäytännön kehityksen ja tulkintalinjojen analysoimiselle, ja sen pohjalta voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä.

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli sitä, millaisia hautarauhan rikkomiseen liittyviä tuomioita on annettu Suomessa vuosina 2000–2023. Tutkielman perusteella voidaan havaita, että RL 17:12:n 2 kohta on yleisin sovellettu tekemuoto, kun taas RL 17:12 1 kohdan mukainen tekemuoto on vähiten sovellettu. Havaittiin myös, että usein hautarauhan rikkomisen liittyy muihin vakaviin rikoksiin, kuten henkirikoksiin ja omaisuusrikoksiin, ja vain harvoin se on ainoa rikosnimike. Oikeuskäytännössä painottuu näyttökysymysten arviointi, ja oikeudelliset perustelut jäävät usein pinnallisiksi, mikä luo epä johdonmukaisuutta oikeuskäytännön tulkintoihin. Lisäksi tuomioistuinten perusteluiden laatu vaikuttaa usein siihen, miten aktiivisesti vastaaja osallistuu oikeusprosessiin. Lainonkurrenssin ja teon paheksuttavuuden arvioinnissa havaittiin huomattavaa vaihtelevuutta tuomioistuinten välillä, mikä luo tarvetta tulkintojen yhtenäistämiseksi.¹⁷²

Toisena tutkimuskysymys oli, kuinka hautarauhan rikkomisen säännöstä tulisi tulkita. Tutkielmassa tehtyjen tulosten perusteella voidaan todeta seuraava: Hautarauhan rikkomista koskevan sääntelyn ensisijainen oikeushyvä on yhteiskunnan normijärjestys, joka edellyttää kuolleiden kunnioittavaa kohtelua ja vahvistaa yhteiskunnallista arvopohjaa. Sääntelyn tarkoitus ei ole suojella vainajaa tai hänen muistoaan henkilökohtaisesti, vaan ylläpitää yhteiskunnan yleistä järjestystä ja vahvistaa käsitystä kuoleman ja surun kunnioittamisesta.

¹⁷² Ks. tarkempi analyysi kappaleesta 2.3.

”Hauta” sanan määrittely on laintulkinnan kannalta olennaista ja se onkin määritelty hallituksen esityksessä laajasti, mikä voi aiheuttaa tulkintahaasteita. Lähtökohtaisesti hautana voidaan pitää hautana pidetään paikkaa, johon vainaja on asianmukaisesti haudattu tai tuhka sijoitettu, sisältäen niin kirkolliset kuin muut tavat. Hautana voidaan pitää myös uurnan lopullista säilytyspaikkaa sekä symbolista säilytyspaikkaa, kuten hautamuistomerkkiä, jos ruumista ei voida onnettomuuden vuoksi löytää. Hautapaikan ulkopuolelle pystytään sulkemaan arkkuja ja uurnien väliaikaissäilytyspaikat, kuten omaisten kodin tai hautaustoimiston tilat sekä niin sanotut sosiaaliseen mediaan perustetut muistotilit. Lainsäätäjän tulisi selkeyttää ja päivittää kyseistä määritelmää, jotta mahdollisia tulkinta ongelmia ei tulisi.

Hautarauhan rikkominen kattaa erilaiset teot, joista ensimmäinen on haudan avaaminen ja haudasta vainajan tai tämän osien luvaton ottaminen. Säännöksen rangaistavuuden edellytyksenä on luvattomuus, mikä sulkee ulkopuolelle toimet, joille on olemassa oikeutettu peruste, kuten rikostutkinta, omaisten toivomuksesta tapahtuva siirto tai hautapaikan hoitoon liittyvät toimenpiteet. Oikeuskäytännössä haudan avaamiseksi on katsottu kaivaminen, joka tuo vainajan näkyviin, kun taas haudasta ottamisen teko käsittää tilanteet, joissa ruumiin osa tai muu vainajalle kuuluva esine siirretään pois ilman lupaa. Haudan laajan määritelmän takia on mahdollista, että syntyy haastavia tilanteita, joissa lainkäyttäjän on vaikeaa määrittää, milloin kyse on haudan avaamisesta. Isoimmat ongelmat piilevät siinä, milloin on kyse vesistöhaudan avaamisesta. Tälläkin osin olisi syytä päivittää ja täsmentää lakia niin, että kyseinen ongelmakohta otettaisiin huomioon.

Hautarauhan rikkomisen yleisen teko on RL 17:12:n 2 kohdan mukainen tekotapa. Tämän teko edellyttää, että ruumis on hautaamaton ja että ruumista käsitellään pahennusta herättävästi. Hallituksen esityksen listauksesta pääteltiin, että hautaamatonta ruumista tulee käsitellä tavalla, joka herättää paheksuntaa ja joka on objektiivisesti arvioiden selvästi moitittavaa. Tämä tarkoittaa, että kaikenlainen vainajan käsittely, joka ei ole objektiivisesti tarkastellen paheksuttavaa, jää säädöksen ulkopuolelle. Oikeuskäytännön perustelujen tasosta huolimatta voidaan siihen perustuen todeta, että tunnusmerkistö kattaa kuitenkin erityisesti teot, joissa ruumista kohdellaan kunnioitusta loukkaavalla tavalla, kuten silpominen, polttaminen, ronkkiminen, ivallinen kohtelu, raajojen liikuttelu tai veristen sydänten piirtely ruumiin, väkivaltainen käsittely, ruumiin hävittäminen hautaamisen estämiseksi, seksuaalinen hyväksikäyttö tai ruumiin asettaminen yleiselle paikalle ilman hyväksyttävää syytä.

Huomioitavaa on, että pelkkä ruumiin kuvaaminen ei täytä hautarauhan rikkomisen tunnusmerkistöä, sillä lain sanamuoto edellyttää fyysistä kontaktia ruumiiseen. Jos ruumiin kuvaamisen katsottaisiin olevan rangaistavaa paheksuttavaa käsittelyä, tulkinta voisi olla ristiriidassa laillisuusperiaatteen kanssa, joka kieltää rikossäännösten laajentamisen analogiapäätelmin. Johtopäätöksenä on, että lainsäätäjän olisi suotavaa tarkentaa sääntelyä, mikäli ruumiin kuvaaminen halutaan sisällyttää hautarauhan rikkomisen piiriin.

Kolmas rangaistava tekomuoto on haudan tai muistomerkin turmeleminen tai häpäiseminen. Häpäiseviä tekoja ovat esimerkiksi hautakiven kaataminen, esineiden talleminen, kynttilöiden rikkominen tai häiritsevä käyttäytyminen hautausmaalla.

Nykyisin vainajan kunniaa ei suojella enää hautarauhan rikkomista koskevassa säännöksessä, vaan nykyisin kriminalisointi tapahtuu kunnianloukkaussääntelyssä.

Lainkonkurrenssi rikoksentekijän suojelemisen ja hautarauhan rikkomisen välillä tulee ratkaista tapauskohtaisesti. Pelkästään hallituksen esityksessä esitetty toissijaisuuslauseke tai eriävät oikeushyvät eivät ole riittävä tapa ratkaista lainkonkurrenssia. Päätöksenteossa on keskeistä tarkastella konkreettisia tekoilanteita, tekijän tarkoitusta ja tekojen ajallista ja paikallista yhteyttä. Jos ruumiin käsittelyllä pyritään ainoastaan rikoksentekijän suojelemiseen, esimerkiksi piilottamalla ruumis, voidaan tuomita vain rikoksentekijän suojelemisesta. Sen sijaan, jos ruumiiseen kohdistetaan ylimääräisiä kunnioitusta loukkaavia toimenpiteitä, kuten silpomista tai muuta väkivaltaa, on perusteltua tuomita sekä hautarauhan rikkomisesta että rikoksentekijän suojelemisesta.

Hautarauhan rikkomista ja siihen liittyviä jälkitekoja koskevan sääntelyn tarkastelu osoittaa, että teon rangaistavuus tulee arvioida objektiivisesti ja tapauskohtaisesti ottaen huomioon oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön linjaukset.

Vaikka hautarauhan rikkomisen sääntelyssä on tunnistettu joitakin tulkinta- ja soveltamisongelmia, tämän tutkielman analyysi tarjoaa kokonaisvaltaisen pohjan oikeuskäytännön yhtenäistämiseksi ja lain soveltamisalan selkeyttämiseksi.

Hautarauhan rikkomista olisi syytä tutkia lisää ja tarkemmin. Tutkimuksen tulisi keskittyä siihen, missä määrin ja millä tavoin hautarauhan rikkomista koskeva säännös kaipaa päivittämistä. Viimeisestä muutoksesta on nyt kulunut 27 vuotta, ja maailma on tänä aikana muuttunut

merkittävästi. Tämä muutos tulisi huomioda myös lainsäädäntöä uudistettaessa. Ruumiiden kuvaamiseen liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan ole vähenemässä, vaan päinvastoin lisääntyvät. Lisää tutkimusta olisi syytä tehdä hautarauhan rikkomisen lainkonkurrenssikysymyksistä. Tärkeänä aiheena olisi selvittää, miten hautarauhan rikkominen suhtautuu anastusrikoksen esitekona. Aihetta olisi myös syytä lähestyä kriminaalipoliittisesta näkökulmasta.